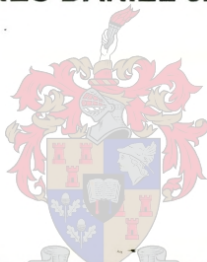

**'N TAALBELEID OM VEELTALIGHEID
AAN DIE UNIVERSITEIT VAN
STELLENBOSCH TE BEVORDER**

JOHANNES DANIEL JACOBS

**WERKSTUK INGELEWER TER GEDEELTELIKE VOLDOENING
AAN DIE VEREISTE VIR DIE GRAAD VAN
MAGISTER IN PUBLIEKE ADMINISTRASIE AAN
DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH**

**STUDIELEIER: PROF F CLOETE
MEDE-STUDIELEIER: PROF Z DESAI
MAART 2001**

VERKLARING

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie werkstuk vervat, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

OPSOMMING

Die werkstuk is gebaseer op die beginsels van die sosiolinguistiese teorie. Voorstanders van die sosiolinguistiese teorie plaas die fokus op die sosiale aard van taal. Taalbeplanning is deel van sosiale verandering, en is as sulks onderhewig aan die reëls van sosiale verandering. Taalbeplanning geskied nie in 'n vakuum nie, en daarom fokus voorstanders van die sosiolinguistiese teorie ook op die breër sosiale faktore soos die ekonomiese, politieke, demografiese en psigologiese faktore wat taalbeplanning beïnvloed tydens die beplanningsfase.

Hierdie studie is 'n ondersoek na die wyse waarop veeltaligheid aan die Universiteit van Stellenbosch hanteer word. In hierdie verband word ingegaan op die kwessie of die Universiteit van Stellenbosch in terme van sy taalbeleid, genoeg doen om veeltaligheid deur ontwikkelingsprogramme te bevorder sodat die universiteit meer toeganklik kan wees vir nie-Afrikaanssprekendes uit die gemeenskap wat dit dien.

Die studie ondersoek ook die historiese agtergrond van die universiteit en nasionalisme in die hantering van die taal- en Afrikaanse karakter van die universiteit. In dié verband word spesifiek gefokus op die rol van Afrikanernasionalisme, asook die wyse waarop die breër politieke strewes van nasiebou en versoening die formulering van die universiteit se taalbeleid beïnvloed het.

Teen hierdie agtergrond word 'n kritiese analise gedoen van die taalbeleid van die Universiteit van Stellenbosch aan die hand van die bepalinge van die grondwet en taalideologiese modelle.

Laastens word aanbevelings gemaak vir 'n taalbeleid aan die US wat veeltaligheid sal bevorder deur erkenning te gee aan alle amptelike tale veral in die Wes-Kaap sodat die US meer toeganklik kan wees vir nie-Afrikaanssprekendes.

SUMMARY

This assignment is based on the principles of the sociolinguistic theory. Exponents of the sociolinguistic theory focus on the social dimension of language. They argue that language planning is part of social change, and as such it is subjected to the rules of social change. Language planning does not take place in a vacuum and therefore, the exponents of the sociolinguistic theory also focus on the broader societal factors such as the economic, political, demographic and psychological factors that influence language planning during the planning phase.

This study investigates the manner in which the University of Stellenbosch dealt with multilingualism through its language policy. In this regard the investigation aims to establish whether the University of Stellenbosch is doing enough in terms of its language policy to promote multilingualism through developmental programmes, in order to make the university more accessible for non-Afrikaans speakers from the community it serves.

This study also investigates the historic background of the university and nationalism in dealing with the linguistic and Afrikaans character of the University. In this regard the focus is on the role of Afrikaner Nationalism, the role it played in the language policy, and also how it influenced the broader political goals of nation building and reconciliation.

Against this backdrop a critical analysis is made of the language policy of the University of Stellenbosch based on the provisions of the constitution and language ideological models.

Lastly this study aims to make recommendations for a language policy at Stellenbosch University which will promote multilingualism, by recognising all the official languages, through this the university will be more accessible for non-Afrikaans speakers, especially those in the Western Cape.

ERKENNINGS

'n Spesiale woord van dank aan Prof Fanie Cloete en Prof Zubeida Desai, onderskeidelik studieleier en mede-studieleier wat my so begripvol gelei het tydens die skrywe van hierdie werkstuk. Waardering word ook uitgespreek teenoor die akademici en bestuur van die Universiteit van Stellenbosch en Wes-Kaapland vir hul onbaatsugtige advies en inligting tydens onderhoude.

INHOUDSOPGAWE

Verklaring	i
Opsomming	ii
Summary	iii
Erkennings	iv
Inhoudsopgawe	v
Bylae	vii

HOOFSTUK 1 : ALGEMENE OORSIG

1.1	INLEIDING	1
1.1.1	Motivering	2
1.1.2	Voorlopige literatuur ondersoek	3
1.2	PROBLEEMSTELLING EN HIPOTESE	4
1.3	NAVORSINGSMETODIEK	5
1.3.1	Primêre Data Insameling	5
1.3.2	Sekondêre Data Insameling	7
1.3.3	Wetgewende Raamwerk	8
1.3.4	Ander Dokumentasie	8
1.4	KONSEPVERKLARINGS	8
1.4.1	Taalbeplanning	8
1.4.2	Taalbeleid	8
1.4.3	Korpusbeplanning	9
1.4.4	Statusbeplanning	9
1.4.5	Statusbeplanning as Bron van Taalkonflik	9
1.4.6	Korpusbeplanning as Bron van Taalkonflik	9
1.4.7	Linguistiese Assimilasie	9
1.4.8	Linguistiese Pluralisme	9
1.4.9	Vernakularisering	10
1.4.10	Internasionalisering	10
1.4.11	Assimetriese Meertaligheid	10
1.4.12	Pidgin	10
1.4.13	Kreool	10
1.5	OPSOMMING	11

HOOFSTUK 2 : TEORETIESE RAAMWERK

2.1	INLEIDING	12
2.2	KORPUSBEPLANNING	17
2.3	STATUSBEPLANNING	18
2.4	STATUSBEPLANNING AS BRON VIR TAALKONFLIK	20
2.5	KORPUSBEPLANNING AS BRON VIR TAALKONFLIK	22
2.6	TAAL EN SOSIALE VERANDERING	25
2.7	TAALHOUDINGS	27
2.8	TAALBEPLANNING EN TAALIDEOLOGIE	28
2.9	OPSOMMING	30

HOOFSTUK 3 : TAALBELEID EN TAALBEPLANNING

3.1	INLEIDING	32
3.2	DIE ROL VAN AFRIKANER-NASIONALISME IN TAALBEPLANNING	33
3.3	DIE NUWE TAALBELEID VAN SUID-AFRIKA	38
3.4	DIE GRONDWETLIKE BEPLAINGS VAN DIE TAALBELEID	41
3.5	'N EVLUASIE VAN DIE PRAKTIESE UITVOERBAARHEID VAN DIE NUWE TAALBELEID	44
3.6	OPSOMMING	47

HOOFSTUK 4 : TAALBEPLANNING EN BESTUUR AAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

4.1	INLEIDING	49
4.2	MULTITALIGE ONDERRIG AAN US	51

4.3	DIE TAALBELEID VAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH	54
4.3.1	Die Missie, Visie en Waardes van die Universiteit van Stellenbosch	54
4.3.2	Missie	54
4.3.3	Visie	54
4.3.4	Verbintenis	55
4.3.5	Waardes	55
4.4	'N TAALBELEIDSRAAMWERK VIR HOËR ONDERWYSINSTELLINGS IN SUID-AFRIKA	56
4.4.1	Multitaligheid In 'n Demokratiese Suid-Afrika	56
4.4.2	Die Status Quo In Hoër Onderwysinstellings (HOI's)	57
4.4.3	Die Ontwikkeling van Afrikatale	58
4.4.4	Die Voorgestelde Taalbeleidsraamwerk vir Hoër Onderwys in Suid-Afrika	59
4.5	DIE DEBAT RONDOM US SE TAALBELEID	61
4.5.1	Die politieke debat rondom US se taalbeleid	62
4.6	OPSOMMING	66

HOOFSTUK 5 : 'N KRITIESE EVALUERING VAN DIE TAALBELEID VAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

5.1	INLEIDING	67
5.2	'N KRITIESE EVALUERING VAN DIE US SE TAALBELEID AAN DIE HAND VAN TAALIDEOLOGIESE MODELLE	68
5.3	OPSOMMING	74

HOOFSTUK 6: BEVINDINGS EN AANBEVELINGS

6.1	INLEIDING	76
6.2	BEVINDINGS	78
6.2.1	Die Institusionele Forum	78
6.2.2	Die Beeld van die US vanweë die taalbeleid	79
6.2.3	Taalverdraagsaamheid	80

6.2.4 Toeganklikheid	82
6.2.5 Die Internasionale relevantheid van die US	83
6.2.6 Die huidige stand van Afrikaans aan die Universiteit van Stellenbosch	86
6.2.7 Die wenslikheid van Engels as voertaal naas Afrikaans	88
6.2.8 Transformasie aan die US	91
6.3 AANBEVELINGS VIR 'N TAALBELEID WAT VEELTALIGHEID AAN DIE US SAL BEVORDER	93
6.3.1 Agtergrond	93
6.3.2 Beleid	95
6.3.3 Beleidsdoelwitte	96
6.3.4 Beleidsbeginsels	97
6.3.5 Beleidsbesluit	97
6.3.6 Die implimentering van die beleid.	97
6.3.7 Optrede teen oortreders van die taalbeleid.	102
6.3.8 Voordele van die voorgestelde taalbeleid.	102
6.3.9 Nadele van die voorgestelde taalbeleid.	103
6.3.10 Opsomming.	103

BYLAES

BYLAE A	: Inskrywings volgens geografiese herkoms van student en jaar.	106
BYLAE B	: Inskrywings volgens huistaal en jaar: Totaal vir universiteit.	107
BYLAE C	: Afrikaanssprekende studente volgens ras vir 2000.	108
BYLAE D	: Taalsamestelling per populasiegroep (Eerste taal, volgens 1996 Sensus opname)	109
BYLAE E	: Universiteit van Stellenbosch: Oorsprong van Suid- Afrikaanse Studente: 1997	110

BYLAE F	:	Universiteit van Stellenbosch: Oorsprong van Suid-Afrikaanse Studente: 1997 (absolute verandering 1990 – 1997)	111
BYLAE G	:	Ontwikkeling: Populasiegroepe (1990 – 2000). Totale van voorgaadse en nagraadse studente.	112
BYLAE H	:	Universiteit van Stellenbosch. Oorsprong van Suid-Afrikaanse Studente: 1997 (studentegetalle per distrik)	113
BYLAE I	:	Eerste Taal in Suid-Afrika (Totale bevolking) (Sensus 1996) (a) Per bevolkingsgroep (b) Per taal	114
BYLAE J	:	Afrikaanse en Engelse studente aan sommige SA Universiteite (1999)	115
BIBLIOGRAFIE			116

HOOFSTUK 1

ALGEMENE OORSIG

1.1 INLEIDING

2 Februarie 1990 was die keerpunt in die politieke geskiedenis van sosiale en politieke hervormings om Suid-Afrika te verander van 'n beleid van apartheid in 'n demokratiese bestel. Die klem van hierdie transformasie sou volgens Webb (1992: 430) ook val op 'n beleid van taalbeplanning vir 'n post-apartheid Suid-Afrika.

Sedert hierdie tydperk is die politieke debat in die Afrikaanse pers en elektroniese media oorheers deur meningsverskille oor die taalbeleid betreffende die medium van onderrig veral aan historiese Afrikaanse universiteite. Dit is veral die Universiteit van Stellenbosch (US) wat onder skoot kom vanweë die instansie se taalbeleid. Afrikaans is die primêre onderrig- sowel as administratiewe taal aan die US. Afrikaans word uitgesonder om as lingua franca te dien, ten spyte daarvan dat die Grondwet, 1996 (Wet No 108 van 1996) geen taal uitsonder om die bepaalde funksie te verrig nie. Die handhawing en ontwikkeling van Afrikaans word vooropgestel wat daartoe lei dat ander taalsprekers effektief uitgesluit word. Die politieke debat rondom die taalbeleid van die US is gemik teen die ontoeganklikheid van die US vir nie-Afrikaanstaliges omdat veeltaligheid nie deur die US se taalbeleid bevorder word nie.

In die Burger van 30 Mei 1997 verklaar die US dat sy studente- en personeelgetalle reeds die samestelling van die Afrikaanssprekende gemeenskap in Suid-Afrika reflekteer. Hoewel die US oortuig is van sy nasionale en selfs internasionale relevansie as navorsings- en onderwysinrigting, bly dit hoofsaaklik verantwoordelik vir die behoeftes van die gemeenskap wat dit dien. Met 53% van die US se studente uit die Wes-Kaap, waar meer as 60% van die bevolking Afrikaans as huistaal het, en 'n verdere 6,4% uit die Noord-Kaap en Vrystaat wat ook oorwegend Afrikaans is, skep die US die indruk dat die instansie toeganklik is vir alle studente in die land. Hoewel Afrikaans die voertaal is, word Engels aanvullend gebruik vir studente wat probleme met Afrikaans ervaar. Eksamens, toetse en werksopdragte mag ook in Engels afgelê word.

Uit hierdie verklaring (Burger, 30 Mei 1997), asook amptelike statistiek (vergelyk Bylae A en B) is dit duidelik dat die US nie daarop ingestel is om die totale bevolking van die Wes-

Kaap te dien nie, maar slegs die Afrikaanssprekende deel van die bevolking. Die statistiek toon ook dat die persentasie studente uit die Wes-Kaap, Noord-Kaap en Vrystaat vanaf 1995 tot 2000 merkwaardig gedaal het. Hierteenoor dui die statistiek vir dieselfde tydperk (1995 —2000) 'n merkwaardige toename aan in studente uit provinsies soos die Oos-Kaap, Kwazulu-Natal, Noordelike Provinsie, Gauteng, Noordwes Provinsie en ander lande wie se huistaal nie Afrikaans is nie (vergelyk Bylae A). Die "toegewing" dat studente wat dit verkies, eksamens in Engels kan aflê, kan geïnterpreteer word as bloot 'n kosmetiese toegewing. Opponente beweer dat die US nie bereid is om 'n totale breuk te maak om sodoende te ontsnap aan die politieke bagasie wat die US dra sedert die Apartheidsjare nie. Die Grondwet (1996: 4) bepaal dat tale gelyke aansien en billike behandeling moet geniet. Die grondwet maak ook voorsiening vir die reg van alle Suid-Afrikaners om, sover prakties moontlik, opvoeding te ontvang in die taal van hul keuse.

Volgens Louw (1992: 21) verberg die stryd om Afrikaans in der waarheid 'n fanatieke vasklou aan mag en materiële belange. Wat nodig is om Afrikaans waardigheid te gee, is nie 'n teruggryp na mag nie, maar 'n verbintenis tot geregtigheid met die taal as 'n instrument om dié ideaal te dien. Louw (1992: 21) argumenteer dat dit wil voorkom asof die Afrikaner, noudat hy gestroop is van sy politieke magsbasis, na strooihalms soos Afrikaans gryp om sy Afrikaner-identiteit te beskerm en te verseker.

Dit is juis hierdie beweringe van onbereidwilligheid om inhoud te gee aan die grondwetlike waarborg dat tale gelyk is, wat die relevansie van die studie motiveer.

1.1.1 MOTIVERING

'n Voorondersoek na die grondwetlikheid van die taalbeleid van die US wys op 'n behoefte vir navorsing na die erkenning van menseregte, veeltaligheid, demokrasie, vreedsame naasbestaan en ontwikkelingsgeleenthede vir alle Suid-Afrikaners (Interim Grondwet, Staatskoerant, Januarie 1993: 181).

Die taalbeleid van die US is gekies omdat die breër politieke ideaal van veral die erkenning van menseregte (taalregte) nie in die US se taalbeleid gereflekteer word nie.

Die relevansie van die voorgestelde navorsing lê juis volgens die navorser daarin dat linguistiese pluralisme in beginsel die bestaansreg van alle tale erken asook die handhawing daarvan op gelyke basis erken.

Vervolgens word die relevansie van die onderwerp verder belig deur die feit dat 'n dinkskrum deur die Groep van 63 onder voorsitterskap van Prof Danie Goosen op 6 Mei 2000 oor Afrikaans gehou word. Afrikaans as medium van onderrig aan Historiese Afrikaanse Universiteit was deel van die gesprek – aldus Prof J B du Toit (Die Burger, 6 Mei 2000). Beplanning vir veeltaligheid word gekompliseer deur die reg op moedertaalonderrig en negatiewe taalhoudings, en daarom sal die beleidsvoorstelle uit die navorsing ook van toepassing wees op ander universiteite wat nie voldoende fokus plaas op die bevordering van veeltaligheid nie.

1.1.2 VOORLOPIGE LITERATUUR ONDERSOEK

Statistiek vanaf die US se Senaat, administrasie, die Departement van Openbare Betrekkinge en Akademiese Ontwikkelingsforum is gebruik om die omvang van die probleem rondom veeltaligheid te ondersoek.

'n Kruisverwysing is gedoen tussen die volgende data-basisse om die relevansie van die studie vas te stel: Nexus, Sabinet, Ineg, US Bellville Park biblioteek en die J S Gericke biblioteek.

Databasisse vir regsdokumente is ook geraadpleeg om wysigings in Wetgewing en Witskrifte na te gaan. Dit sluit in die Grondwet, Wet 108 van 1996, Die RDP Dokument van 1994, die Wes-Kaapse Provinsiale Grondwet en die Wet op Hoër Onderwys.

Om so omvattend moontlik te lees oor die onderwerp, het die navorser gebruik gemaak van die “scan-reading” en “mindmapping” metodes soos beskryf deur Brynard & Hanekom (1997: 12, 50). Verskeie tekste oor navorsingsmetodiek is nagegaan as voorbereiding vir die werkstuk.

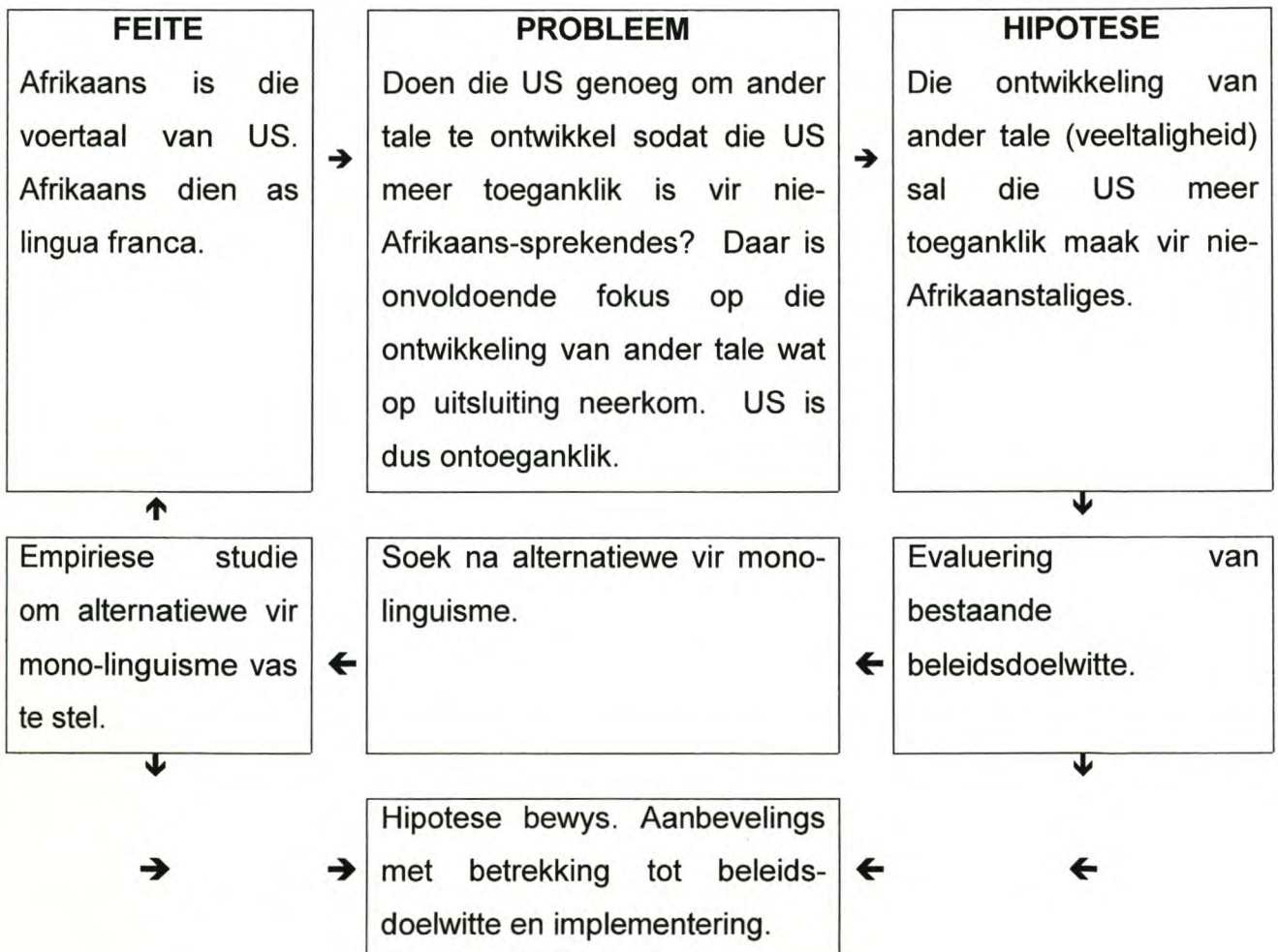

1.2 PROBLEEMSTELLING

Die navorsingsvraag is: Doen die US genoeg om veeltaligheid te bevorder deur ander tale veral Xhosa te ontwikkel sodat die universiteit meer toeganklik is vir nie-Afrikaanssprekendes? Die antwoord op hierdie vraag is klaarblyklik nee, omdat dit voorkom of daar onvoldoende fokus is op die ontwikkeling van ander tale, wat op uitsluiting neerkom.

Die basis van die probleem blyk te wees dat Afrikaans deur die US se taalbeleid uitgesonder word om as lingua franca te dien – 'n poging om deur wetgewing linguistiese superioriteit aan Afrikaans te gee. Hierdeur dwing die taalbeleid van die US alle taalgebruikers om die dominante taal (Afrikaans) te gebruik, terwyl Xhosa en Engels misken word. As sulks sou die universiteit dan ook grootliks ontoeganklik wees vir die sprekers van hierdie tale.

Die onderstaande diagram illustreer die opeenvolgende fases in die navorser se voorgenome navorsing:

HIPOTESE

Benewens die gebruik van slegs Afrikaans (monolinguisme) as voertaal, sal groter prominensie en ontwikkeling van ander tale (veeltaligheid) die US meer toeganklik maak vir nie-Afrikaanstaliges van die omgewing wat dit dien.

Die veranderlikes in die studie soos beskryf deur Brynard & Hanekom (1997: 20), kan geïdentifiseer word as veeltaligheid wat die onafhanklike veranderlike is, om toeganklikheid as die afhanklike veranderlike te verseker.

1.3 NAVORSINGSMETODIEK

Vanweë die multi-dimensionele en multi-dissiplinêre aard van die navorsingsproblematiek is 'n verskeidenheid van navorsingsmetodes toegepas. Primêre en sekondêre data is ingesamel om beide kwalitatiewe en kwantitatiewe analise en beoordelings te kan doen.

1.3.1 PRIMÊRE DATA INSAMELING

Onderhoude is gevoer met die volgende gekose rolspelers deur voorafgereelde afsprake:

Die navorser wou so ver as moontlik emosie en kontroversie minimaliseer en die ondersoek vestig op rasonale denke en daardeur 'n kritiese benadering volg. Opinieërs is op die volgende wyses gekies:

- per posisie, wat persone insluit wat vanweë hul strategiese posisie taalbeleid kan beïnvloed,
- per reputasie, wat persone insluit wat kennis het van of betrokke is by die onderwerp, en 'n akademiese of strategiese belang het by die onderwerp. Die kategorie sluit dus senior amptenare (bv die rektoraat) in wat 'n belang het by toelating en die bestuur van taalbeleid en beplanning, asook dosente wat kennis het van taalbeplanning en sosio-linguistiek, en

- per posisie en reputasie, wat 'n kombinasie is van persone wat kundigheid of 'n direkte belang het by taalbeplanning en die bestuur daarvan in akademiese en bestuursposte.

Vanweë die gespesialiseerde aard van die ondersoek, is 'n ewekansige steekproef nie gebruik nie. Taalbeplanning is 'n spesialiteitsveld waaraan baie emosie gekoppel is. Om dié rede sou die opinies van leke onvanpas wees.

Onderhoude is met die volgende persone gevoer:

- Dr Christa van Louw
Direkteur: Sentrum Vir Veeltaligheid: UWK
- Dr Julian Smith
Viserektor Bedryf: US
- Prof W T Claasen
Viserektor Navorsing: US
- Prof R H Stumph
Viserektor Onderrig: US
- Prof S Kritzinger
Registrateur: US
- Dr H Müller
Voorsitter van die Institusionele Forum: US
- Dr J Swanepoel
Direkteur (A.O.P.) (Akademiese Ontwikkelingsprogram)
- Prof L De Stadler
Departement Afrikaans en Nederlands: US

- Prof R H Gous
Departement Afrikaans en Nederlands: US
- Mnr A Henderson
Departement Engels: US
- Mnr R Gaylard
Departement Engels: US
- Prof N S Zulu
Departement Afrikatale: US
- Mnr M W Jadezweni
Departement Afrikatale: US
- Mev Christine Antonissen
Departement Sociolinguistiek: UWK
- Prof Stanley Ridge
Departement Engels: UWK
- Dr Banda
Departement Filosofie en Linguistiek: UWK

1.3.2 SEKONDÊRE DATA INSAMELING

'n Vergelykende literatuurstudie is gedoen van tekste, wetenskaplike joernale, koerante, navorsingsverslae en opleidingshandleidings deur "scanreading" en "mindmapping". Statistiese data is geanaliseer om die omvang van die probleem beter te begryp.

1.3.3 WETGEWENDE RAAMWERK

- Die Grondwet (Staatskoerant, Januarie 1996)
- Die Taalbeleid soos vervat in die Grondwet (Wet 108 van 1996)
- Die Wes-Kaapse Provinsiale Tale Wet (Wet 13 van 1998)
- Pan Suid-Afrikaanse Taalraad Wet (No 59 van 1995)
- Wet op die Universiteit van Stellenbosch van 1992 (Wet 107/1992)
- Die Wet op Hoër Onderwys (Wet No 101, 1997)

1.3.4 ANDER DOKUMENTASIE

- Resolusie deur die Raad (18 November 1996) oor die taalmedium aan die Universiteit van Stellenbosch
- Die Taalbeleid van US
- Dokumente van US se Institusionele Forum
- Die Universiteit van Stellenbosch: 'n Strategiese Raamwerk vir die Eeuwisseling en Daarna (US, 2000)
- Taalbeleid Raamwerk vir Hoër Onderwys In Suid-Afrika (Bron vir Hoër Onderwys, 2000)
- Taalgebruik en interaksie in Suid-Afrika (Mark Data, 2000)

1.4 KONSEPVERKLARINGS

In hierdie werkstuk is die volgende konsepte op die volgende wyses vertolk en gebruik:

1.4.1 TAALBEPLANNING

Taalbeplanning is die omvattende proses van beplanning van doelbewuste taalverandering.

1.4.2 TAALBELEID

Taalbeleid is die uiteindelik gevolg van suksesvolle taalbeplanning.

1.4.3 KORPUSBEPLANNING

Onder korpusbeplanning resorteer toekomstige beplanning wat verband hou met die vorm van taal, byvoorbeeld die alfabet, die spellingskwessies, morfologie, sintaksis, leksikografie en so meer.

1.4.4 STATUSBEPLANNING

Statusbeplanning kom ter sprake wanneer taalbeplanning verband hou met die verandering of behoud van 'n taal se status. Anders gestel, het taalstatus te make met die betrokke taal se relasie tot ander tale.

1.4.5 STATUSBEPLANNING AS BRON VAN TAALKONFLIK

Die mate waartoe taalbeplanners die taalbehoefte van diegene vir wie daar beplan word akkommodeer, kan taalkonflik verhoed of aktiveer.

1.4.6 KORPUSBEPLANNING AS BRON VAN TAALKONFLIK

Korpusbeplanning as bron van taalkonflik hou verband met die verweefdheid tussen taalbeplanningsaksies en taalstandaardisering (Wardhaugh, 1987: 336).

1.4.7 LINGUISTIESE ASSIMILASIE

Dit het ten doel om alle taalgebruikers te forseer (deur wetgewing) om die dominante geïdeologiseerde taal te praat en te verstaan. In die proses word ander se tale misken en beperk tot sekondêre funksies.

1.4.8 LINGUISTIESE PLURALISME

Linguistiese pluralisme gee gelyke erkenning en bestaansreg aan alle tale – ook linguistiese verskeidenheid.

1.4.9 VERNAKULARISERING

Vernakularisering is ingestel op die uitbouing van 'n inheemse taal tot nasionale of amptelike taal.

1.4.10 INTERNASIONALISERING

Internasionalisering beroep hom op die bestemming van 'n nie-inheemse taal vir hoër kommunikatiewe funksies as amptelike taal.

KONSEPVERKLARINGS

1.4.11 ASIMMETRIESE MEERTALIGHEID

Dit is wanneer 'n taal wat as lingua franca (verkeerstaal) uitgesonder word en die sprekers van daardie taal eentalig is, en die res van die bevolking meertalig.

1.4.12 PIDGIN

'n Pidgin of 'n kontaktaal is 'n hoogs gereduseerde of vereenvoudige taalvorm wat deur geeneen in 'n betrokke gemeenskap as moedertaal gebruik word nie (bv Fanakalo wat op Zoeloe gebaseer is met groot Afrikaanse en Engelse byvoegsels).

1.4.13 KREOOL

Dit is 'n taal wat matig gereduseer is, dus nie so ingrypend soos 'n pidgin nie en wat deur 'n deel van die gemeenskap as 'n moedertaal gebruik is (bv Afrikaans het aan die vroeë Kaap as 'n gekreoliseerde Nederlandse verkeerstaal ontstaan).

1.5 OPSOMMING

Dit kom voor of die linguistiese superioriteit status van Afrikaans by die US striemend inwerk op die bevordering van veeltaligheid by die US. Ingevolge Artikel 6(3) van die grondwet (Du Toit, Rapport 6 Augustus 2000) mag die nasionale en provinsiale regerings enige bepaalde amptelike taal vir regeringsdoeleindes gebruik met die inagneming van praktiese uitvoerbaarheid, koste, streeksomstandighede en die behoeftes en voorkeure van die bevolking. Enige regering moet egter minstens twee tale gebruik.

Volgens Du Toit (Rapport, 6 Augustus 2000) skryf die grondwet ook voor dat sowel die nasionale en provinsiale regerings die gebruik van die amptelike tale moet reguleer en monitor. Alle tale moet gelyke aansien geniet en gelyk behandel word. Die vraag ontstaan of die US as 'n hoër onderwysinstelling nie 'n nasionale bate is nie, en nie as sulks in die behoeftes van die hele land behoort te voorsien nie. Een van die primêre take van die US is om akademiese uitnemendheid na te streef – nie slegs net vir Afrikaanssprekendes nie, maar vir alle taalsprekers van die gemeenskap wat dit dien.

Veeltaligheid en die bevordering daarvan sal die US toeganklik maak vir alle taalsprekendes. In die hoofstuk wat volg, word hierdie vraagstukke binne 'n bepaalde teoretiese raamwerk ontleed, vertolk en beoordeel.

HOOFSTUK 2

TEORETIESE FUNDERING

2.1 INLEIDING

Die belangrikheid van taalbeplanning is in die laat sestigerjare (Appel en Muysken, 1982: 1) as 'n studieveld onder die soeklig geplaas en het wêreldwyd onder linguïste veld gewen. Die konsep taalbeplanning word daarom reeds indringend in die literatuur beskryf. In hierdie hoofstuk word van die vernaamste uitgangspunte van taalbeplanning bespreek.

In die literatuur oor taalbeplanning verwys Van Louw (1994: 7) na die onderskeid tussen taalbeplanning as aktiwiteit en taalbeplanning as studieterrrein.

Die oorsprong van die taalbeplanningsaktiwiteit is ver terug in die geskiedenis van die mensdom te vind en is daarom moeilik te bepaal. Volgens Van Louw (1994: 4) was dit egter eers in die twintigste eeu dat linguïste veral 'n behoefte vir die vestiging van so 'n vertakking in die taalwetenskap ervaar het. Hierdie vertakking, die Teorie van Taalbeplanning behels: "a science which methodically investigates the ends, principles, methods and tactics of language planning" (Tauli, 1968: 27). Die argument volgens Du Plessis (1986: 80), is dat die versekering van enige voortreflike taalbeplanningsaksie opgesluit lê in die begronding daarvan op 'n wetenskaplike teorie, beginsels en navorsingsmetodes.

Du Plessis (1986: 58) spreek die mening uit dat daar nog nie werklik geslaag is in die skepping van 'n volwaardige teorie vir taalbeplanning nie, en wys daarop dat die betrokke werke hoogstens geklassifiseer kon word as bronne waarin konseptuele aspekte van taalbeplanning behandel kan word.

Ondanks die mening van Du Plessis (1986) dat daar vir taalbeplanning nog nie 'n volwaardige teorie ontwikkel is nie, bied Appel en Muysken (1987) bepaalde teorieë. Hulle tref 'n onderskeid tussen twee teorieë, te wete die teorie van instrumentalisme en die sosiolinguistiese teorie (Appel en Muysken, 1987: 49).

Die teorie van instrumentalisme hou verband met die uitgangspunt dat taal 'n instrument is en dat dit onderhewig is aan evaluering, verandering, regulering en verbetering (Tauli, 1968: 11). Linguïste beskik syns insiens oor die vermoë om waardeoordele te fel met betrekking tot die gebruiksmoontlikhede en onlogiese of onduidelike struktuurelemente van taal. Volgens Van Louw (1994: 9) kom dit daarop neer dat dit vir linguïste moontlik is om 'n "ideale taal" te konstrueer. Van Louw (1994: 9) abstraher die volgende vereistes waaraan só 'n taal moet voldoen:

- kommunikatiewe helderheid en effektiwiteit (dit moet alle noodsaaklike inligting asook alle moontlike betekenisnuanseringe kan oordra)
- ekonomie (dit moet so maklik as moontlik wees vir beide die spreker en hoorder)
- estetika (dit moet 'n estetiese vorm hê)
- elastisiteit (dit moet maklik aangepas kan word vir nuwe take)

Van Louw (1994: 9-10) wys daarop dat die instrumentalistiese benadering tot taalbeplanning, leemtes toon omdat dit bloot gerig is op korpusbeplanning. Statusbeplanning is nie ter sprake nie en derhalwe wil dit die persepsie vestig dat tale vanuit 'n bepaalde uitgangspunt geëvalueer kan word om sodoende die "beste een" uit te kan wys. Eksponente van hierdie teorie wil dus oplossings vir talige probleme vanuit 'n suiwer linguïstiese perspektief bied. Hierteenoor argumenteer eksponente van die sosiolinguïstiese teorie, dat taal ook 'n sosiale dimensie het.

Gebaseer op die uitgangspunt van die eksponente van die sosiolinguïstiese teorie; kan taalbeplanning nie in 'n vakuum geskied nie. In hierdie verband argumenteer Setiono (1998: 1) as volg:

"Language planning ... should not take place in vacuo. It has a sociocultural dimension and must consider the facts of language within the fuller social context ... as language planning concerns the improvement of communication, it must not be isolated from the wider social concerns".

Vanuit 'n sosiolinguïstiese uitgangspunt dus, word taalbeplanning noodwendig beïnvloed deur breër sosiale faktore op ekonomiese, sosiale, politieke, demografiese en psigologiese

terreine van die samelewing. Volgens Appel en Muysken (1987: 49) is die sosiolinguistiese teorie gebaseer op twee beginsels: eerstens dat alle bekende tale simboliese stelsels is wat 'n gelyke "ingebore" waarde besit. Die tweede beginsel waarop hierdie teorie gebaseer is, hou in dat taalbeplanning nie net met tegniese aspekte van taal rekening behoort te hou nie, maar ook met sosiale aspekte.

Volgens Haugen, aangehaal deur Appel en Muysken (1987: 50) hou dié bepaalde vertrekpunt van die sosiolinguïste verband met die volgende argument ten opsigte van taal:

"Language is produced by people in their daily, social interactions. They have different social values, and peoples' identities are strongly linked to the language they speak".

Die eerste beginsel weerlê dus die verskil tussen die instrumentaliste en die sosiolinguïste. Waar die instrumentaliste tussen "beter" en "swakker" tale onderskei, verkondig die siolinguïste die gelykwaardigheid van alle tale.

Appel en Muysken (1987: 81) beskou taalbeplanning as 'n vorm van sosiale en maatskaplike beplanning wat primêr rekening moet hou met die sosiale status van taal, die gebruik daarvan onder verskillende sosiale omstandighede en die verhouding daarvan met die identiteit van die verskillende sprekers.

Van Louw (1994: 10) toon aan dat die sosiolinguistiese teorie as taalbeplanningsteorie geensins gevrywaar was van kritiek nie. Van Louw (1994) sonder die leemtes soos volg uit:

- eerstens wys sy daarop dat dit te algemeen betrekking het op die sosiale verbondenheid van taal,
- tweedens bied dit nie werklik verklarings vir die bestaan van 'n verskynsel soos taalbeplanning nie, en
- derdens behandel die teorie ook nie dryfvere vir taalbeplanning nie.

Ten spyte van die kritiek wat Van Louw (1994: 10) uitspreek, handhaaf sy ook die mening dat meningsverskille egter nie die debat rondom taalbeplanning sou kortwiek nie. Inteendeel dit het veel eerder bygedra tot verdere besinning oor taalbeplanning, wat onder andere verskeie definisies rakende taalbeplanning as 'n konsep tot gevolg gehad het. Hierdie definisies (Van Louw, 1994: 11) sou in terme van hul fokus op verskillende aspekte van taalbeplanning slaan. In hierdie verband identifiseer Du Plessis, aangehaal deur Van Louw (1994: 11), prominente kategorieë definisies en som die verskillende denkwyses binne die volgende vier kategorieë op:

- taalbeplanning as 'n oplossing vir taalprobleme
- taalbeplanning as agent/vorm van taalverandering
- taalbeplanning as 'n vorm van taalmanipulering
- taalbeplanning as 'n vorm van sosiale ingryping.

Dit is egter duidelik dat die verskillende definisies verskillende aspekte van taalbeplanning uitlig, maar taalbeplanning, in sy totaliteit, impliseer altyddeur die oorblywende kategorieë. Beplanning van watter aard ookal impliseer 'n doelbewuste keuse tussen alternatiewe wyses om probleme op te los – 'n keuse wat gemaak word op die basis van 'n doelbewuste poging om die gevolge daarvan te probeer voorspel (Thornburn, aangehaal deur Van Louw, 1994: 11). Ten opsigte van taalbeplanning beteken dit eerstens dat daar die een of ander probleem met die taal situasie ondervind word wat die soeke na "oplossings" noodsaak. Dit sal noodwendig die situasie veranderd laat, wat beteken dat enige beplanning iets spesifiek ten doel het en is die metodologie, ten einde die doel te verwesenlik, deel van die beplanningsproses. Beide Appel en Muysken (1987), Fishman (1977), Van Jaarsveld (1981), Webb (1992) en Van der Berg (1991) se definisies van taalbeplanning fokus pertinent op beide die manipulatiewe sowel as die probleemoplossende aard van taalbeplanning. Van Louw (1994: 12) wys ook op die ander kategorieë en definieer taalbeplanning as die doelbewuste manipulasie van 'n variëteit. Variëteite se vorm (struktuur) en/of funksie/s met die doel om taalprobleme op te los.

Die blote feit dat daar sprake is van manipulasie dui enersyds op 'n gerigtheid om die huidige (of dit betrekking het op korpus of status of beide van 'n taal) te verander (taal-

beplanning en taalverandering) en andersyds om doelbewus in te gryp (taalbeplanning en sosiale ingryping).

'n Mens kan in die lig van die voorafgaande wonder of daar taalbeplanning sonder taal probleme kan wees. Die antwoord hierop is nie 'n eksplisiete nee nie, omdat niks of niemand taalbeplanners kan verhoed om te probeer voorspel watter probleme verwag kan word nie. Die literatuur oor taalbeplanning bring juis aan die lig dat dit juis talige probleme is wat die proses van taalbeplanning aktiveer.

Adenkunde (1972: 40) stel dit soos volg:

"Language planning presupposes that there exist a language problem or that there is the possibility of a future occurrence of a language problem". Die vraag wat sekerlik met reg afgevra kan word, is wat presies behels taal probleme of wat presies is die taal probleme waarna verwys word.

Adenkunde (1972: 40) som dit wat as taal probleme ervaar word goed op wanneer hy verskillende standpunte daarvan bespreek en beskou dit as "a lack of standardisation, and a lack of modernisation where graphisation, standardisation and modernisation can be regarded as the features of an ideal "developed" language". Hierteenoor sien Haugen (1972: 80) taal probleme as "the lack of consensus as to whether the national language should be characterised by authenticity or modernity". Aan die anderkant sien Tauli (1968) "the so-called "imperfection" of natural languages" as 'n taal probleem. 'n Ander probleem wat Adenkunde (1972) bied is "lack of common universal language for interethnic communication, and more importantly, for communication between nations.

Dit is dus duidelik dat die aard van die talige probleem kan verskil van situasie tot situasie. Die talige probleme wat die meeste lande ervaar, is egter hoofsaaklik gesetel in die toekenning of hertoekenning van taalfunksies en daarmee gepaardgaande eie voorbereiding van tale om die spesifieke funksies te verrig, met ander woorde, in korpus en statusbeplanning. Daarom sal taalbeplanning (Van Louw, 1994: 14) as 'n oplossing vir talige probleme noodwendig gerig wees op óf korpus- óf op statusbeplanning of beide.

Die onderskeibaarheid van die twee taalbeplanningsaktiwiteite, naamlik korpus- en statusbeplanning, is volgens Van Louw (1994) gesetel in die aard van die aktiwiteit self.

2.2 KORPUSBEPLANNING

Onder korpusbeplanning resorteer toekomstige beplanning wat verband hou met die vorm van taal, byvoorbeeld die alfabet, die spellingskwessies, morfologie, sintaksis, leksigografie en so meer (Van Louw, 1994: 14). Haugen (1972: 701) toon die verskillende gevalle van korpusbeplanning naamlik, kodifisering, uitbreiding, kultivering en standardisering aan, wanneer hy taalbeplanning as volg definieër, "Language planning is the normative work of language academics and committees, all forms of what is commonly known as language cultivation, and all proposals for language reform or standardisation".

Allard (1984: 73) sluit hierby aan in sy definisie van taalbeplanning, "it refer to coordinated measures taken to select, codify and, in some cases, to elaborate orthographic, grammatical, lexical, or semantic features of a language and to disseminate the corpus agreed upon". Die kodifisering van 'n taal (norm) het te make met die taak van 'n individu wat informeel en besluit om eksplisiete, gewoonlik 'n geskrewe vorm te gee aan die gekose norm. Grafologisering (Ferguson, aangehaal deur Van Louw, 1994: 14) is gewoonlik die eerste stap, gevolg deur grammatisering wat die formulering van reëls vir "korrekte" grammatika behels. Die volgende stap sou dus wees die keuse van 'n toepaslike leksikon – leksikalisering. In wese behels kodifisering ook die toekenning van styl asook die area van gebruik van woorde.

Die uitbreiding van 'n taal sluit nou aan by die kultivering van 'n taal. Dit word volgens Fishman (1977: 127) gekenmerk deur 'n belang in vrae na korrektheid, effektiwiteit, linguistiese vlakke vir gespesialiseerde funksies, probleme rondom styl, beperkinge op kommunikatiewe kapasiteit, ensovoorts.

Die standardisering van 'n taal loop hand aan hand met die prosesse betrokke by die kodifisering van 'n taal, want 'n standaardtaal is per slot van sake volgens Bernstein (1971: 102) 'n gekodifiseerde vorm wat aanvaar word deur en as norm dien vir die breër spraakgemeenskap. Daarom het die funksies van 'n standaardtaal ten doel om 'n

standaardnorm daar te stel, wat as verwysingsraamwerk moet dien, sowel as simboliese funksies het wat verband hou met eenheids-seperatistiese- en prestige-funksies (Fishman, 1977: 130). Met ander woorde, die standaardtaal is die norm wat, afgesien van dialektiese verskille, moet dien as die bewerkstelling van eenheid binne 'n groter spraakgemeenskap. Tweedens het dit 'n onderskeidende funksie en derdens verleen dit prestige aan 'n bepaalde spraakgemeenskap wie se norm ontwikkel is tot die standaard. In die vierde plek dien dit as maatstaf vir "korrektheid".

Korpusbeplanning is dus (soos die naam aandui) daarop gerig om verandering in die korpus van die taal teweeg te bring, terwyl statusbeplanning die beplanning van veral die funksiegebruik van 'n bepaalde taal inhou.

2.3 STATUSBEPLANNING

Statusbeplanning kom ter sprake wanneer taalbeplanning verband hou met die verandering of behoud van 'n taal se status. Anders gestel, het taalstatus te make met die betrokke taal se relasie tot ander tale of taalbehoefte van die nasionale regering (Anderson, 1988: 152). Van Louw (1994: 14) voer aan dat taalstatus baie duidelik nie sinoniem is met taalfunksie nie, maar dat die wisselwerking tussen die twee ook nie te betwyfel is nie. Verskillende tale kan dus verskillende funksies hê – hoër of laer, en die tipe funksie sal dus bepalend wees vir die status van 'n taal – hoog of laag, of omgekeerd.

'n Taal kan volgens Combrinck (1991: 60) een of meer van die volgende funksies beklee:

- amptelike taal
- provinsiale taal
- breër kommunikasietaal
- nasionale taal
- internasionale taal
- groepstaal
- taal van onderwys
- hoofstadtaal
- taal as skoolvak

- taal van die letterkunde
- taal van godsdiens.

Combrinck (1991) voer verder aan dat die mate waartoe 'n taal oor die volgende kenmerke, naamlik graad van standardisasie, die graad van outonomie, die taaltradisie en groeikragtigheid beskik, bepalend sal wees in die tipering van 'n taal as óf standaardtaal, 'n vernakulêr; 'n klassieke taal; 'n pidgin of kreool.

Die taalbeplanningsaksies, naamlik korpus- en statusbeplanning is duidelik onderskeidbaar, soos dit ook weerspieël word in taalbeplanningsdefinisies. In hierdie verband druk Rubin (1977: 32) hom soos volg uit, "Language planning is deliberate language change – that is changes in systems of language code or speaking or both ... and attempts to solve a language problem ... which focusses on either language form or language use or both". Belangrik egter is die feit dat hoewel die twee taalbeplanningsaksies (korpus en statusbeplanning) onderskeibaar is, is dit beslis nie-skeibaar.

Die oorweging en besinning oor die verandering of behoud van taalstatus impliseer dus dat die gekose norm alreeds "gereed" is om sodanige funksie te verrig. Indien nie, sal doelbewuste pogings aangewend word om die korpus van die betrokke taal gereed te kry om die spesifieke funksie te verrig. Net so, volgens Van Louw (1994: 18), sal die oorweging om 'n taal se korpus te verander 'n doelbewuste en doelgerigte oorweging wees om die "voorbereide" taal 'n spesifieke funksie toe te ken. Taalbeplanning is per slot van sake, "a very conscious attempt at intervention in the self-adopting process of language and of sociocultural development (Bernstein, 1971: 85). Die wisselwerking of te wel die nie-skeibaarheid van korpus- en statusbeplanning is dus nie te betwyfel nie.

Alhoewel hierdie onderskeie (maar nie-skeibare) taalbeplanningsaktiwiteite (veral korpusbeplanning) op linguistiese gronde berus, het buitelinguistiese faktore 'n beduidende rol te speel (Van Louw, 1994: 19). Cluver (1993: 36) brei verder hierop uit wanneer hy daarop wys dat taalbeplanning (hetsy korpus- of statusbeplanning) nie alleen gerig is op die oplossing van talige probleme nie. Hy gaan voort en argumenteer soos volg: "Language planning ... typically carried out for the attainment of nonlinguistic ends

such as consumer protection, scientific exchange, national integration, political control, economic development, the creation of new elites or the maintenance of old ones, the pacification or cooption of minority groups, and mass mobilisation of national or political movements".

Dit is dan juis hierdie buitelinguistiese faktore wat daartoe bydra dat taalbeplanningsaktiwiteite (korpus en statusbeplanning) bronne vir konflik word. Daarom moet taalkonflik nie gelees word as konflik tussen tale nie, maar veel eerder as konflik tussen die sprekers van sodanige tale. In hierdie verband redeneer Webb (1992: 606) as volg:

"Language conflicts arises from the confrontation of differing standards, values, and attitudes structures and strongly influences identity image, upbringing, education and group consciousness". Die aard van die konflik is dus meer politieke, ekonomiese en kultureel wat dikwels gemanifesteer word in taalkonflik. Om hierdie rede is dit belangrik dat taalbeplanners, hetsy akademici of agente van die regering, altyd rekening hou met die sosio-kulturele verbondenheid van taal. Met ander woorde, ten einde taalkonflik te verminder of totaal te elimineer, moet daar rekening gehou word met diegene vir wie daar beplan word.

Van Louw (1994: 20) voer aan dat as taalbeplanning dus ten doel het om taalkonflik so ver as moontlik uit te skakel, dan kan die moeilikheidsgraad van taalbeplanning vir 'n veeltalige gemeenskap voorgestel word. Dié taak voer Van Louw (1994) aan word verder bemoeilik deurdat alle tale ewe goeie kandidaat is vir die verrigting van die een of ander hoër taalfunksie. Dit is dan juis die ongelyke bedeling van taalfunksies (statusbeplanning) enersyds en taalinterne ontwikkeling (korpusbeplanning) andersyds, wat implisiet aanleiding gee tot taalkonflik.

2.4 STATUSBEPLANNING AS BRON VIR TAALKONFLIK

Statusbeplanning, soos vroeër uitgespel, hou die beplanning van veral die funksiegebruik van 'n bepaalde taal of variëteit in.

Die gronde waarop die selektering en keuring van tale geskied, ten einde bepaalde funksies te verrig, gee dikwels aanleiding tot taalkonflik. Die hóé en wát (wat taalrolle betref), is gewoonlik uitsluitlik die taak van diegene met politieke en ekonomiese mag, soos Webb (1992: 446) dit ook stel wanneer hy sê dat statusbeplanning, "... is complex because of the extent to which it constitutes political and economic power, and policy making by the state is inevitable a process informed by power". Harlech-Jones In: Webb (1992: 336) belig hierdie argument verder as hy soos volg argumenteer oor statusbeplanning: "... not neutral, not a function of immutable and disinterested laws. It is an act of power, set in certain relations of social domination and social subordination. It is also a philosophical and moral act which is informed by the values of those who have access to the structures through which decisions (policies) are planned, implemented and put into practice".

Die mate waartoe taalbeplanners die taalbehoefte van diegene vir wie daar beplan word akkommodeer, kan dus taalkonflik verhoed of aktiveer. Taalkonflik word dus aan die hand gewerk wanneer taalbeplanners nie die taalbelange van die gemeenskap op die hart dra nie, en taalbeplanning aanwend om hul eie (dikwels enge politieke-ideologiese) belange te dien. Daarom moet taalbeplanners altyd rekening hou met die feit dat taal vir enige groep of gemeenskap 'n simbool is van uniekheid en identiteit wat ingebed is in tradisies en 'n kulturele nalatenskap.

Van Louw (1994: 21) waarsku dus dat taalbeplanners vir 'n veeltalige gemeenskap (vergelyk Suid-Afrika) met 'n gewigte taak, veral as hul primêre doelwit is om erkenning te gee aan die bestaansreg van alle tale of variëteite van 'n taal. So 'n taalplan moet dus voorsiening maak vir die behoefte om tussengroepe (intra) en tussen groepe (inter), om op nasionale en internasionale vlak te kommunikeer. Die probleme sluip gewoonlik na die keuringsproses in, want die keuse vir 'n bepaalde alternatief, sluit noodwendig ander uit en daarmee saam die sprekers van die uitgeslote alternatiewes (Van Louw, 1994: 21).

Die afleiding aan die hand van die voorafgaande is dus dat, taalbeplanning vir 'n veeltalige gemeenskap 'n probleem word wanneer die taalplan nie erkenning gee aan die veeltalige karakter van die gemeenskap nie. Met ander woorde, wanneer die taalplan die produk is van die miskenning van veeltaligheid.

Om taalkonflik dus te vermy, moet taalbeplanners rekening hou met die sosio-kulturele verbondenheid van taal, omdat die toekenning van taalstatus hand aan hand loop met die status van die sprekers daarvan in die groter gemeenskap. Verdrukking en onderdrukking in en deur taal sal noodwendig lei tot verset. Vergelyk in hierdie verband die Soweto opstand in 1976.

2.5 KORPUSBEPLANNING AS BRON VIR TAALKONFLIK

Korpusbeplanning as bron vir taalkonflik hou verband met die verweefdheid tussen taalbeplanningsaksies en taalstandaardisering (Van Louw, 1994: 27).

Die standaardiseringsproses is polities gedetermineer en in beginsel 'n diskriminerende aksie. Alhoewel korpusbeplanning (en daarom ook die proses van standaardisering) wel op linguistiese gronde berus (Van Louw, 1994), het buitelinguistiese veranderlikes selfs hierin 'n bepalende rol te speel. Die rol van politieke faktore is veral nie te betwyfel nie, want Wardhaugh (1987: 32) is van mening dat die standaardisering van 'n taal soms doelbewus om politieke redes onderneem word. Hy brei hierop verder uit wanneer hy aanvoer dat regerings soms doelbewus betrokke raak by die standaardiseringsproses deur amptelike liggame in die lewe te roep om aangeleenthede rondom taal te reguleer of om veranderinge wat hul wenslik ag, aan te bring.

In hierdie verband wys Wardhaugh (1987: 290) daarop dat, "Power is as important in linguistic matters as everywhere else in social life". Wardhaugh (1987) gaan voort en wys ook op die wyse waarop ook mag geld in die standaardiseringsproses. Hy is van mening dat dit kan dui op die voorskriftelikheid ten opsigte van taalnorme deur amptelike en outoritêre liggame, wat hulle die reg toeëien om te kan bepaal wat reg en verkeerd is in die interne struktuur van die betrokke taal of tale. Hierdie evaluasie geskied natuurlik nie waardevry nie, want die mate van korrektheid word juis geoordeel deur die waardeoordele van diegene betrokke tydens die standaardiseringsproses.

Wat egter met reg afgeva kan word, is wat die ingestelhede van betrokkenes is teenoor die funksies wat die standaard/norm bied. Fishman (1972: 287) beskryf die ingesteldhede

as volg: "The functions of a standard language ... give rise to a set of cultural attitudes towards the standard: the unifying and separatist function arouses an attitude of pride, and the framework-of-reference function brings about an attitude of awareness of the norm".

In sy samevatting skep Fishman (1972) die indruk van 'n positiewe gevoel wat gekoester word jeens die gekose norm. 'n Mens sou sekerlik 'n positiewe reaksie kan verwag van diegene wie se belange gedien word want, "to choose any variety as a norm means to favour that group speaking the variety. It gives them prestige as normbearers and a headstart in the race for power and position" (Anderson, 1988: 18). Die implikasie is egter nie dat daar noodwendig 'n negatiewe houding gekoester word deur nie-normsprekers nie. Die aanvaarding en goedkeuring daarvan kan deels toegeskryf word aan 'n skynbewussyn geskep deur die dominante ideologie. As gevolg van die feit dat "ideology is partly constitutive of what in our societies, is real" (Anderson, 1980), asook die feit dat die beheergroep in beheer is van die middele waarin en waardeur ideologie gepropageer en versprei word, kan tot gevolg hê dat die beheerde groep glo dat hul verdrukking en onderdrukking "natuurlik" en daarom geregverdig is. Dit kom daarop neer dat solank as wat 'n persoon of persone in hierdie staat van skynbewussyn verkeer, sal alle besluite soos geneem deur die dominante ideologiese groep as goed gevind word, selfs die miskienning van die "eie" variëtië in die keuring van die norm.

Die redes vir taalinterne konflik berus nie op linguistiese verskille tussen variëtiëte nie, maar is opgesluit in die sosiale rolle toegeken en politieke betekenis daarvan. Pietersen (1980: 117) lê ook hierdie verband wanneer hy die verskil tussen die standaard en vernakulêr (dialek) as volg uitspel: "Bij het bepalen van het verschil spelen puur taalkundige criteria maar een zeer beperkte rol, het is eerder de sociale functi die een taal 'n een dialect tot een dialect stempelt".

Geggee die faktore en prosesse betrokke (soos reeds uitgespel) by die standaardiseringsproses, is dit vanselfsprekend dat die standaardtaal die hoër sosiale taalfunksies beklee, terwyl die variëtiëte (voortaan die vernakulêr) beperkte gebruiksmoontlikhede het. In die eerste plek is die gebruik van die vernakulêr beperk tot bepaalde streke en is dit dikwels onbekend aan die oorblywende breër spraakgemeen-

skap, terwyl die idee met die skep van 'n standaardtaal juis is om 'n norm daar te stel vir al die sprekers van die taal. In die tweede plek is die vernakulêr slegs goed genoeg vir mondelinge gebruik en is dit daarom uitsluitlik vir informele gespreksituasies. Hierteenoor is die standaardtaal die variant met die gekrewe vorm en ook die alternatief vir meer formele situasies. Hiermee saam is dit per definisie die taal: van die onderwys, van politieke mag, vir hoër werksgeleenthede en vir sosiale mobiliteit. Omdat die standaard noodwendig die variëteit van die dominante politieke en ekonomiese groep is, sluit dit bepaalde mense by die dominante groep in die samelewing in en ander uit (Van Louw, 1994: 26).

Hierdie verskille in sosiale funksies en politieke betekenisse tussen die standaard en die vernakulêr het tot gevolg dat daar wreed onreg gepleeg word op opvoedkundige, sosiaal-psigologiese, sosiaal-politiese en sosiaal-ekonomiese vlakke. So 'n mate van verontregting sal noodwendig konflik, vergestalt in taalkonflik, in die hand werk. Webb (1992: 4) omskryf die verontregting as volg:

- a) So byvoorbeeld kan skoliere wat die vernakulêr vanuit huis uit praat, skolasties oor die algemeen swak vertoon – moontlik as gevolg van linguistiese onsekerheid en 'n negatiewe selfbeeld wat op skool by hulle ontwikkel.
- b) Dit is ook vanselfsprekend dat sprekers van die vernakulêr min toegang het tot beroepe hoër as die laagste arbeidsvlakke, en geen kans het om in 'n beroep aangestel te word waarin taal vir openbare skakeling gebruik word nie.
- c) Die moontlikheid dat sprekers van die vernakulêr vervreem mag raak van hul gemeenskapskultuur vanweë die dominansie van die norme, waardes, oortuiginge en houdings wat deur die standaard uitgedra word deur onder andere die skool en die media, is ook nie uitgesluit nie.
- d) Dit is ook hoogs waarskynlik dat sosio-politieke verdeeldheid direk verband hou met die verdeling tussen standaard en vernakulêr.

Die feit dat taalkonflik die direkte gevolg kan wees van verskillende sosiale rolle/funksies van onderskeie variëteite, maak die produk van die taalstandaardiseringsproses implisiet die sondebok. As gevolg van die verordenheid tussen korpusbeplanning en die taalstandaardiseringsproses, maak korpusbeplanning 'n ewe groot bron van taalkonflik.

2.6 TAAL EN SOSIALE VERANDERING

Die hantering van linguistiese konflik is volgens Wardhaugh (1987: 50) in baie lande 'n algemene verskynsel. Konflik is deel van politiek en die sosiale lewe, en juis omdat baie samelewings kompleks is, lê die toets daarin dat konflik bestuur word.

Om die relevansie van taal vir 'n program van sosiale verandering te verstaan (Webb, 1992: 451), moet die relasie tussen taal gemeenskap in gedagte gehou word: dat taal 'n deurslaggewende faktor in die gemeenskap is, en nóg meer: dit korreleer met die gemeenskap. Webb (1992) argumenteer verder dat taal grotendeels 'n teken of simbool van politieke en sosiale prosesse en magte is. In hierdie opvatting van taal as teken, word Webb ondersteun deur Pokpas en Van Gensen (In: Webb, 1992: 167) waar hulle taal uit 'n semiotiese benadering as 'n sisteem van tekens beskou en redeneer dat, "tekens verkry simboliese waarde wanneer die veelheid van betekenis misken word en slegs één betekenisinhoud geheg word tot die dominante betekenis ...".

As illustrasie van die ontwikkeling van die teken (Afrikaans) tot kulturele simbool, verwys Webb (1992: 170) na die volgende uitspraak van D.F. Malan:

"Verhef die Afrikaanse taal en skryftaal, maak haar die draagster van onse kultuur, van onse geskiedenis, van onse nasionale ideaal en u verhef daarmee ook die volk tot 'n gevoel van eie waarde en tot die roeping om 'n waardiger plaas in te neem in die wêreldbeskawing".

Ook Steyn (In: Webb, 1992: 203) sluit bly Webb se siening as hy sê:

"... die simboliese waarde wat 'n regering om praktiese, ideologiese en ander redes aan 'n taal toeken, is deel van die beplanning van 'n taal vir hoër funksies. Die owerheid oefen

die wetgewende, uitvoerende en regsplegende gesag van die staat uit. Die regering wat die wetgewende gesag is ... inisieër wetgewing ...".

Dit is egter duidelik dat taal (Afrikaans) as teken gestaan het in die plek van volkseenheid, volksideologie en volkskultuur. Taal (Afrikaans) is in die simboliseringsproses versoen met Afrikanerskap. Verder is die verheffing van taal (Afrikaans) gelykgestel aan die verheffing van die volk. Volgens Pokpas en Van Gensen (In: Webb, 1992: 171) het die simbool van volkseenheid in die opkoms van Afrikanernasionalisme gedien as mobilisasie faktor om mag in die hande van 'n eksklusiewe groep (Afrikaners) te stel. Die simbool (Afrikaans) is ondermeer as maatstaf gebruik om ander Suid-Afrikaners vanuit hierdie begunstigde posisie te definieër. Hierby kan ook ingelees word dat die teken (Afrikaans) se status gegrond was op:

- menseregte vir slegs wit Afrikaanssprekendes (alhoewel daar ook etlike swart, [bruin, Indiër en Afrikane] Afrikaanssprekendes was en is).
- die belange van slegs Afrikaners
- die doeltreffendheid van Afrikaans en kommunikasiemedium van die owerheid
- die simboliese waarde van die amptelike status van Afrikaans vir (slegs wit) Afrikaanssprekendes.

Gebaseer op dié voorafgaande analyses is dit duidelik dat veranderings aan die taalsituasie nie noodwendig die sosio-politieke situasie sal verander nie. Webb (1992: 451) wys uit dat dit die geval van Engels in Baffolo en van Vlaams in Brussels was. Tans is dit ook die situasie in Suid-Afrika omdat betekenisvolle verandering nie slegs net 'n produk van politieke mag is nie, maar ook ekonomiese mag.

Die proses van verandering is ook in Suid-Afrika aan die gang gesit, maar is nog nie voltooi nie omdat die ekonomiese mag nog steeds in die hande van 'n eksklusiewe wit minderheid is. Slegs as bemaagtiging op alle vlakke (polities, ekonomies, maatskaplik)

plaasgevind het, dan alleenlik kan verwag word dat taalbeplanning daarop ingestel sal wees om die taalsituasie so te beplan dat dit politieke, ekonomiese en sosiale verandering ten doel het.

Die fokus van taal in die proses van sosiale verandering moet dus daarop ingestel wees om 'n nuwe nasionale ideologie vir die toekoms daar te stel, en alle taalverwante kwessies wat in die pad van hierdie ideaal mag staan, uit die weg te ruim. Webb (1992: 451) sluit by hierdie siening aan en stipuleer die volgende uitdagings om 'n nasionale ideologie te vestig:

- die bevordering van 'n enkele nasionale trots
- die demokratisering van kennis en kundigheid (ekonomiese ontwikkeling), en
- die erkenning en beskerming van linguistiese en kulturele verskeidenheid.

2.7 TAALHOUDINGS

Vir die taalbeplanner is taalhoudings baie belangrik omdat die tale van 'n land nooit (werklik) dieselfde status in elke gemeenskap het nie. In Suid-Afrika het ons byvoorbeeld die geval waar mense redelik positief teenoor Engels staan, maar taamlik negatief teenoor Afrikaans staan, terwyl die swart tale van Suid-Afrika baie lae aansien geniet. Dirven (In: Webb, 1992: 43) verwys na hierdie verskynsel as taalhoudings omdat dit die sosiale verhoudings in 'n gemeenskap, asook die persepsies wat mense van byvoorbeeld sosiale, etniese, rasse en godsdienstige groepe, weerspieël (vergelyk Webb, 1992: 133), Swanepoel, In: Webb, 1992: 134 en Deprez, In: Webb, 1992: 435).

Deprez (In: Webb, 1992: 435) onderskei drie komponente waarop taalhoudings berus, te wete:

- gedagtes en oortuigings (die kognitiewe komponent);
- gevoelens (die effektiewe of evaluatiewe komponent); en
- reaksieneigings (die konatiewe komponent).

'n Mens sou dus aan die hand van die voorafgenoemde kan redeneer dat:

- (a) taalhoudings beslis 'n aanwyser is van intergroeplike verhoudings in die gemeenskap;
- (b) taalhoudings ook die ekonomie, opvoeding en sosiale lewe van 'n taalgroep kan verander. As taal byvoorbeeld 'n lae status het, sal sy sprekers beperkte of geen toegang tot hoër taalfunksies en beroepsgerigte geleenthede hê nie. As gevolg hiervan hou dit beperkte of geen hoop in vir opwaartse mobilisasie nie, omdat so 'n taal se sprekers gedwing kan word om 'n tweede taal te bestudeer; en
- (c) taalhoudings ook konflik kan veroorsaak. As daar byvoorbeeld sterk negatiewe houdings teenoor 'n bepaalde taal bestaan, dan mag dit beleidsformulering tot gevolg hê, wat uiteindelik tot konflik kan lei (vergelyk Namibië waar Engels na onafhanklikheid tot amptelike nasionale taal verklaar is),

Webb (1992: 435 – 436) argumenteer verder dat taalhoudings nie aangebore of oorerflik is nie – inteendeel, dit is mensgemaak en is die hooforsaak waarom 'n werklike bepaling van taalhoudings altyd 'n moeilike aktiwiteit is – juis omdat dit na sy (Webb) se mening diep ingebed is in ideologie, wat die resultaat is van politieke, kulturele en talige indoktrinasie waardeur mense se houdings positief of negatief ingestel is jeens 'n taal/tale.

Vervolgens argumenteer Van Louw (1994: 27) dat taalbeplanning nooit waardevry kan wees nie en sal daarom altyd deur een (of meer) ideologiese beginsel(s) onderlê word.

2.8 TAALBEPLANNING EN TAALIDEOLOGIE

Cobarrubias (aangehaal deur Van Louw, 1994: 27) onderskei vier “tipiese” taalideologieë naamlik linguistiese assimilasië, linguistiese pluralisme, vernakularisering en internasionalisering, wat 'n rol te speel het by die besluitneming in taalbeplanning.

Linguistiese assimilasië word volgens Wardhaugh (1987: 337) binne 'n wye spektrum beoefen en kan verskillende vorme aanneem.

Die onderliggende idee van linguistiese assimilasië is om te verseker dat alle taalgebruikers, ongeag hul oorsprong, instaat sal wees om die dominante taal te kan praat en verstaan en as sodanig daarin kan bestaan en opereer. Die uitvloeisel hiervan is dat die “ander” se tale minderwaardig word en slegs van sekondêre belang is en op generlei wyse bevorder word nie. Sodoende word linguistiese superioriteit aan die dominante taal verskaf en staan dit in beginsel gelyke regte aan ander tale af. Daarom wil die navorser hom skaar by die opinie dat “Assimilation policies are ethnocentric, culturally dominant and indeed racist” (Willy, aangehaal deur Van Louw, 1994: 28).

Linguistiese pluralisme erken in beginsel die bestaansreg van alle tale asook die handhawing en ontwikkeling daarvan op ‘n gelyke basis. Met ander woorde, onderliggend hieraan is die erkenning van linguistiese verskeidenheid. Van Louw (1994: 28) maan egter dat die erkenning van dié verskeidenheid geen waarborg is vir linguistiese gelykheid nie. Van Louw (1994) voer aan dat linguistiese pluralisme bloot behels dat ‘n taal verduur word deur dit onder meer toe te laat om beperkte funksies te verrig, soos byvoorbeeld in die aflê van eksamens in Engels aan (US). Die vraag wat dus met reg afgevra kan word is of hierdie vorm van linguistiese pluralisme nie bloot “verfynde vorm van linguistiese assimilasië” is nie. Dit is in teorie linguistiese pluralisme, maar in die praktyk, linguistiese assimilasië.

Vernakularisering hou verband met die gerigtheid op die restourasie en/of uitbouing van ‘n inheemse taal en die aanpassing daarvan as amptelike taal. Dit sou kon insluit die herlewing van ‘n ou taal, soos Hebreeus in Israel of die bevordering van ‘n inheemse taal tot amptelike taal, en die uiteindelijke standaardisering daarvan, soos in die geval van Swahili in Tanzanie (Cobarrubias, aangehaal deur Van Louw, 1994: 29).

Internasionalisering hou die aanvaarding van ‘n nie-inheemse taal vir wyer kommunikasie of as amptelike taal of as onderrigmedium op ‘n bepaalde vlak in die onderrigproses in. So ‘n taal volgens Van Louw (1994) kan semi-amptelike status kry met die doel om te kan kommunikeer (soos byvoorbeeld Engels in Indië) of as volwaardige taal waar inheemse tale nie genoegsaam ontwikkel is om sodanige funksies te verrig nie (soos byvoorbeeld Engels in die Filippyne).

Die keuse vir een of meer taalideologie(ë) as beginsel waarvolgens taalbeplanning sal geskied (Fishman, 1977: 98), sal nou saamhang met die breër politieke aspirasies van 'n bepaalde gemeenskap. Fishman (1997) tref in hierdie verband 'n onderskeid tussen taalbeplanning vir nasionalisme enersyds en taalbeplanning vir nasiebou andersyds. Hierdie aspekte (taalbeplanning en nasionalisme, taalbeplanning en nasiebou) sal in die hoofstukke wat volg deeglik beskryf en toegelig word.

2.9 OPSOMMING

Die primêre fokus van taalbeplanningsaktiwiteite is die bevordering van veeltaligheid en die inboeseming van respek vir al die tale van 'n land binne die universele paradigma van sosiale transformasie.

Taal en taalbeplanning moet ten doel hê om al die taalbehoeftes van 'n samelewing aan te spreek, juis omdat taal uit die aard van die saak om mense gaan. In hierdie verband argumenteer Mkhatswa (1999: 3) soos volg:

“Language is not simply a vehicle to transport oral messages, but is a critical part of a people's culture. It is a memorybank of a people's collective struggles over a period of time”.

Verweefd met bogenoemde redenasie moet verder ingelees word die feit dat taalbeplanning nie in 'n sosio-politieke en ekonomiese vakuum plaasvind nie. Daarom sal die verskillende sosio-politieke en ekonomiese faktore altyd 'n beduidende rol speel. Vanweë die feit dat taal diep ingebed is in ideologie, sal taalbeplanning altyddeur deur een of meer ideologiese beginsel onderlê word. In dié verband druk Thiongo (aangehaal deur Mkhatswa, 1999: 4) hom soos volg uit:

“... it is this aspect of language ... which has made some people ascribe mystical independence to language. It is the same aspect which has made nations and peoples take up arms to prevent “total annihilation” or assimilation of their languages, because it is

tantamount to annihilating that people collective memory-bank of past achievements and failures which form the basis of their common identity. It is like uprooting that community from history ...”.

In die volgende hoofstuk sal gefokus word op die taal geskiedenis van Suid-Afrika.

HOOFSTUK 3

TAALBELEID EN TAALBEPLANNING: 'N SUID-AFRIKAANSE PERSPEKTIEF

3.1 INLEIDING

Die posisie van Afrikaans en dié van die verskillende inheemse tale was bepaal deur die heersende order onder die vorige regering wat sy invloed laat geld het op alle vlakke van die samelewing. Van Louw (1994: 1-2) verwys na die relasie tussen politiek en taal as 'n verbondenheid tussen politieke mag en taalstatus, wat onlosmaaklik deel is van die politieke en ekonomiese magposisie van die Afrikaner.

As gevolg van die sterk band tussen politieke mag (beplanning) en taalbeplanning, kan 'n mens verstaan waarom Afrikaans vir dekades lank so 'n bevoorregte posisie in die staats- en staatsadministratiewe funksies geniet het. Die stryd om Afrikanerheerskappy volgens Pokpas en Van Gensen (In: Webb, 1992: 167) het nie slegs op politieke vlak nie, maar ook op taalvlak gemanifesteer. Pokpas en Van Gensen (1992) verwys hierna as 'n politieke ideologiese funksie van die taalbeleid, waarby hulle impliseer dat die magposisie dus vir die Afrikaner 'n politieke stryd, maar ook 'n taalstryd was. As sulks kon dit (die taalstryd) nie geskei word van Afrikanerskap nie.

As die redenasie van Williams (In: Van Louw, 1994: 2) as vertrekpunt geneem word, nl dat:

"it is high time that we recognise that Language Planning is undertaken by those who are in a position of power ... to serve and protect their interest"., dan kan die afleidings gemaak word dat:

- Afrikaans verhef is tot ampstaal om wit minderhede te dien;
- taalhandhawing en –erkenning gelyk gestel was aan Volkshandhawing en –erkenning;

- die Afrikaanse taal die Afrikanervolksaak moes dien en die volk die taal; en
- taal aangewend was om 'n oorgrote meerderheid van die Suid-Afrikaanse bevolking toegang tot die amptelike tale te onsê en hulle daardeur doelbewus uit te sluit van die politieke, ekonomiese en maatskaplike magstrukture.

Webb (1993: 238) voer aan dat in sy mees ekstreme vorm was die invloed van die ideologie van Afrikaner-nasionalisme waarneembaar in die werke van Afrikaner taalteoretici en taalwetenskaplikes. Die doel volgens Webb (1993) was om die ontstaansgeskiedenis van Afrikaans blank te hou, en sodoende enige gekleurde aandeel in die ontstaan van Afrikaans om politieke redes te ontken. Hul fokus was dus ingestel op daardie aspekte wat by die denkwys van die Afrikaner-nasionalis ingepas het.

Eksteen, aangehaal deur Van Louw (1994: 4-5) bevestig hierdie siening as hy sê dat:

“Die rol van Afrikaans ... (het) nie net die emosielose aandag ontvang van objektiewe ... taalhistorici nie, maar is dit ook betrek in die wyer – dikwels politieke verband van die ontwikkeling van die nasionalisme van die Afrikaner en die bewuswording van 'n selfstandige identiteit van die Afrikanervolk (Afrikaner-sentrisme), waarby dit die emosievolle toewyding van propageerders, beyweraars en bevorderaars – die sogenaamde taalstryders ontvang het” (my beklemtoning en invoeging).

Die wyse waarop taalbeplanners uit die apartheidsera die posisie van Afrikaans hanteer het, was onregmatig omdat dit fundamentele menseregte, soos die reg op 'n eie taal en variëteite misken het.

3.2 DIE ROL VAN AFRIKANER-NASIONALISME IN TAALBEPLANNING

Die Afrikaner Nasionalisme beweging is volgens Shillington (Microsoft Encarta Encyclopedia, 2000) gebaseer op die idee dat Afrikaners (Boere) van Suid-Afrika 'n uitverkore volk was en is.

Die idee was volgens Shillington (2000) bevorder deur Stephanus Jakobus du Toit, die stigter van die Afrikaner Bond, wie die skepper was van die Afrikaner nasionalistiese mitologie in sy koerant De Afrikaanse Patriot. Afrikaner nasionalisme was dan verder gestimuleer deur die nederlaag van die Afrikaners in die Suid-Afrikaanse Oorloë (Boere Oorloë) asook deur 'n sterk reaksie teen die hoof bevorderaars van Britse oorheersing in Suid-Afrika, naamlik Joseph Chamberlain en Cecil John Rhodes.

In 1907 het die Afrikaners die self-regerende verkiesings in Transvaal (vandag Gauteng) en die Oranje Vrystaat (vandag Vrystaat Provinsie) gewen. Tussen 1910 en 1939 het die probleem van rasseskeiding in Suid-Afrika tot die kloof tussen Afrikaners en Britte gelei. Met die uitbreek van die Eerste Wêreld Oorlog (Shillington, 2000) het sommige Afrikaners gerebelleer teen die regering van Louis Botha omdat Botha bereid was om die Britte te ondersteun. Gedurende die jare 1924 – 1933 het die Nasionaliste onder die leierskap van Hertzog die beleid van tweetaligheid in Engels en Afrikaans (die taal van die Afrikaners) bevorder, wat die staatsdiens toeganklik gemaak het vir Afrikaners. In 1925 is Hollands deur 'n konstitusionele amendement vervang met Afrikaans as amptelike taal. Hierdie verwikkeling volgens Shillington (Encyclopedia, 2000) het die fokus geplaas op die bevordering van kulturele nasionalisme, spesifiek hul taal en 'n gesuiwerde Nasionale Party, met die hulp van die Afrikaner Broederbond ('n geheime Afrikaner organisasie wat die Afrikaner Bond opgevolg het), het hulle gesorg dat hulle vir propaganda doeleindes die 1938 Eenwording viering van die Groot Trek oorheers. Teen hierdie tyd (1938) het Afrikaner Nasionalisme sterk bande gevestig met die Nederlandse Gereformeerde Kerk, wat gekant was teen rassemenging, en het gestaan vir Afrikaner solidariteit teen Britse invloed.

Vervolgens voer Shillington (Encyclopedia, 2000) aan dat die gebeure van die Tweede Wêreld Oorlog die Afrikaner gemeenskap verdeel het, baie van wie gekant was teen die idee van ondersteuning aan Britanje en die ontdekking van 'n affiniteit met die rassebeleid van Nasionale Sosialisme in Duitsland – veral die voorbeeld van B.J. Vorster, 'n toekomstige eerste minister wat in die vroeë jare van die oorlog in hegtenis geneem was vanweë sy openlike Nazi sentimente. In 1948 het die Nasionale Party onder D.F. Malan 'n oortuigende oorwinning behaal in 'n verkiesing waarin rasseskeiding die sentrale tema

was, en het onmiddellik die rasse diskriminerende beleid van apartheid geïmplementeer. Die finale fase in die skeiding van rasse was in 1951 met die skepping van die eerste Bantoestan, 'n aparte en onafhanklike tuisland vir swart Suid-Afrikaners. Afrikaner nasionalisme het gegroei tot en met 1978, totdat toenemende binnelandse en buitelandse druk gelei het tot die besef dat Afrikaner nasionalisme nie die anti-apartheidsbeweging kon onderdruk nie. Die apartheid sisteem is finaal in 1992 afgebreek en beëindig deur die Afrikaner president F.W. de Klerk onder binnelandse en buitelandse druk. Volgens Shillington (Encyclopedia, 2000) het Afrikaner nasionalisme bly voortbestaan as 'n klein-skaalse verregse bevoorregte beweging in die Suid-Afrikaanse wit gemeenskap, maar met weinig invloed in die gebeure in die nuwe veelrassige sisteem wat ingelei is deur Nelson Mandela en sy regering van nasionale eenheid.

Pakendorf (1992: 16) argumenteer dat die gesprek oor Afrikaans tot dusver hoofsaaklik binne die Afrikanergemeenskap plaasgevind het: 'n gesprek tussen Afrikaners oor Afrikaans, en dat uit Afrikaner geledere geagiteer is vir die behoud en bevordering van Afrikaans. Pakendorf (1992) verwys voorts ook na die sleutelrol wat die taalkwessie gespeel het in die ontstaan van Afrikanernasionalisme. Afrikaans is ter wille van oorlewing en 'n eiesoortige identiteit tot witmanstaal verklaar en het sodanig 'n apartheidstaal geword.

Die ontwikkeling van Afrikaans tot 'n skryftaal is volgens Louw (1992: 20) in alle konvensionele Afrikaner-Christelik-Nasionale geskiedenisbeskouing 'n "Godswonder", wat parallel loop met die politieke opkoms van die Afrikaner wat uiteindelik in die afgryslieke ideologie van apartheid sou ontaard. Die ontwikkeling van Afrikaans (Louw, 1992) het 42 jaar van apartheid gebring en het die beeld gevestig van Afrikaners as hartelose onderdrukkers en het uiteindelik (soos reeds genoem), uitgeloop op die Soweto-opstande van 1976 wat grootliks gemik was teen die verpligte gebruik van Afrikaans as voertaal in swart skole.

Voorts sê Louw (1992: 21) dat Afrikaners op skool geleer was dat Afrikaans die alleenbesit van blankes was. Dit was idealistiese Afrikaners wat die spreektaal van die volk omskep het in 'n skryftaal wat terselfde tyd kultuurtaal sou word en die hoogste ideale

van die Afrikanervolk sou verwoord. In die stryd teen Britse imperialisme het die taal 'n middel van politieke mobilisasie geword. Afrikaans sou aan Afrikaners volgens Louw (1992: 22) 'n unieke identiteit gee, en die basis van die Afrikaner-establishment se finansiële voorspoed word. In die proses is ander volke onderdruk, ontmagtig en uitgebuit.

Hierby moet ingelees word dat die ontstaan en voortbestaan van Afrikanernasionalisme volgens Steyn (1987: 73), saamhang met die bedreiging wat die Britte en Swartes, volgens die siening van Afrikaners, ingehou het vir hul veiligheid, taal- of rasse-identiteit, ekonomiese welsyn en vryheid. Steyn (1987: 74 – 76) gee die insigte deur dat die oogmerke van Afrikanernasionalisme op die volgende gefokus was:

- taalbevordering (om Afrikaans as ampstaal en/of onderwystaal te erken);
- die opheffing van die Afrikaner;
- die beskerming van Afrikaner identiteit; en
- die ontplooiing van die Afrikaner se kultuur.

Sterk weerstand is gebied teen Britse imperialisme. 'n Mens sou dus kon argumenteer dat die Afrikanernasionaliste met behulp van politieke mag en middele hul oogmerke verwesenlik het, asook hulself versterk het ten koste van ander. Die bewerkstelling van groter rassessekering sou instrumenteel wees in hierdie proses, juis omdat met die bewindsoorname van die nasionale party in 1948, Afrikanernasionalisme die staatsreg as instrument tot sy beskikking gehad het.

Na die Soweto-opstande van 1976 is Afrikaans as onderrigmedium in swart skole in die praktyk heeltemal uitgeskakel. 'n Al groter deel van die Suid-Afrikaanse werksmag volgens Steyn (1987: 92) sou dus hul opleiding deur die medium van Engels alleen ontvang. Engels was die vernaamste onderwystaal en die taal van die stedelike ekonomie. Die begeerte om dit goed te ken ter wille van 'n goeie betrekking, was een van die grootste faktore wat die taaltoestand in die land beïnvloed het (Steyn, 1987: 94).

Gegee die Afrikaans-debat binne die konteks van Afrikanernasionalisme, verg dit nie veel wysheid om te verstaan waarom Afrikaans gestereotipeer word op grond van Afrikanerpolitiek, en waarom daar soveel teenkanting teen Afrikaans en die stryd vir die

behoud en bevordering van Afrikaans ondervind word nie. Afrikaner-nasionalisme sou dus beslag vind binne die ou Taalbeleid.

Die Ou Taalbeleid was gebou rondom 'n model wat ander misken het, en 'n bevoorregte posisie en rol aan Afrikaans en Engels in 1925 toegesê is (Van Louw, 1994: 2). Die posisie van Engels het ook volgens Van Louw (1994) verband gehou met ekonomiese en politieke mag. Engels is tot ampstaal status verhef, terwyl die verskeidenheid inheemse tale misken was, en die sprekers binne die verwysingsraamwerk van die ou onderwysstelsel verplig was om hierdie geïdeologiseerde weergawe te leer.

Hierdie miskienning van die basiese menseregte (ook taalregte) van die meerderheid van die Suid-Afrikaanse samelewing, het tot kulturele en politieke opstande gelei, waarvan dié in 1976 uitstaan in ons geskiedenis (Gerwel, In: Van den Heever, 1987: 22-27). Die krete en oproepe volgens Gerwel (1987: 22) het gevra vir 'n verandering en transformasie van die Suid-Afrikaanse samelewing. Die krete was verder gemik op die daarstelling van 'n politieke bestel waarbinne en rondom die basiese regte van alle Suid-Afrikaners (ongeach van ras of kleur) gelyke erkenning – dus ook taalregte geniet. Teen die agtergrond dat die gang van die politiek, die gang van tale bepaal; asook in die lig van die direkte verband tussen politieke beplanning en taalbeplanning, was die strewe volgens Gerwel (1987: 22), ook 'n strewe na 'n regverdiger taalbedeling.

Van Louw (1994: 3) brei hierop uit en argumenteer dat "... die strewe om 'n regverdige politieke bedeling ook 'n strewe om 'n regverdiger taalbedeling omvat ... sodat die posisie van Afrikaans en Engels herbeding kan word ... nie as heerserstale nie, maar as twee van die vele Suid-Afrikaanse tale".

Die breër politieke strewe, die strewe na 'n nie-rassige demokratiese bestel sou noodwendig politici en akademici se denkrigtings ten opsigte van die hantering van tale in Suid-Afrika beïnvloed.

3.3 DIE NUWE TAALBELEID VAN SUID-AFRIKA

Volgens Ridge (onderhoud, 2 November 2000) is daar 'n toenemende groei in belangstelling in taalbeleid en beplanning in Suidelike Afrika. Deels is dit 'n aanduiding van 'n nuwe fase van dekolonialisering, deels 'n aanduiding van 'n nuwe besorgheid met taalregte en hoe dit uitgedruk kan word en deels 'n reflektoring van 'n nuwe besef van multitaligheid as 'n bron eerder as 'n probleem.

Gegee die dringende agenda van sosiale en politieke verandering in Suid-Afrika, is dit geensins verbasend dat taal kwessies aansienlike aandag van taallinguïste en beleidmakers geniet het nie. Die afleiding kan gemaak word dat taallinguïste en beleidmakers hoofsaaklik op die volgende aspekte gefokus het:

- opsie generering vir beleid en beplanning in Suid-Afrika,
- die bevordering van die status van Afrika tale,
- die harmonisering van tale,
- provinsiale taalbeleide,
- taalpraktyke, en
- die gelyke beregtiging en bevordering van taal teen die agtergrond van heropbou en ontwikkeling in Suid-Afrika (Ridge, onderhoud, 2 November 2000).

Suid-Afrika het belissend wegbeweeg van koloniale taalmodelle en het gefokus op multitaligheid as 'n bate vir demokrasie ten spyte van die praktiese probleme verbonde aan die gelyke beregtiging van elf amptelike tale. Tog handhaaf Ridge (onderhoud, 2 November 2000) die mening dat dié benadering pragmaties is, juis omdat taalregte basiese menseregte is, en dat regte en pragmatisme wedersydse interaktiewe konsepte is. Hierdie regte (Ridge, onderhoud) word betekenisvol omdat dit geëis is op 'n redelike wyse en dat alle redelike stappe geneem was om dit te laat realiseer.

Op 2 Februarie 1990 is 'n proses van drastiese politieke en sosiale hervormings geïnisieër om Suid-Afrika te bevry van die beleid van apartheid na 'n demokratiese samelewing. Die klem volgens Webb (1992: 430) sou ook val op 'n beleid van Taalbeplanning vir 'n post-apartheid Suid-Afrika. Die verskillende interpretasies van 'n veeltalige beleid was in

Kempton Park by die onderhandelingsstafel onder die soeklig geplaas. Na vele samesprekings is daar uiteindelik 'n kompromie aangegaan wat vervat was in die tussentydse Grondwet, Wet 200 van 1993. Daar is op 'n elf-tale-klousule ooreengekom, juis om soos Van Louw (1994: 10) dit stel: "weg te beweeg van die wrange erfenis van die verlede".

Waar die klem in die verlede tydens taalbeplanning in Suid-Afrika op Afrikaans en Afrikaner-nasionalisme geval het, het die klemverskuiwing nasiebou en veeltaligheid ingehou. Beplanning sou voorts aan die proses van taalbeplanning verantwoordbaar wees, naamlik om aan al die behoeftes van alle taalgemeenskappe te voorsien. Die ideaal is veronderstel dat alle tale gelyke status en daarmee saam erkenning moet geniet. Dit kom dus daarop neer dat die een taal nie ten koste van die ander bevorder of ontwikkel moet word nie.

Na die algemene verkiesing van 1994 het die Afrikaner sy politieke mag en dominantheid verloor. Volgens Cluver (1993: 17) het die hervormings en verlies aan politieke mag aan die Afrikaner twee opsies oor die toekoms van Afrikaans (taalmag) gelaat, naamlik dat:

- Afrikaans nie langer die amptelike taal sal wees nie; en dat
- Afrikaans sy status in die toekoms met die verskillende Suid-Afrikaanse tale moet deel.

Beide opsies het beteken 'n verlaging in die status van Afrikaans en die afskaling daarvan in 'n aantal hoë-status domeins waar Afrikaans gebruik sal word. Dit is egter oor die moontlikheid dat Afrikaans nie meer (alleen) die amptelike taal sal wees nie, wat die grootste vrese vir Afrikaners inhou.

Webb (1992: 431) ondersteun hierdie siening en argumenteer dat:

"The possibility that Afrikaans may lose its present status as a national official language in this country, has resulted in a major debate ..."

Afrikaans het 'n posisie van bevoorregting in Apartheid Suid-Afrika geniet. Die posisie wat Afrikaans geniet het, het egter dramaties sedert 1994 verander. Afrikaans is nou een van die elf amptelike tale met weinig van die internasionale beklemtoonde vrese oor die oorlewing van Afrikaans asook die aggressiewe wyse waarop die verdediging en ontwikkeling van Afrikaans uitgedruk is. Verskeie organisasies soos kulturele en politieke organisasies asook individue, het sosiale, politieke en regsaksies geloods ter verdediging van Afrikaans, waardeur die onderwerp voortgesette aandag in die Afrikaanse media geniet het. Alle Afrikaanssprekendes het egter nie dieselfde mening oor die voortbestaan van Afrikaans gehandhaaf nie.

'n Interessante gevolg van hierdie waarneembare vrees volgens Ridge (1997: 179) was dus die snelle aanvaarding en herdenking deur die hele Afrikaanse spraakgemeenskap na dekades waardeur die swart meerderheid van Afrikaanssprekers effektief deur 'n wit minderheid in die skadu gestel is. Ridge (1997: 179) stel dit omwonde dat: "... the survival of Afrikaans is not in doubt. It is the mother tongue of about six million people, more than half of whom are not white". Insiggewend is die feit dat Afrikaans die dominante taal in die Wes-Kaap provinsie is. (Vergelyk, Bylae E). Vervolgens handhaaf Ridge (1997) die opinie dat 'n ten volle ontwikkelde, moderne taal met so 'n gevestigde posisie, 'n lewenskragtige literatuur, wydverspreide koerante en tydskrifte, asook 'n uitgebreide gemeenskap van tweede taalsprekers, kan nie op hierdie stadium oorweeg word as 'n taal wat bedreig word nie. Dit is egter eerder die posisie van klein inheemse minderheidstale wat se voortbestaan bedreig word. Dit is veral, afgesien van die Khoi en San bevolkings, ander tale soos Venda en Tsonga wat baie min institusionele ondersteuning ontvang. Ridge (1997) is oortuig daarvan dat ongeag watter pogings die staat aanwend om minderheidstale te bevorder, hulle sal uitsterf indien sterk bewegings vir die erkenning en bevordering van die tale nie deur hul spraakgemeenskappe geloods word nie.

Spolsky, aangehaal deur Ridge (1997: 179) stipuleer die volgende voorwaardes vir die heropleiding van tale wat se voortbestaan bedreig word:

- dit is 'n vereiste in multitalige gemeenskappe om die belange en behoeftes van die verskillende kultuurgroepe te handhaaf deur voorsiening te maak vir die groei en ontwikkeling van hul tale, en

- erkenning moet aan moedertaal onderrig gegee word.

Oor die waarde van moedertaal onderrig druk Kamwangamalu, aangehaal deur Ridge (1997: 179) hom soos volg uit:

"It is more likely to be welcomed the material gains derived from the former colonial language, can be matched with the visible potential gains deriving from using the mother tongue".

Hierdie vrese is besweer, want juridies het Afrikaans sy status behou. Ten spyte hiervan het die "vrese-debat" wye dekking in die geskrewe en elektroniese media geniet, in so 'n mate dat 'n mens die vraag sou kon stel: Wat lê dan aan die wortel van Afrikaners se vrese oor die voortbestaan van Afrikaans? In die verband argumenteer Dressler en Wodak-Leodalter (1977: 7) dat waar 'n taal sy institusionele ondersteuning en funksies verloor, hierdie verlies aan funksionaliteit tot taalverskuiwing kan lei, wat weer aanleiding kan gee tot die uitsterf van 'n taal. Steyn (1995: 1) gaan verder en sê dat gevrees word dat Afrikaans sy status sal verloor, en gepaard daarmee dat Engels bo Afrikaans bevorder sal word en mettertyd sal uitsterf, wat die taalstryd in die oorgangstydperk ontketen het.

Tans word hierdie taalstryd steeds in die geskrewe en elektroniese media voortgesit waarop die volgende areas gefokusseer word:

- behoud van die amptelike status van Afrikaans;
- Afrikaans en die onderwys;
- Afrikaans en gesindhede, en
- Afrikaans en die uitsaaiwese.

3.4 DIE GRONDWETLIKE BEPALINGS VAN DIE TAALBELEID

Die grondwet gee erkenning aan alle Suid-Afrikaners en die reg op 'n gemeenskaplike Suid-Afrikaanse burgerskap in 'n soewereine en demokratiese regstaat waarin daar gelykheid tussen mans en vroue en mense van alle rasse is sodat alle burgers in staat is

om hulle fundamentele regte en vryhede te geniet en uit te oefen (Staatskoerant, Desember 1996: 5).

Die grondwet onderskei verskillende fundamentele regte waarvan taalregte een is (sub-artikel 31). In Sub-artikel 3 word die volgende taalregte uitgespel:

- Waar dit uitvoerbaar is, het 'n persoon die reg om in sy of haar betrekkinge met enige staatsadministrasie op die nasionale regeringsvlak enige amptelike Suid-Afrikaanse taal van sy of haar keuse te gebruik en daarin aangespreek te word.
- Waar dit uitvoerbaar is, het 'n persoon die reg om in sy of haar betrekkinge met enige staatsadministrasie op die provinsiale regeringsvlak enige van die amptelike tale van sy of haar keuse te gebruik en daarin aangespreek te word.
- 'n Lid van die Parlement kan die Parlement in die amptelike taal van sy of haar keuse toespreek.

Ten spyte van statusbeplanning, wat behels die toekenning of hertoekenning van taalfunksies, is besluit om naas Afrikaans en Engels, nege Afrikatale, naamlik isiNdebele, Sesotho sa Leboa, Sesotho, siSwati, Xitsonga, Setswana, Tshivenda, isiXhosa en isiZulu tot amptelike tale op nasionale vlak te verhef. Aangesien Afrikaans en Engels in die vorige politieke bedeling reeds die posisie van ampstaal status beklee het, is statusbeplanning ten opsigte van dié twee tale basies 'n hertoekenning van taalfunksies. Die intensie van die wetgewers was dus nie om die status van die twee tale te verlaag nie, maar veel eerder om die status van die ander tale te verhoog.

Verder wil die Grondwet die wrange erfenis van die verlede regstel. Vergelyk sub-artikel 9(a) waar aanbeveel word dat toestande geskep moet word vir die ontwikkeling en die bevordering van die gelyke gebruik en benutting van al die amptelike Suid-Afrikaanse tale. Die grondwet waarborg ook die onderneming om te verhoed dat taal aangewend word om te verdeel en te beheer. Sub-artikel 9(c) stel dit pertinent dat die gebruik van taal vir die doeleindes van uitbuiting, oorheersing of verdeling ten alle koste voorkom moet word.

Die mate waartoe taalreg as 'n mensereg beklemtoon word asook die keuse van elf tale as ampstale, dui op die erkenning van die veeltalige karakter van die land. Vergelyk sub-artikel 9(d) waar die bevordering van veeltaligheid die voorsiening van vertalingsfasiliteite, om dié doel te verwesenlik, in beginsel verseker.

Vanweë die dialektiese verband tussen status- en korpusbeplanning, is dit vanselfsprekend dat tale wat gekies word vir hoër taalfunksies se korpusse gereed is om dié funksies te verrig. Indien nie, moet doelbewuste en doelgerigte pogings aangewend word om die korpusse van gekose tale waarvan die korpusse nog nie ontwikkel genoeg is nie, te ontwikkel. Gegee die historiese erfenis waar Afrikatale in Suid-Afrika agterweë gelaat is, is die realiteit dat hierdie tale se korpusse nie voldoende ontwikkel is om die hoë taalfunksies (ampstaalfunksies) te verrig nie.

Die toekenning van ampstaalstatus aan die Afrikatale hou in dat hierdie tale se korpusse ontwikkel moet word. Sub-artikel 10(a) van artikel 3 spreek dan ook die behoefte vir die ontwikkeling van hierdie tale aan. Die grondwet beveel aan dat die Senaat 'n onafhanklike Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad (PANSAT) in die lewe roep om respek te bevorder vir die beginsels genoem in sub-artikel 9 om die ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse amptelike tale te bevorder.

Die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad se verantwoordelikheid is egter nie beperk tot die ontwikkeling van slegs net die amptelike tale nie. Om gestand te doen aan die fundamentele reg, soos uitgespel in sub-artikel 31, naamlik dat elke persoon die reg het om die taal van sy of haar keuse te gebruik, strek die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad se verantwoordelikheid veel verder. Dit is ook verantwoordelik vir die bevordering van respek vir en die ontwikkeling van Duits, Grieks, Goedjarati, Hindi, Portugees, Tamil, Teisegoe, Oerdoe, Arabies, Hebreeus en Sanskrit en ander tale wat vir godsdienstdoeleindes gebruik word (sub-artikel 10(c)).

Ten opsigte van taal en onderwys, is die grondwet nie voorskrywend nie, want dit waarborg elke persoon die reg op onderrig in die taal van sy of haar keuse waar dit redelikerwys uitvoerbaar is (sub-artikel 32(b)). Die grondwet waarborg verder die reg om, waar dit uitvoerbaar is, onderwysinstellings gebaseer op 'n gemeenskaplike kultuur, taal of

godsdien tot stand te bring, op voorwaarde dat daar geen diskriminasie op grond van ras mag wees nie.

Die Suid-Afrikaanse Grondwet maak daarvoor voorsiening dat die provinsies self oor sekere aangeleenthede wetgewing mag formuleer. Omdat sekere tale in verskillende streke dominant is, word in die Grondwet voorsiening gemaak vir streekdifferensiasie met betrekking tot taalbeleid en praktyk (sub-artikel 4). Sub-artikel 5 spel die mag uit waaroor provinsies in hierdie opsig beskik as volg uit: “'n Provinsiale wetgewer kan, by besluit aangeneem deur minstens tweederdes van die lede daarvan, enige taal in sub-artikel (1) bedoel tot 'n amptelike taal verklaar vir die hele provinsie of enige deel daarvan en vir enige of alle bevoegdhede en werksaamhede binne die bevoegdheid van daardie wetgewer, behalwe dat nóg die regte met betrekking tot taal nóg die status van 'n amptelike taal soos dit in die gebied of met betrekking tot enige werksaamheid ten tyde van die inwerkingtreding van hierdie grondwet bestaan, verminder mag word”. Volgens sub-artikel 8, maak die provinsiale wetgewer voorsiening vir die gebruik van amptelike tale vir doeleindes van die funksionering van die owerheid, met inagneming van oorwegings van gebruik, doenlikheid en koste.

Ten opsigte van 'n lingua franca ('n gemeenskaplike taal), word geen taal eksplisiet deur die Grondwet uitgesonder om die funksie te verrig nie.

3.5 'N EVALUASIE VAN DIE PRAKTIESE UITVOERBAARHEID VAN DIE NUWE TAALBELEID

Verskeie meningsvormers (Claasen, onderhoud 10 November 2000; Stumpf, onderhoud 13 November 2000; Ridge, onderhoud 2 November 2000; Van Louw, onderhoud 18 November 2000; Kritzinger, onderhoud 8 November 2000 en De Stadler, onderhoud 27 Oktober 2000) toon dat daar weinig probleme gevind word met die teoretiese sy van die taalbeleid. Die praktiese uitvoerbaarheid daarvan word egter sterk bevraagteken. Mtuze (aangehaal deur Van Louw, 1994: 95) druk homself as volg uit oor die praktiese uitvoerbaarheid van die taalbeleid: “Theoretically, something good can come out of this. Where I suspect it is going to fall flat is on the practical side”.

Vervolgens spel die taalbeleid nie 'n duidelike taalplan uit nie. Die moontlikheid bestaan dus dat die gebrek aan 'n taalplan tot gevolg kan hê dat die beleid nooit werklik realiseer nie.

Die nuwe taalbeleid het die status van Afrikatale verhoog. Die realiteit is dat die tale tans nog steeds negatief geëvalueer word. Die vraag is egter of dié statusverheffing sal lei tot 'n positiewe persepsie daarteenoor. Of is dit die taak van Afrikataalsprekers om self verantwoordelikheid te aanvaar vir die uitvoering daarvan. Die gebrek aan 'n taalbewussyn kan tot gevolg hê dat daar weinig kom van die nuwe taalbeleid. Die suksesvolle verwerkliking daarvan sou dus ook gesetel wees in die mate waartoe Afrikataalsprekers psigies bevry word van die negatiewe ingesteldhede wat hulle koester jeens hul eie tale. Die negatiewe ingesteldheid is egter die gevolg van die geslagtelange proses van ondermeer ideologisering en kolonialisasie wat gekulmineer het in wetgewing (Van Louw, onderhoud 18 November 2000).

In dié verband is die rol van regeringsliggame in die kweek van 'n positiewe ingesteldheid en bevordering en ontwikkeling van Afrikatale nie te betwyfel nie. Die regering van die dag (nasionaal, provinsiaal en plaaslik) sal moet toesien dat dit wat hul ten doel het verwesenlik word. Zubeida Desai (1999: 4) beklemtoon dan ook die belangrike rol van die regering in die praktiese toepassing van die taalbeleid: "on the question of implementing the policy, it is the primary responsibility of the government to promote African languages. PANSALB is a statutory body that can assist the government in this regard". Dit is egter duidelik dat die regering in hulpbronne moet belê vir die ontwikkeling van Afrikatale. Wat egter in gedagte gehou moet word is dat daar op voetsoolvlak nie 'n geweldige aandrang vir die ontwikkeling van inheemse tale nie (Zulu, onderhoud 30 Oktober 2000).

Die voordele van Engels is tot so 'n mate beklemtoon dat Engels de facto as lingua franca dien. Ten spyte van die verheffing van elf tale is baie waarnemers (Van der Westhuizen In: Steyn, 1995: 49; Spies In: Steyn, 1995: 54; Volbrecht, In: Steyn, 1995: 49; Brink, In: Steyn, 1995: 17; Lindenberg, In: Steyn, 1995: 18) van mening dat Engels uiteindelik die dominante taal sal word.

Cluver (1993: 29) brei verder op hierdie vermoede uit:

“Everyone recognises that we have two agendas here. The policy does give equal chances, and gives people choices. But there won't really be eleven languages. I think the long term agenda is that English will become the language of registration, and in effect become the high status language”.

Gesien die stappe deur die SAUK om Afrikaans af te skaal, asook die stappe wat groot maatskappye soos Coca Cola en Suid-Afrikaanse Brouerye neem om slegs Engels op hulle produkte te gebruik, kan die persepsie laat dat die elf amptelike tale maklik as 'n rookskerm vir monolinguisme gebruik kan word.

Die mate waartoe Afrikaans in Suid-Afrika ontwikkel is, is nie bloot toe te skryf aan die rol van die een of ander kultuurorganisasie nie. Inteendeel die Nasionale Party-regering (vergelyk Shillington, Encyclopedia 2000) het toegesien dat 'n taalnasionalistiese bewussyn brandend gehou is. Die versterking van dié taalbewussyn sou volgens Van Louw (1994: 97) gelyktydig 'n invloed hê op die negatiewe ingesteldhede van Afrikataalsprekers teenoor hul eie taal. Daarom is dit nie vreemd dat toe die Nasionale Party-regering in 1976 Afrikaans in skole wou afdwing, die stryd daarteen nie 'n stryd vir Afrikatale was nie, maar veel eerder 'n stryd vir Engels.

Gegee die geweldige omvang van armoede en opheffingswerk, die agterstand in behuising, die heropbou en rekonstruksieplan, die herverdeling van grond en werkskepping, is dit die navorser se vermoede dat die praktiese toepassing van die taalbeleid laer op die regering se prioriteitslys lê. Die toedrag van sake sal die posisie van veral Engels verder versterk en die ontwikkeling van ander ampstale erg benadeel en geweldig vertraag.

Alhoewel die Grondwet elf tale tot ampstale verklaar, is die realiteit dat die nege Afrikatale nooit op 'n gelyke basis met Afrikaans en Engels kan meeding nie. Die persepsie dat Engels uiteindelik die taal van hoër status sal word, word dus verder deur die grondwet versterk. Hierdie afleiding spruit voort uit woordkeuses soos, “waar dit uitvoerbaar is”

vergelyk sub-artikel 9 en 6), telkens waar dit gaan om die bevordering van veeltaligheid asook die erkenning van verskeidenheid. In sub-artikel 8 word dit pertinent gestel dat “oorwegings van gebruik, doenlikheid en koste” altyddeur in ag geneem moet word. Woordspelings soos hierdie is na die mening van die navorser kontradiktories: aan die een kant wil die Grondwet ‘n oop keuse stel, maar terselfdertyd die keuse beperk. In die lig daarvan dat Engels reeds op die hoë statusvlakke in die land as lingua franca dien, sou ‘n praktiese keuse dikwels ‘n keuse vir Engels wees.

3.6 OPSOMMING

Opsommend beskou, is taalbeplanning vir veeltaligheid baie duidelik ‘n omstrede kwessie, omdat die politieke beleid en die onderliggende politieke strewe altyd ‘n invloed sal hê op die wyse waarop die veeltalige situasie hanteer sal word.

Die politieke beleid van apartheid was ook gemanifesteer in die taalbeleid van die dag. Die veeltalige karakter van Suid-Afrika was totaal buite rekening gelaat, juis omdat taalregte nie erken was as basiese menseregte nie. Vanweë die miskiening van die veeltalige karakter van Suid-Afrika is ampstaalstatus slegs toegeken aan Afrikaans en Engels, ten spyte van die vele tale van Suid-Afrika. Dié gevolg hiervan was dat die vele inheemse tale gemarginaliseer was en die sprekers van hierdie tale van hul taal geïsoleer was, vanweë die apartheidsregering se beleid van moedertaalonderrig wat geskoei was op die verdeel- en beheer-beleid.

Soos reeds genoem het Suid-Afrika se voortslepende politieke krisis die klem laat val op ‘n bestel wat gebaseer is op menseregte, sosiale en politieke gelykheid. Omdat taalregte erken word as basiese menseregte, het die klemverskuiwing ook ‘n meer regverdige taalbedeling beteken. Die strewe na ‘n demokratiese bestel word dan ook vergestalt in die voorgestelde taalbeleid vir ‘n veranderde Suid-Afrika soos vervat in die Grondwet van 1996, (Wet 108 van 1996). Die fokus sou wees: taalbeplanning vir veeltaligheid en nasiebou.

Dit is egter belangrik om ingedagte te hou dat taalbeplanning in veeltalige gemeenskappe

en instansies nie noodwendig taalbeplanning vir veeltaligheid is nie. Die politieke beleid asook die onderliggende agendas en strewes sal altyd 'n invloed hê op die wyse waarop die veeltalige situasie hanteer word. In hierdie verband sê Desai (1999: 4) dat:

“Multilingualism is sometimes defeated by people, particularly those in power who pay lip service to the noble concept of multilingualism”.

In die volgende hoofstuk word gefokus op die taalbeleid van die Universiteit van Stellenbosch.

HOOFSTUK 4

TAALBEPLANNING EN BESTUUR AAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

4.1 INLEIDING

Die Universiteit van Stellenbosch het sy oorsprong in die Stellenbosch Gimnasium wat in 1866 gestig is. Van meet af het die Raad van Gimnasium gepoog om 'n inrigting daar te stel wat leerlinge deur die volle kursus van openbare skool tot hoër kursusse en eksamens in die literatuur en wetenskap te laat vorder. Eksamens is bestuur deur die Raad van Eksaminatore wat in 1858 deur die Kaapse Wetgewer ingestel is (Thom et al 1966: 68).

Hierdie raad is in 1973 vervang deur die Universiteit van die Kaap die Goeie Hoop wat die nuwe eksamineringsliggaam was. Om in pas te bly met die verhoogde standaard van die nuwe universiteit, asook die vereistes vir meer gevorderde onderwys, is die Fakulteite vir Kuns en Wetenskap in 1874 gestig. Die verskil tussen skool- en universiteitsopvoeding het sterker na vore getree en in 1881 is 'n Wet van die Kaapse Parlement afgekondig wat aan die Fakulteite vir Kuns en Wetenskap die status verleen het van Stellenbosch Kollege. In 1887, die herdenkingsjaar van Koningin Victoria van Engeland is die Kollege na haar vernoem en het bekend gestaan as die Victoria Kollege van Stellenbosch (Department of Higher Education, 1968: 59).

Die wet wat voorsiening moes maak dat die ou Victoria Kollege tot die Universiteit Stellenbosch verhef word, is in 1916 op die wetboek geplaas as Wet Nr 13 van 1916 (Thom, 1966: 68). Die weg was nou gebaan vir Stellenbosch om sy eie universiteit te stig. Die regering het 2 April 1918 verklaar as dié dag waarop die Universiteit van Stellenbosch, tegelyk met die Universiteit van Kaapstad en die Universiteit van Suid-Afrika, hul werksaamhede sou begin. Die US kon dus sy eie eksamens en bestuur en grade toeken (Thom et al 1966: 69).

Volgens Van Wyk (1995: 1-3) was die jaar 1916 'n jaar van groot belang vir die Universiteit van Stellenbosch. Dit was die jaar toe die inrigting vir hoër onderwys

voorheen die Victoria College, 'n volwaardige Universiteit geword het. Dit was by dié geleentheid in 1916 dat 'n voordrag gehou was deur professor Shand van die Departement Geologie waardeur die toekomstige aard en karakter van 'n ware universiteit gevorm was. Volgens Van Wyk (1995) hou Shand se idees oor 'n eietydse universiteit, die strewe na kennis ten bate van die hele mensdom en dienslewering, vandag nog steeds.

In 1918, en weer in 1919 is verskeie leerstoele, onder andere 'n leerstoel vir Afrikaans, deur die Senaat aangevra. Omdat daar geen toesegging daarvoor van die regering ontvang is nie, het die Universiteitsraad oorgegaan tot die instelling van leerstoele in Afrikaans en Romeins Hollandse Reg. Dit is moontlik gemaak deur 'n skenking uit die Jan Marais-fonds wat R200 000 uit sy boedel aan die Uniersiteit gemaak het. Op 'n monstervergadering van studente op 16 Augustus 1919, is 'n mosie eenparig aanvaar dat die raad so spoedig moontlik 'n leerstoel vir Afrikaans instel. 'n Belangrike motivering van die studente was die erkenning van Afrikaans. Klem is veral gelê op die verdere uitbreiding van hul taalregte, veral op die gebied van hoër onderwys (Thom et al 1966: 72).

Die studentegemeenskap het met mening na vore getree as bouers en handhawers van Afrikaans as taal. 'n Program is ook in 1919 opgestel met onder andere die opbouing van 'n Afrikaanse kultuur as mikpunt. In 1920 is begin met die stryd om Afrikaans as kanseltaal op Stellenbosch ingevoer te kry. Die studenteraad was ook van oortuiging dat die universiteit geleidelik moes ontwikkel in 'n rigting van eentaligheid met Afrikaans as medium (Thom et al 1966: 72 – 73).

'n Mens sou dus kon argumenteer dat die Universiteit van Stellenbosch se taalbeleid op 'n lukrake wyse sy ontstaan alreeds op hierdie stadium van die instansie se geskiedenis gehad het. Op hierdie stadium reeds was daar tekens dat daar in terme van statusbeplanning meer op die emosionele as op die wetenskaplike gesteun is. Daarmee saam sou 'n mens kon aantoon dat bewegings wat gerig was op die handhawing van die status quo van Afrikaans, ook sterk sou steun op die emotiewe (selfhandhawing van elite-

groepe, streek- en godsdienverskille en alle vorme van nasionale wedywering) aan US sonder om die wetenskaplike in ag te neem.

4.2 MULTITALIGE ONDERRIG AAN US

Taal onverdraagsaamheid het al so vroeg as 1918 by die Universiteit van Stellenbosch ontstaan toe 'n verslag in Nederlands aan 'n lid van die Universiteitsraad, John X Merriman wat Engelssprekend was, gerig was (Argief, 20 April 1918). In 'n brief gedateer 20 April 1918 en gerig aan die Minister van Onderwys reageer Merriman soos volg:

"I enclose a notice from the registrar of the University of Stellenbosch. As this official knows perfectly well that I am an English-speaking person. I take it as an act of great discourtesy that he should send me a notice of this kind in the official language which he is perfectly aware that I do not use ..."

Hierdie aangeleentheid is per brief (Argief, 23 April 1918) aan die registrateur deur die minister opgevolg, waarop die minister per brief (Argief, 24 April 1918) soos volg gereageer:

"... that if all notices, reports, etc., circulated amongst members of the council have to be written and duplicated in both official languages, it would mean a duplication of work, and hence a duplication of staff and expences. Hitherto unfortunately it has been found, and unless further assistance be forthcoming will continue to be found a practical impossibility".

Die afleiding is dus dat Nederlands en Engels in die vormingsjare die medium van onderrig aan die universiteit was. Reeds in 1919 (Thom 1966: 73) het studente hul oortuiging uitgespreek dat die universiteit moet ontwikkel in die rigting van "... eentaligheid met Afrikaans as medium". Na 82 verklaar die universiteit in die Strategiese Raamwerk vir die eeuwisseling en daarna (vergelyk Strategiese Raamwerk, Universiteit van Stellenbosch: 2000), en met Prof van Wyk as rector, asook 'n gewese uitvoerende lid van die AB (Steyn, 1995: 56), dat die Universiteit hom verbind aan sy historiese (Afrikaner) verbondenheid met onder andere Afrikaans as vertrekpunt. Daar word openlik gegis dat Van Wyk een

van die klein elite “think-tank” agter die NP se grondwetlike plan was wat beskerming van minderheidsregte so sterk moontlik statutêr wou verskans.

Vir die eerste 74 jaar tot en met 1992 was Engels sowel as Afrikaans teoreties die amptelike voertale (Cloete, Rapport 24 November 1996). In praktyk (vergelyk Bylae H) het Afrikaans egter voorrang geniet. Hierby moet ingelees word die feit dat die Universiteit ontstaan het uit reaksie teen verdere koloniale regerings se verengelsingspogings todat dit prakties ‘n Afrikaanse Universiteit was (Cloete, Rapport 24 November 2000). Giliomee (Burger, 1 Maart 1999) voer aan dat die Universiteit (gedagtig aan sy Afrikaner opdrag) ‘n onskatbare rol gespeel het in die ontwikkeling van Afrikaans en die Afrikaner gemeenskap.

Soos reeds in hierdie hoofstuk genoem is, is die Universiteit se taalbeleid eers amptelik in 1992 vasgelê in ‘n wet van die Parlement: Afrikaans is die voertaal, maar waar dit na die mening van die Senaat van die universiteit noodsaaklik is vir effektiewe onderrig, kan ander onderrigtale gebruik word (vergelyk Private Wet Op Die Universiteit van Stellenbosch (Volksraad), 1992).

Na die politieke veranderings van 2 Februarie 1992 het die fokus veral op die kwessie van moedertaalonderrig aan hoër onderwysinstellings geval. Hierdie debat onder akademici, veral aan oorwegende Afrikaanse universiteite sou egter die politieke toneel oorheers. Dit is veral die Universiteit van Stellenbosch (US) wat geweldig onder skoot kom vanweë die taalbeleid. In 1992 word die universiteit se taalbeleid amptelike as volg vasgelê:

- (a) Dit is die primêre taak van die Universiteit om op uitnemende wyse kennis oor te dra en nuwe kennis te ontwikkel.
- (b) Dit is ‘n essensiële deel van die Universiteit se taak om Suid-Afrika te dien as ‘n inklusiewe Afrikaanstalige instelling vir alle mense wat hulle universiteitsonderrig aan hierdie Universiteit wil ontvang.
- (c) Dit is ook deel van die Universiteit om Afrikaans as ‘n akademiese en wetenskapstaal uit te bou.

- (d) Die raad bevestig dat “die voertaal aan die Universiteit Afrikaans (is): Met dien verstande dat ander tale vir onderrig aangewend mag word waar dit, na die mening van die senaat, vir effektiewe onderrig noodsaaklik is” – soos vervat in Artikel 18 van die Wet op die Universiteit van Stellenbosch van 1992.
- (e) Die Universiteit sal voortbou op sy gevestigde praktyk om studente wie se moedertaal nie Afrikaans is nie te help om akademiese onderrig aan die Universiteit te ontvang deur die soepel toepassing van sy beleid, wat onder meer die volgende behels:
  - (i) dat die studente vrystaan om hul toetse en eksamens in Engels te skryf;
  - (ii) dat mondelinge eksamens en vrae in die klas (waar nodig en na goeddunke van die dosent) in Engels hanteer kan word;
  - (iii) die magtiging aan fakulteite om op nagraadse vlak reëlings te tref vir die gebruik van die taal van kommunikasie wat studente en groepe ten beste akkommodeer;
  - (iv) die aanbied van taalhulpprogramme; en
  - (v) die voortdurende soeke na verdere maniere om die Universiteit nog meer toeganklik te maak vir studente wat nie Afrikaans magtig is nie.

Die groei, verandering en ontwikkeling aan die Universiteit van Stellenbosch was op baie gebiede fenomenaal en sonder presedent (Van Wyk, 1995: 5). Wêreldwyd het universiteite transformasie ondergaan, en baie van hulle word vandag heel anders as vroeër bestuur en beheer. Verteenwoordiging (ten spyte van die vertraagde tempo by sommige universiteit, veral Stellenbosch) is tans besig om beslag te neem. Die US ontvang 'n staatssubsidie, maar is 'n outonome instansie. Die beheerliggame bestaan uit die Universiteitsraad en die Senaat. Tans staan die studentetal aan die US op 21 766 (vergelyk Bylae A: inskrywings volgens geografiese herkoms van student en jaar).

Die Universiteit van Stellenbosch beskik oor die enigste fakulteite van bosbou en militêre wetenskap in Suid-Afrika, sowel as ander in landbou, lettere en wysbegeerte, handel en administrasie, tandheelkunde, onderwys, ingenieurswese, regsgeleerdheid, natuurwetenskappe, teologie en geneeskunde (Jaarboek 2000). Die universiteit het vier kampusse: die sentrale kampus op Stellenbosch; een op Saldanha aan die Weskus, wat die fakulteit krygskunde huisves; die Tygerberg kampus wat die fakulteite geneeskunde en tandheelkunde huisves; en die nagraadse bestuurskool in Bellville (Encyclopedia 2000, Internet).

4.3 DIE TAALBELEID VAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

4.3.1 DIE MISSIE, VISIE EN WAARDES VAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

In die dokument getiteld “’n Strategiese Raamwerk vir Die Eeuwisseling en daarna” spel die Universiteit sy missie, visie en waardes soos volg uit:

4.3.2 MISSIE

Die bestaansdoel van die Universiteit van Stellenbosch is om in verbondenheid aan die universitêre ideaal van uitmuntende wetenskapsbeoefening “omgewing te skep en vol te hou waarbinne kennis ontdek kan word, gedeel kan word, en tot voordeel van die gemeenskap aangewend kan word.

4.3.3 VISIE

In ‘n gees van akademiese vryheid en van die universele soeke na waarheid en kennis, stel die Universiteit as ‘n akademiese instelling hom ten doel om deur kritiese en rasonale denke:

- uitnemendheid na te streef en op die voorpunt te bly in sy gekose fokusareas;
- nasionale en internasionale aansien te verwerf op grond van sy navorsingsinsette en die lewering van afgestudeerdes wat gesog is op grond van hul afgerondheid en hul kreatiewe, kritiese denke;

- relevant te wees ten opsigte van die behoeftes van die gemeenskap, met inagneming van die spesifieke behoeftes van Suid-Afrika in die besonder en Afrika en die wêreld in die algemeen; en
- ondernemend, innoverend en selfvernuwend te wees.

4.3.4 VERBINTENISSE

Die strategiese raamwerk bevestig die erkenning van die Universiteit se historiese verbondenheid aan alle taalsprekendes en gemeenskappe waaruit hy ontstaan. Die Universiteit verbind hom met die oog op die toekoms om sy vermoëns, kundigheid en bronne aan te wend tot voordeel van die totale Suid-Afrikaanse gemeenskap in die breë, en daarom verbind die Universiteit hom om taalvriendelik te wees met Afrikaans as vertrekpunt.

4.3.5 WAARDES

In die strategiese raamwerk (2000: 9) verbind die universiteit hom tot die volgende kern waardes:

- Bilikheid
- Deelnemendheid
- Deursigtigheid
- Diensbaarheid
- Verdragsaamheid en onderlinge respek
- Toewyding
- Wetenskaplikheid
- Verantwoordelikheid
- Akademiese vryheid (vergelyk Die Strategiese Raamwerk vir die Eeuwisseling En Daarna: Die Universiteit van Stellenbosch).

Afrikaans is dus die onderrig- sowel as die administratiewe taal aan die US. Die situasie lok skerp kritiek uit. Daar word geargumenteer dat die handhawing en ontwikkeling van Afrikaans vooropgestel word sodat ander taalsprekers effektief uitgesluit word. Die politieke debat rondom die taalbeleid van die Universiteit is dus juis gemik teen die beweerde ontoeganklikheid van die US vir nie-Afrikaanstaliges. Hierdie kritiek word gelewer binne die konteks van die nuwe hoër onderwysbedeling in Suid-Afrika.

4.4 'N TAALBELEIDSRAAMWERK VIR HOËR ONDERWYSINSTELLINGS IN SUID-AFRIKA

Die taalbeleidsraamwerk vir Hoër Onderwysinstellings in Suid-Afrika is opgestel deur die taakgroep van die Raad op Hoër Onderwys vir taalbeplanning vir Hoër Onderwys in Suid-Afrika op 14 Junie 2000. Die taalbeleidsraamwerk vir Hoër Onderwys (HO) in Suid-Afrika is gebaseer op die volgende konstitusionele en wetgewende bepalings:

- Die konstitusionele bepalings in verband met taal in onderwys, spesifiek Artikels 6; 30; en 31(1)(a) van Wet 108 van 1996.
- Die Suid-Afrikaanse Taalwet (wat geïnisieer en goedgekeur sal word in 2000).
- Kabinet kennisgewing (No 383, Vol 17997) met betrekking tot taalbeleid in (skool) opvoeding van 14 Julie 1997.
- Die Wet op Hoër Onderwys (Wet No 101 van 1997, met spesifieke verwysing na Afdelings 26 – 33).
- Die aanbevelings rakende taalbeleid in Hoër Onderwys soos uitgespel in die Organisasie van Afrika Eenheid se taalplan van aksie vir Afrika van 1986 en in die Harare Verklaring van Maart 1997 (Vergelyk Bylae F).

4.4.1 MULTITALIGHEID IN 'N DEMOKRATIESE SUID-AFRIKA

Volgens die beleidsraamwerk van die taakgroep (RHO, 2000: 1) konstitueer die vermoë

om meer as een van die amptelike tale te besig en die ontwikkeling en bevordering van respek vir alle Suid-Afrikaanse tale, fundamentele waardes van ons post-apartheid gemeenskap. Die samestellers wys vervolgens daarop dat die Suid-Afrikaanse Taalwet die volgende doelwitte vir 'n demokratiese taalbeleid in 'n multitalige Suid-Afrika postuleer:

- die fasilitering van individuele bemagtiging en nasionale ontwikkeling vir die bevordering van die gelyke gebruik van die amptelike tale en dus te verseker dat alle Suid-Afrikaners die vryheid het om hul taalregte uit te leef deur die gebruik van die amptelike taal/tale van hul keuse;
- die ontwikkeling en bevordering van die amptelike Afrikatale en gebare taal/tale van Suid-Afrika, naamlik: Sepedi, Sesotho, Setswana, siSwati, Tshivenda, Xitsonga, Afrikaans, isiNdebele, isiXhosa en isiZulu;
- die ondersteuning van ekonomiese ontwikkeling deur die bevordering van multitaligheid en;
- die skepping van 'n atmosfeer wat gunstig is vir die aanleer van die Suid-Afrikaanse tale deur alle Suid-Afrikaners (vergelyk Bylae F).

In die uitvoering van sy opdrag het die taakgroep, behep met waardes in Onderwys (RHO, 2000: 1-2), in hul verslag aan die Minister van Onderwys, multitaligheid as een van die ses basiese waardes geïdentifiseer wat deur die onderwysstelsel bevorder moet word. Ander belangrike waardes wat uitgesonder word, is:

- moedertaal-onderrig en;
- die aanmoediging en bevordering van multi-linguisme.

4.4.2 DIE STATUS QUO IN HOËR ONDERWYSINSTELLINGS (HOI's)

Die ondersoek deur die taakgroep aan 21 universiteite en 15 teknikons met betrekking tot taalbeleid en beplanning aan dié instansies, het die volgende relevante praktyke en tendense geïdentifiseer:

- behalwe vyf universiteit, het alle universiteite Engels as onderrigtaal. By die vyf universiteite is Engels as medium van onderrig toenemend in gebruik ten koste van Afrikaans-medium van onderrig. Hierdie tendens (ROH, 2000: 2-3) is grootliks toe te skryf aan die demografiese verspreiding in die studente bevolking aan alle Suid-Afrikaanse opvoedkundige instellings. Dit kan veral toegeskryf word aan die feit volgens die taakgroep (RHO, 2000: 2) dat Afrikataalsprekendes hul toenemend inskryf by voorheen wit, kleurling en Indiër instansies. Stellenbosch is die enigste universiteit waar Afrikaans amptelik op skrif die enigste taal van onderrig is op voorgraadse vlak;
- onderrig van Afrikaans kom meer voor aan teknikons. Daar is gevind dat slegs vyf teknikons onderrig eksklusief in die medium van Engels aanbied;
- nie een universiteit bevorder die gebruik van enige Afrikataal as 'n medium van onderrig nie, behalwe waar die relevante taal as 'n akademiese vak onderrig word. Slegs by vyf universiteite word 'n Afrikataal informeel in 'n beperkte aantal tutoriale gebruik. Nie 'n enkele universiteit is amptelik besig om die moontlikheid van die gebruik van Afrikatale as onderrigtaale na te vors nie, behalwe in die relevante tale en literatuurstudies;
- meer gebruik is gemaak van Afrikatale as medium van onderrig aan teknikons, maar ook in dié geval is die gebruik daarvan opvallend beperk. Slegs by twee teknikons is daar 'n onderneming om die gebruik van die relevante Afrikatale as onderrigtaale uit te brei (vergelyk Taalbeleidsraamwerk vir Hoër Onderwys in Suid-Afrika).

4.4.3 DIE ONTWIKKELING VAN AFRIKATALE

Vervolgens het die ondersoek ook aan die lig gebring dat behalwe vir bestaande en geprojekteerde woordeboek ontwikkelingsprojekte, dat enkele universiteite en teknikons duidelike beleidsdoelwitte het vir die ontwikkeling van Afrikatale. Tog voer die taakspan aan dat die wyse waarop hierdie onderneming uitgedruk word, in die meeste gevalle

neerkom op politieke korrekte retoriek. By twee universiteite en een teknikon is daar gevind dat duidelike taalplanne binne tydskele bestaan vir die ontwikkeling van isiXhosa, Sesotho en isiZulu onderskeidelik vir hoër-orde funksies, met inbegrip van hul gebruik as tale van onderrig (RHO, 2000: 3). In terme van die ontwikkeling van Afrikatale, het die ondersoek die volgende algemene tendense belig:

- die beklemtoning van 'n remediërende perspektief as 'n oplossing vir probleme rakende die medium van onderrig. Die klem is dus ook veral op Akademiese Ontwikkelingsprogramme en gespesialiseerde kursusse om die vaardighede van studente in Engels te bevorder;
- slegs twee universiteite toon 'n pragmatiese benadering om die gebruik van hul taal van onderrig te bevorder;
- met die uitsondering van die universiteit van Stellenbosch, het alle voorheen oorwegend Afrikaanse universiteite in praktyk parallel-medium instansies geword;
- 'n katastrofiese afname in die getal van beide Eerste Taal en Tweede Taal studente van Afrikatale. Die ondersoek toon ook 'n waarneembare tendens ten opsigte van Afrikaans.

4.4.4 DIE VOORGESTELDE TAALBELEIDSRAAMWERK VIR HOËR ONDERWYS IN SUID-AFRIKA

Ten opsigte van die bevordering van veeltaligheid om Hoër Onderwysinstellings meer toeganklik te maak vir alle taalsprekendes waardeur veral Afrikatale bevorder en ontwikkel moet word, het die taakspan van die Raad op Hoër Onderwys die volgende aanbevelings gemaak:

- Alle Hoër Onderwysinstellings moet deelneem in die fasilitering en bevordering van die doelwitte van die nasionale taalbeleid om alle Suid-Afrikaanse tale te ontwikkel op so 'n wyse dat hulle aangewend kan word in alle hoë-status funksies, ingeslote

spesifiek hul gebruik as formele akademiese tale op Hoër Onderwys vlak (vergelyk verslag, 2000: 4);

- In terme van hierdie beleid, sal die navorsing en ontwikkeling wat vereis word in die geval van elk van die gemarginaliseerde amptelike en bedreigde Suid-Afrikaanse tale gesentreerd wees in sentra vir taalontwikkeling wat gevestig sal wees by aangewese Hoër Onderwysinstellings (vergelyk verslag, 2000: 4);
- 'n Stap-vir-stap ontwikkelings- en implementeringsplan moet geformuleer word vir elk van die relevante tale (vergelyk verslag, 2000: 4);
- Alle universiteite moet oorweging gee aan vertaaldienste (vergelyk verslag, 2000: 4);
- Die identifisering van Suid-Afrika se vernaamste handelstale (vergelyk verslag, 2000: 4);
- Toeganklikheid van Hoër Onderwysinstellings aan alle Suid-Afrikaners vir betekenisvolle en effektiewe onderwys (vergelyk verslag, 2000: 4);
- Hoër Onderwysinstellings sal normaalweg een dominante formele akademiese taal hê vir die doel van onderrig en assessering, maar gedagtig aan die bepalings van artikel 29(2) van die Grondwet (Wet No 108 van 1996), en indien hulpbronne dit toelaat, moet meer as een formele akademiese taal ingevoer word (vergelyk verslag, 2000: 4);
- Die bevordering van kommunikatiewe vaardigheid onder studente en personeel in al die relevante Suid-Afrikaanse tale (vergelyk verslag, 2000: 4);
- Gegee die feit dat voor-universiteitsopleiding nie studente voldoende voorberei nie, moet Hoër Onderwysinstellings spesiale voorsiening maak vir akademiese hulpprogramme vir studente wat dit benodig (vergelyk verslag, 2000: 5);

- Die aanmoediging van akademiese en administratiewe personeel om bekwaam en vaardig te word in die relevante Suid-Afrikaanse tale (vergelyk verslag, 2000: 5);
- Taalopnames van beide studente en personeel moet gereeld onderneem word sodat die taalbeleid en praktyk aangepas kan word na gelang van die bepaalde taalprofiel van die relevante Hoër Onderwysinstelling (vergelyk verslag, 2000: 5) en;
- Alle Hoër Onderwysinstellings moet in die gees van die Grondwet (Artikel 6(3) en in ooreenstemming met hierdie beleidsraamwerk, asook in terme van Artikel 27(2) van die Hoër Onderwys Wet, 'n spesifieke taalbeleidsdokument ontwikkel in samewerking met alle belange groepe (vergelyk Taalbeleidsraamwerk vir Hoër Onderwys in Suid-Afrika).

Die oorgang na demokrasie sou juis die fokus plaas op US as 'n nasionale bate en die bevordering van veeltaligheid aan die hand van US se taalbeleid.

4.5 DIE DEBAT RONDON OM US SE TAALBELEID

Die 1992 wetsontwerp op die Universiteit van Stellenbosch waarin Afrikaans vir die eerste keer statutêr as onderrigtaal verskans is, het wye reaksie en teenkanting uitgelok. Volgens Steyn (1995: 55) het studente en dosente die wetsontwerp gekritiseer as dat die Universiteit vasbeslote is dat dit in 'n toekomstige post-Apartheid Suid-Afrika steeds 'n blanke Afrikaans-beheerde inrigting sal bly. Die argument is ook dat die Universiteit deur wetgewing Afrikaans verskans om te verseker dat die inrigting slegs deur wit studente bygewoon word. Terreblanche (Vrye Weekblad, 18 – 1 Mei 1992) en Steyn (1995: 55) vind aansluiting by hierdie punt van kritiek as hulle betoog dat die verskansing van Afrikaans beskou sal word as 'n verdedigingstrategie teen die verwagte instroming van swart studente, wat sal veroorsaak dat Stellenbosch van sy potensiële swart studentemark vervreem kan word, juis omdat die indruk gewek word dat die universiteit langs dié weg (behoud van “standaarde” op 'n “nie-rassige” grondslag) sy tradisionele “karakter” (oorwegend Afrikaans en wit) probeer behou.

Dit is egter duidelik dat Afrikaans 'n klomp ideologiese bagasie saamdra en daarom is die kritiek van verskeie progressiewe dosente dat die verskansing van Afrikaans aan die Universiteit geen bydrae lewer om die beeld na buite te probeer regstel nie. Op 21 Mei (Steyn, 1995: 57) het die studenteraad van US besluit om die Senaat uit te daag en te verklaar dat hy nie die wetgewing kan steun nie, omdat gewaak moet word teen die skep van 'n "ander soort apartheid".

'n Ander uitgangspunt van kritiek is die van Terreblance (aangehaal deur Steyn, 1995: 75) as hy sy vrese uitspreek dat Stellenbosch gesien word as 'n "provincial, tribal institution. What will the reaction of the outside world be? Stellenbosch can't be a centre of excellence without international support and co-operation". Die omvang van die debat sou egter ook politici noop om tot die debat toe te tree.

4.5.1 DIE POLITIEKE DEBAT RONDOM US SE TAALBELEID

In Die Burger van 29 Mei 1997 spreek die gewese Minister van Onderwys, Dr Sibusiso Bengu hom sterk uit dat US in gelyke mate toeganklik moet wees vir alle Suid-Afrikaners. Die taalbeleid en identiteit van US moet dus dringend hersien word. Die hersiening van die taalbeleid en identiteit moet uitgaan van die perspektief van 'n Suid-Afrikaanse en nie 'n Afrikaner identiteit nie. Bengu (Burger, 29 Mei 1997) argumenteer dat die hersiening gefokus moet wees op wat die beste vir alle Suid-Afrikaners is, en dat die oorlewing en vooruitgang van Afrikaans nie by taaloorheersing of die skep van geïsoleerde talenklaves rus nie. Dit lê volgens (Bengu, 1997) op die terrein van interaksie en invloed soos gebruikers as gelykes met mekaar praat, hul ondervindings deel en ander van hul kultuur leer.

Bengu (1997) se standpunt is dat:

- nasiebou 'n mislukking sal wees as die meerderheid Suid-Afrikaners die US se taalbeleid sou sien as die misbruik van kulturele- en taaleiesoortigheid; en

- indien die meerderheid Suid-Afrikaners toegang tot onderriggeleenthede geweier word, dit in stryd sal wees met demokrasie.

In die lig hiervan dan, daag Bengu (1997) die hele universiteitsgemeenskap uit om al die intellektuele vermoë tot hul beskikking te gebruik om 'n regverdigde en demokratiese taalbeleid vir die toekoms uit te stippel.

In Die Burger van 12 Junie 1997 stel die vorige Staatspresident, Mnr Mandela dit duidelik dat daar niks in die beleid of benadering van die regering is wat 'n bedeling uitsluit dat sekere inrigtings 'n spesifieke taal as hoofmedium van wetenskapsbedryf mag hê nie. Die moontlikheid volgens Mandela (Embargo-toespraak Stellenbosch, 25 Oktober 1996) bestaan dat sekere universiteite 'n bepaalde taal as oorheersende onderrigtaal mag gebruik en dat daar ruimte is vir 'n Afrikaanse universiteit. Terselfdertyd waarsku Mandela (Die Burger, 12 Junie 1997) egter dat daar sekere Afrikaanse kampsvegters is vir andersins heel wettige aansprake van Afrikaans, maar wat ander kan vervreem deur die indruk te laat dat Afrikaans die enigste taal is wat in gedrang is, of dat die belange van Afrikaanssprekendes die enigste is wat ter sprake is. Dis veral die Randse Afrikaanse Universiteit wat Mandela (1997) uitsonder vir die ruimte wat Afrikaans daar het vir voortbestaan en groei as akademiese medium en wetenskapstaal. Daar word veral verwys na RAU se daadwerklike pogings en aanwending van middele om veeltaligheid te bevorder en andertaliges as volle lede van die universiteit te betrek.

Vervolgens spreek Mandela (1997) sy kommer uit dat die gees van Afrikanerpessimisme wat deur sekere intellektuele en kommentators aangewakker word, nie net skadelik is vir die moreel van Afrikaners nie, maar dat dit ook vreet aan die boustof van die hele nuwe samelewing en nasie. Mandela (Toespraak, 25 Oktober 1996) stel dit baie duidelik dat:

“Die uitdaging draai dus nie oor die uitwissing, al dan nie, van Afrikaans as akademiese medium. Die vraag is liewer: hoe beding ons onder mekaar 'n bedeling in die Suid-Afrikaanse universiteitsstelsel wat ... ruimte skep vir die behoud van Afrikaans as taal van die wetenskap, en dat nie-sprekers van Afrikaans nie op onregverdigde wyse toelating ontnem word binne so 'n stelsel nie”.

In Die Burger van 17 Junie 1997 sluit Mnr Thabo Mbeki by Mandela aan as hy sê dat die kabinet 'n besluit geneem het om nie 'n verbod te plaas op die gebruik van Afrikaans as onderrigmedium by tersiêre inrigtings nie, omdat die land nie plek het vir taalimperialisme nie. Daar bestaan dus nie 'n beleid dat die US 'n Engelsmedium universiteit moet word nie. Vir Mbeki (Burger, 17 Junie 1997) is Afrikaans 'n inheemse taal en deel van die land se persoonlikheid. Al wil dit voorkom of swartes Afrikaans vyandiggesind is, is dit so dat die meeste Afrikaanssprekendes swart is. Die veronderstelling dat Afrikaans net deur Afrikaners beskerm sal word, moet volgens Mbeki (Burger, 17 Junie 1997) mee weggedoen word. As Afrikaners alleen gestaan het, kon die taal net so wel gesterf het. Die hele land sal daarvoor veg.

Die reaksie vanuit Afrikanergeleedere op die standpunte van Mandela en Bengu, was oorwegend 'n emosionele reaksie wat gesetel is in Afrikanernasionalisme en die gepaardgaande handhawing en bevordering van Afrikaans. Hulle eerste reaksie was dat Mandela en Bengu strydige uitsprake lewer. Bengu word skerp gekritiseer dat hy die US afdreig, dat sy denkwysse verward is, en dat hy neig om in te meng met sy voortdurende pogings om staatsbeheer op universiteite af te dwing. Verder word Bengu se weerspreking van Mandela beskou in die lig dat die regering sou weier om die Afrikaner plek te gun in die Suid-Afrikaanse onderwysbestek.

Die regering word dan gewaarsku dat dié minagting van dit wat vir die Afrikaner kosbaar is, geweldige toekomstige konfliktpotensiaal skep. Bengu se uitsprake dat US sy taalbeleid moet hersien, word beskou as 'n manier om Engels as voertaal aan Afrikaans opvoedkundige instansies op te dwing.

In die rubriek "Uit My Politieke Pen" (Burger, 7 Julie 1997) kritiseer die rubriekskrywer, Dawie, Bengu vir sy "stomme eis" dat US sy taalbeleid en identiteit moet hersien. Die huidige taalbeleid is glo strydig met die grondwet omdat Afrikaans voorgraads die onderrigtaal is en dit toelating vir die meerderheid Suid-Afrikaners sou bemoeilik. Dawie (Die Burger, 7 Julie 1997) vind dit ironies dat, soos elders in Afrika, die taal van die kolonialis verkies word bo die tale wat plaaslik ontstaan en ontwikkel het. Dawie (Die

Burger, 7 Julie 1997) voer aan dat meer as die helfte van Suid-Afrikaners nie Engels kan verstaan en kan praat nie. Wat die land nodig het volgens Dawie (Die Burger, 7 Julie 1997) is nie halfgeleerde produkte van 'n ideologies-vriendelike onderrigstelsel nie, maar 'n tegnologiese gedrewe bevolking wat die land met vertroue die 21ste een kan binnelei. Dawie vergeet egter gerieflik dat dit juis die kolonialis was wat Afrikaans as besit toegeëien het en apartheid daarmee in stand gehou het.

Daar is egter geen wesenlike verskil tussen die uitsprake van Mandela en Bengu nie. Alhoewel die oplossing nie in die verengelsing van US lê nie, plaas beide die klem op die toeganklikheid van US vir nie-Afrikaanssprekendes om sodoende veeltaligheid te bevorder. Die debat sou dan ook fokus op veeltaligheid.

Terwyl die US nog vasklou aan die apartheids-era met Afrikaans as dié akademiese taal, beplan die Universiteit van die Vrystaat reeds vir multitalige onderrig – dat daar vir ander tale plek is langs die Afrikaanse karakter van oorwegend Afrikaanse universiteite. Die tyd het aangebreek dat alle bevolkings- en taalgroepe die geleentheid gegun word om ten volle ontwikkel te word. Toeganklikheid tot opvoedkundige inrigtings vir alle Suid-Afrikaners moet bevorder word. Die oplossing lê nie in die verengelsing van tersiêre inrigtings nie, maar in multitalige onderrig. Die US behoort dus ook in hierdie rigting te beweeg. Deur multitalige onderrig sal hul vrese dat Afrikaans bedreig word, besweer word. Vir Van Gensen en Pokpas (1992: 34) is veeltaligheid binne die Suid-Afrikaanse konteks 'n feit van die toekoms. James en Garret (aangehaal deur Jeanne Maartens, 1992: 12) bevestig Van Gensen en Pokpas (1992) se siening met betrekking tot veeltaligheid as hulle verklaar dat:

“The monolingual and monocultural state is now the exception rather than the rule”. Dit skep “... problems of ethnic diversity and intergroup relations, which often erupt into inter-ethnic friction”.

In terme van veeltaligheid aan US en in die lig van die veranderde omgewing waarbinne die US moet funksioneer, handhaaf Cloete (Rapport, 24 November 1997) die mening dat daar by Maties plek is vir Engels langs die Afrikaanse karakter. Aan die hand van die reeds bestaande gebruik van Engels in voor- en nagraadse literatuur, toetse en

eksamens, navorsingsopdragte, kursusevaluerings, proefskrifte, gemeenskapswerk, konsultasiewerk en die publiseringsresultate in Engels, is Cloete (Rapport 24 November 1997) skepties of meer kursusse in Engels werklik die US se oorwegende Afrikaanse karakter sal benadeel. Kortom: Veeltaligheid aan die US sal nie die Afrikaanse karakter benadeel nie, maar dat Afrikaans homself moet laat geld op gelyke vlak naas Engels en Xhosa as een van die vele nasionale amptelike en provinsiale tale.

4.6 OPSOMMING

Die politieke debat oor die US se taalbeleid is nie gemik teen Afrikaans as taal nie, ook nie vir Engels as enigste medium van onderrig nie, maar die sleutel is toeganklikheid tot opvoedkundige inrigtings vir alle Suid-Afrikaners. Daarom sê Mandela (Toespraak, Stellenbosch, 25 Oktober 1996) dat daar ruimte is vir Afrikaans, en Mbeki (Die Burger, 17 Junie 1997) dat daar nie 'n beleid is wat bepaal dat die US 'n Engelsmedium Universiteit moet word nie.

Daar kan egter ook nie net vir Engels en Afrikaans voorsiening gemaak word nie. Universiteite volgens Mseleku (aangehaal deur Geldenhuys, Rapport 24 November 1996) is nasionale bates en moet toeganklik wees vir alle studente. Taal mag nie 'n versperring vir toelating wees nie en daarom moet dit die bevolkingsamestelling weerspieël (Mseleku, aangehaal deur Geldenhuys, Rapport 24 November 1996).

Aan die hand van die voorafgaande moet daar daadwerklike pogings aangewend word en middele gebruik word om veeltaligheid te bevorder en ander taalsprekers as volle lede van die US te betrek. US se aanspraak dat die universiteit die belange van die inwoners van die Wes-Kaap dien (Die Burger, 30 Mei 1997), moet in hul taalbeleid blyk. Feit is dat die Wes-Kaapse Wetgewer Afrikaans, Engels en Xhosa in die provinsiale grondwet as amptelike tale erken. Opvoedkundige instellings in die Wes-Kaap bly dus onlosmaaklik verbind te wees tot 'n taalbeleid wat voorsiening maak vir hierdie drie tale. Moedertaal is 'n erkende opvoedkundige beginsel en daar moet dus ook voorsiening gemaak word vir Xhosa as onderrigtaal.

In die volgende hoofstuk word die taalbeleid van die Universiteit van Stellenbosch geëvalueer aan die hand van die vier taalideologiese modelle.

HOOFSTUK 5

'N KRITIESE EVALUERING VAN DIE TAALBELEID VAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELENBOSCH

5.1 INLEIDING

Histories het die US binne die Afrikaanse omgewing 'n sterk Afrikaanse karakter. Die meeste van sy studente en dosente is Afrikaans en is beide groepe bevoordeel deur dit wat Afrikaans aan hulle gebied het, en tans nog bied. 'n Verandering in die Taalbeleid van die US sal dus wees soos Spies (aangehaal deur Steyn, 1995: 54) dit stel:

"... om die verlede van Afrikaanssprekendes (wit) en ons (minderheid) menswees te bedreig (my beklemtoning)."

Teen hierdie agtergrond is die debat oor die voertaal aan die US 'n ironiese gebeurtenis omdat gedebatteer word oor die voertaal aan 'n universiteit wat nog altyd 'n bastion van Afrikaans en Afrikaner-nasionalisme was en is (Die Burger, 14 Oktober 1991). Hierby moet ook ingelees word dat die US meegehelp het dat Afrikaans as taal van Afrikaner-nasionalisme en verdrukking getipeer was, asook die Broederbond (Afrikaner Bond) se houvas op die US en die "ongesonde" invloed van die Nasionale Pers en veral die rol van Die Burger (Serfontein, aangehaal deur Steyn, 1995: 51).

Die strewe na 'n nuwe politieke (taal) bedeling het die fokus veral op die kwessie van Afrikaans aan historiese Afrikaanse universiteite geplaas. Volgens Giliomee (Die Burger, 1 Maart 1999) was die fokus pertinent op die reg op moedertaal. Die gevoel was dat die US sy Afrikaanse karakter sou behou. Volgens Giliomee (Die Burger, 1 Maart 1999) was dit duidelik dat hierdie hoop onrealisties was. Die erns rondom die taalvraagstuk aan die US, sou ook akademici noop om toe te tree tot die debat. In Die Burger (Datum onbekend) argumenteer Kaschula dat Afrikaans behoue moet bly, maar wys uit dat Afrikaanssprekendes (wit) op regte (die reg op moedertaal onderrig) aanspraak maak omdat hulle Afrikaners is, maar dat dié regte niks met die taal (Afrikaans) uit te waai het nie.

Die afleiding kan dus gemaak word dat dit noodsaaklik is dat Afrikaans gedepolitiseer moet word omdat mense van verskillende politieke oortuigings Afrikaans praat en ook regte het. Afrikaans vorm deel van alle Afrikaanssprekendes se identiteit, integriteit en menswaardigheid. Sprekers van ander tale maak dus ook op dieselfde regte aanspraak.

Die vrese dat die voertaal aan die US kan verander deur naas Afrikaans ook Engels te erken, of nog erger (Spies, aangehaal deur Styen, 1995: 54), dat Engels die enigste onderrigmedium word, het rektore van Histories Afrikaanse Universiteite (US ingesluit) oorgehaal om aan die spits van sake te staan, om die saak van Afrikaans as onderrigtaal te bevorder so ver politieke en finansiële realiteite dit toelaat (Giliomee, Die Burger, 1 Maart 1999). Die anglisering van UWK en die ANC se bedenkinge oor oorwegend Afrikaanse universiteite (Steyn, 1995: 48), het rektore, akademici en universiteitsrade genoop op 'n ferm standpunt in te neem oor die behoud van die Afrikaanse karakter van Histories Afrikaanse Universiteite. Hierdie pogings tot die behoud van die Afrikaansheid van Histories Afrikaanse Universiteite het kritiese vrae uit verskeie oorde laat ontstaan.

Soos reeds in hoofstuk vier genoem was dit veral die US wat gekritiseer was vanweë hul taalbeleid wat Afrikaans uitsonder om as *lingua franca* te dien. Omdat die Grondwet (Wet No 108, 1996) geen taal uitsonder om dié bepaalde funksie te verrig nie, sal die taalbeleid van die US krities geëvalueer word om die grondwetlikheid van US se taalbeleid te bepaal. Die Grondwet (Wet No 108, 1996) plaas die fokus op die bevordering van veeltaligheid en nasiebou.

5.2 'N KRITIESE EVALUERING VAN DIE US SE TAALBELEID AAN DIE HAND VAN TAALIDEOLOGIESE MODELLE

Wanneer die US se taalbeleid in terme van die verskillende taalideologiese modelle – linguistiese assimilasië, linguistiese pluralisme, vernakularisering en internasionalisering geëvalueer word, kan dit binne een model gegiet word, naamlik linguistiese assimilasië. Hierdeur dwing die taalbeleid aan US alle taalgebruikers (studente, dosente en administratiewe personeel), ongeag hul oorsprong om die dominante taal (Afrikaans) te gebruik, en word sodoende linguistiese superioriteit aan Afrikaans verskaf, terwyl Engels en Xhosa as minderwaardig geag word.

Soos reeds genoem in hoofstuk twee erken linguistiese pluralisme in beginsel die bestaansreg van alle tale asook die handhawing daarvan op 'n gelyke basis. Die "toegewing" in die taalbeleid van die US dat dit studente vrystaan om hul toetse en eksamens in Engels te skryf, asook die US se aanpraak dat die US se taalbeleid gebasseer is op die opvoedkundige, demografiese realiteite en konstitusionele norme mag die indruk skep dat linguistiese pluralisme in die US se taalbeleid gereflekteer word.

Vanweë die verskillende vorme en grade van linguistiese pluralisme word linguistiese verskeidenheid nie deur die US se taalbeleid gewaarborg nie, maar behels linguistiese pluralisme aan die hand van die US se taalbeleid bloot dat Engels en Xhosa verduur word vanweë ekonomiese oorwegings. In teorie is dit dus linguistiese pluralisme, maar in praktyk, linguistiese assimilasië. Omdat assimilasië beleide etnosentries en kultureel dominant is (Van Louw, 1994: 28), en daarom rasisties is, kan die US se taalbeleid, wat neerkom op die uitsluiting van Xhosa en Engelssprekendes, vertolk word as dat dit rasisties is.

Die strewe na provinsiale eenheid en versoening tussen die mense van die Wes-Kaap en die land is gebou op 'n toekoms wat gevestig is op die erkenning van menseregte, demokrasie, vreedsame naasbestaan en ontwikkelingsgeleenthede vir alle Suid-Afrikaners (Van Louw, 1994: 92). Hierdie breër politieke ideaal word nie in die US se taalbeleid gereflekteer nie. Soos reeds genoem word taalregte beskou as een van die fundamentele menseregte. Die feit dat linguistiese pluralisme as 'n taalideologiese model nie in die US se taalbeleid gereflekteer word nie, kom dus neer op die miskenning van 'n basiese mensereg. Moedertaal onderrig is 'n opvoedkundige beginsel, maar is slegs van toepassing op die voertaal (Afrikaans) aan die US, terwyl Engels en Xhosa nie tot dieselfde status aan die US verhef is nie.

Hieroor argumenteer Alexander (Cape Times, 22 September 1998) soos volg: "... the majority of South Africans will not be able to exercise their democratic rights if they are unable to learn in their mothertongue. As long as indigenous languages take a back seat, South Africans, contrary to its Constitution will not be a truly ... multi-lingual nation"

Die afleiding wat hieruit gemaak kan word, is dat die US se taalbeleid teen Engels en Xhosa as mede provinsiale tale diskrimineer. Die aanname verder is dat daar teen die sprekers van hierdie tale, in die gemeenskap wat die US dien, gediskrimineer word – dat 'n basiese mensereg van Engelssprekendes en Xhosaspreekendes misken word. Aan die hand hiervan sou 'n mens ook kan vra: Hoe grondwetlik is die US se taalbeleid? Voldoen die US se taalbeleid aan die bepalings van die grondwet? In die lig van die strewe na demokrasie en die erkenning van basiese menseregte, waar daar geen plek is vir enige vorm van verdrukking of diskriminasie nie, moet die taalideologiese model van linguistiese assimilasië vanweë die diskriminerende aard daarvan, gediskwalifiseer word.

Die wyse waarop die Senaat die taal (monolinguisme) karakter van die US gehanteer het, leun swaar op die teorie van die instrumentalisme. Soos reeds genoem in hoofstuk twee, fokus eksponente van hierdie teorie slegs op die korpusbeplanning van 'n taal. Taalbeplanning geskied dus in 'n vakuum. Dit beteken dat die Senaat tydens die beplanningsfase nie rekening gehou het met die breër sosiale faktore soos ekonomiese, politieke, demografiese en psigologiese faktore wat taalbeplanning beïnvloed nie. Die Senaat was dus nie ingestel op die gelykwaardigheid van al die provinsiale tale (Afrikaans, Engels en Xhosa) nie, en as sulks is die taalbehoefte van alle taalsprekers nie deur US se taalbeleid geakkommodeer nie.

'n Volgende punt van kritiek is dat beplanning by die US nie verantwoordbaar is ten opsigte van die proses van taalbeplanning nie, en voorsien nie in al die behoeftes van alle taalgemeenskappe van die gemeenskap wat dit dien nie. Die feit dat Afrikaans uitgesonder is om as lingua franca te dien, bevoordeel Afrikaans bo Engels en Xhosa, en word die sprekers van dié tale toegang tot die US ontsê. Die feit dat veeltaligheid nie in die US se taalbeleid gereflekteer word nie, beteken dus dat die US ontoeganklik is vir Engels en Xhosaspreekendes. Deur die taalbelange van Engels en Xhosaspreekendes te ignoreer, kan die aanname gemaak word dat taalbeplanning aan die US aangewend is om die Senaat se eie enge, politieke-ideologiese belange te dien. In terme van die status van Afrikaans aan die US, asook die voordele wat Afrikaans vir die Senaat en Afrikaners (politieke en ekonomies) ingehou het, is dit duidelik dat die Senaat oorweging aan nie-

linguistiese faktore geskenk het "... to maintain old elites and the pacification of minority (Afrikaner) groups (Cluver, 1993: 80).

Die dinamiese relasie tussen taal en gemeenskap word nie betwyfel nie. Die US se taalbeleid fokus nie op die relasie tussen die drie dominante tale in die provinsie en die gemeenskap wat dit dien nie, ten spyte van die relevantheid van taal vir 'n program van sosiale verandering. Dis egter duidelik dat Afrikaans aan die US nog steeds staan in die plek van volkseenheid, volksideologie en volkskultuur. Afrikaans word deur die US se taalbeleid aangewend om Afrikaner belange te beskerm en ander taalsprekers vanuit hierdie beskermde en begunstigde posisie te definieër.

Die Private Wet Op Die Universiteit van Stellenbosch (Wet No 107, 1992) waarborg sekere "toegewings" onder andere dat:

- ander tale vir onderrig aangewend mag word waar dit, na die mening van die Senaat, vir effektiewe onderrig noodsaaklik is;
- mondelinge eksamens en vrae, na goeddunke van die dosent in Engels hanteer kan word;
- reëlins getref kan word vir die gebruik van die taal van kommunikasie wat studente ten beste akkommodeer;
- taalhulpprogramme aangebied sal word; en
- die toeganklikheid van die universiteit vir nie-Afrikaanssprekende studente (vergelyk Bylae I).

Hierdie "toegewing" is volgens die bevinding van die navorser skyntoegewings, wat slegs 'n keuse laat aan dosente en die Senaat – vandaar die gevolgtrekking van die navorser dat hierdie "toegewings" geen kritiek uit Afrikaner-geleider uitgelok het nie, "moontlik omdat die oorwegend Afrikaanse karakter van die US nie aangetas word nie" (Cloete, 24

November 1996). Artikel 18 wemel ook van woordspelings soos, “taalvriendelik”, “soepel toepassing van beleid”, “toeganklik vir studente wat nie Afrikaans magtig is nie”. Woordspelings soos dié beperk die keuses van die individu, gegee die keuse van dosente en die Senaat. Gegee die feit dat Afrikaans ‘n hoë statusfunksie aan die universiteit geniet asook as lingua franca dien, sal ‘n praktiese keuse oorwegend ‘n keuse vir Afrikaans wees.

Die vraag is: Watter implikasies dit vir die keuse van ‘n onderrigmedium vir nie-Afrikaans moedertaalsprekendes inhou. Subartikel 32(b) van die Grondwet spel die individu se reg tot moedertaalonderrig uit. Met hierdie skyntoegewings en spel van woorde, wil die Senaat hulle vrywaar van kritiek, wanneer daar nie aan die eise van die individu (student) voldoen word nie.

In Die Burger van 12 Oktober 1996 spreek universiteitsowerhede hul bekommernis uit oor ‘n verslag van ‘n Werkgroep van die Nasionale Kommissie vir Hoër Onderwys in verband met ‘n toekomstige taalbeleid vir tersiêre inrigtings. Van die voorstelle word bestempel as ongrondwetlik en ‘n inbraak op akademiese vryheid en universiteite se outonomie. Die gedagte dat Engels as akademiese taal voorrang moet geniet, word gesien as ‘n poging om Engels te verhef tot die norm en dat Afrikaans net met spesiale vergunning gebruik kan word. Dit is ook onaanvaarbaar dat ‘n beleid wat net vir een taal voorsiening maak, by wyse van wetgewing aan tersiêre inrigtings opgedwing word. In dieselfde berig (Die Burger, 12 Oktober 1996) erken die rektore van die Vrystaatse en Potchefstroomse Universiteit die reg van alle inwoners van die land om onderrig te word in die amptelike taal wat hulle verkies. Hoewel die Universiteit van die Vrystaat kragtens wet ‘n Afrikaanse universiteit is, kan studente kies in watter taal hulle onderrig wil ontvang. Hoewel Engels volgens die berig (Die Burger, 12 Oktober 1996), toenemend as onderrigtaal verkies word, verkies meer as die helfte van die studente steeds Afrikaans. Saam hiermee word die moontlikheid ondersoek om erkenning aan ander tale, byvoorbeeld Suid-Sotho te gee.

Vervolgens het die taalbeleid van die US ten doel om minderheidsregte so sterk moontlik statutêr te probeer verskans. Afrikaans is statutêr neergelê as die enigste doseertaal waarop die Senaat ad hoc uitsonderings kan toelaat. Die implikasie hiervan is dat die

meerderheid van die Suid-Afrikaanse bevolking wat nie Afrikaans as skoolvak het nie, nie toegang tot die US kan kry nie. Artikel 18 van die Wet op die Universiteit van Stellenbosch plaas die fokus op die voortdurende soeke na verdere maniere om die universiteit “nog meer toeganklik” te maak vir studente wat nie Afrikaans magtig is nie. Die probleem in hierdie verband is dat die US se taalbeleid nie ‘n duidelike taalplan uitspel hoe nie-Afrikaanssprekende studente gehelp sal word nie. Die toeganklikheid van ‘n opvoedkundige instansie vir alle taalsprekendes word bepaal of sodanige instansie se taalbeleid veeltaligheid bevorder. Hierdie versekering word nie deur die US se taalbeleid gewaarborg nie. Afrikaans dien as *lingua franca* en is die enigste provinsiale taal wat erken en bevoordeel word. Engels en veral Xhosa as mede provinsiale tale word misken en ongelyk beregtig. Terselfde tyd word Engels en Xhosa negatief geëvalueer.

Vanweë die miskenning van Engels en veral Xhosa (korpus nog nie ontwikkel), beteken dat die taalideologiese beginsel, vernakularisering nie ‘n onderliggende rol in die formulering van US se taal beleid speel nie. In 1925 is Engels en Afrikaans saam tot amptelike tale verklaar. As sulks is Engels se korpus reeds ontwikkel. Die skep van ontwikkelingsgeleenthede vir alle provinsiale tale hou in dat hierdie tale (Engels en veral Xhosa) hul regmatige plek inneem en veral Xhosa se korpus ontwikkel word.

Die Wes-Kaapse Provinsiale Taalkomitee is ‘n statutêre liggaam wat kragtens die Wes-Kaapse Provinsiale Talewet (Wet 13 van 1998) ingestel is. Kragtens artikel 13(2)(d) is die Taalkomitee gemagtig om die mense van die Wes-Kaap deur taal te bemagtig, hul menswaardigheid deur respek vir die drie amptelike tale, Afrikaans, Engels en Xhosa, te versterk, en veeltaligheid te bevorder. Artikel 13(2)(d) waarborg verder die gelyke gebruik van al drie amptelike tale en die ontwikkeling van die voorheen gemarginaliseerde tale van die Wes-Kaap.

Die gebrek aan ‘n duidelike taalplan in US se taalbeleid wys egter op die onbereidwilligheid van die Senaat om Afrikaans, Engels en Xhosa as amptelike tale te erken, veeltaligheid te bevorder asook die gelyke behandeling en ontwikkeling van veral Xhosa. ‘n Mens sou dus die vraag kan stel: Doen die US tans genoegsaam om veeltaligheid te bevorder om sodoende die US meer toeganklik te maak vir Engels en Xhosaspreekendes?

5.3 OPSOMMING

Soos reeds genoem is die taalbeleid van die US gebou rondom die taalideologiese model van linguistiese assimilasië wat diskriminerend van aard is, en nie strook met die letter en gees van beide die provinsiale en nasionale grondwet nie. Die taalbeleid van die US bevorder egter monolinguië en het nie ten doel om veeltaligheid te bevorder nie. Aan die hand hiervan word die toeganklikheid van die US vir nie-Afrikaanssprekende studente, dosente en administratiewe personeel bevraagteken. Die taalbeleid kan dus gesien word as 'n verskansing van Afrikanernasionalisme en as 'n laaste bastion vir die bevordering van Afrikaner belange.

Die huidige taalbeleid van die US hou egter geen voordele in vir die oorgrote meerderheid sprekers van die verskillende tale op provinsiale en nasionale vlak nie, ten spyte daarvan dat die US 'n nasionale bate is en toeganklik moet wees vir alle studente. In terme van die US se ontoeganklikheid vir nie-Afrikaanssprekendes vanweë die US se Afrikaansheid, argumenteer Geldenhuys (Rapport, 24 November 1996) soos volg: "Wat baat dit om studente in Afrikaans op te lei as hulle 'n Engelstalige beroepswêreld, hetsy in die private of openbare sektor gaan betree. Waarom Afrikaans as 'n wetenskapstaal uitbou as dit weinig nut buite die eng grense van enkele universiteite het?"

Hierteenoor argumenteer Kaschula (Die Burger, Datum onbekend) dat Afrikaans ook 'n leidende rol kan speel in die totstandkoming van 'n saketaal wat 'n groot invloed op die land se ekonomie kan hê. Die aanname is dat Kaschula (Die Burger) van mening is dat Afrikaans 'n nutswaarde as saketaal het, relevant in die ekonomiese sfeer is, en as taal van bemagtiging kan dien.

Hoewel Engels politiek-ekonomiese voordele inhou (Steyn, 1995: 49), is die aanname nie dat Engels die voertaal aan die US moet wees nie. Die klem val veel eerder op erkenning, gelyke beregting en bevordering van die drie provinsiale tale (Afrikaans, Engels en Xhosa) aan die US. Die indruk word nie geskep dat daar 'n vyandige gesindheid jeens Afrikaans is nie. Wat egter beklemtoon word, is die dominantheid van Afrikaans oor Engels en Xhosa, wat ten doel het om die sprekers van dié tale te ontmagtig.

Die toeganklikheid van die US sal afhang van die mate waartoe die US bereid is om die mense van die Wes-Kaap deur taal te bemagtig, respek vir die drie amptelike provinsiale tale, Afrikaans, Engels en Xhosa te versterk en veeltaligheid te bevorder.

Dit is juis 'n gebrek aan ruimheid en liberaalheid aan die US wat die beeld van US en Afrikaans skade berokken. Meer ruimte moet gemaak word vir sprekers van Engels en Xhosa sodat Afrikaans hom kan handhaaf naas hierdie tale.

In terme van Artikel 18 van die Wet op die Universiteit van Stellenbosch van 1992, onderneem die Universiteit om:

- studente wie se moedertaal nie Afrikaans is nie te help om akademiese onderrig te ontvang deur die soepel toepassing van sy beleid;
- die aanbied van taalhulpprogramme; en
- die voortdurende soeke na verdere maniere om die Universiteit "nog meer toeganklik" te maak vir studente wat nie Afrikaans magtig is nie.

In die volgende hoofstuk word juis gefokus op die transformasie aan die US en aanbevelings aan die hand te doen vir 'n taalbeleid wat veeltaligheid bevorder sodat die universiteit toeganklik kan wees vir alle Suid-Afrikaners.

HOOFSTUK 6

BEVINDINGS EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

Algemene veeltaligheid wat die klem plaas op die erkenning van menseregte, linguistiese verskeidenheid, asook die gelyke gebruik en ontwikkeling van alle tale (nasionaal en provinsiaal), word uiteengesit in beide die Grondwet (Staatskoerant, 18 Desember 1996) en die Wes-Kaapse Provinsiale Tale Wet (Wet 13 van 1998). 'n Ander sleutelbepaling van die Grondwet volgens Du Toit (Rapport 6 Augustus 2000) skryf voor dat sowel die nasionale en provinsiale regerings die amptelike tale moet reguleer en monitor. Alle tale moet gelyke aansien geniet en gelyk behandel word.

Hieruit kan afgelei word dat dit die verantwoordelikheid van die nasionale en provinsiale regerings is om toe te sien dat staatsdepartemente en instellings in die openbare en private sektore, tydens die beplannings- en toepassingsfase van hul taalbeleid, voldoen aan die grondwetlike bepalings van die nasionale en provinsiale Grondwet. Die monitering vir die gelyke gebruik en ontwikkeling van veral voorheen gemarginaliseerde tale is statutêr op nasionale vlak opgedra aan die Pan Suid-Afrikaanse Taalraad (Pansat) en die Provinsiale Taalkomitees in die verskillende provinsies.

Om beslag aan die funksie van Pansat en die Provinsiale Taalkomitees te gee is die parlement tans besig om 'n taalwet te formuleer. Die wet wat bekend sal staan as die Suid-Afrikaanse Taalwet het volgens Du Toit (Rapport, 6 Augustus 2000) ten doel om uiting te gee aan die letter en gees van die taalbepaling in die grondwet. Volgens Du Toit (Rapport 6 Augustus 2000) bepaal die voorgenome wet ondermeer dat:

- Die elftale in vier groepe ingedeel word: Die Ngunigroep (isiNdebele, isiXhosa, isiZulu en siSwati), die Sothogroep (Sepedi, Sesotho en Setswana), TshiVenda/Xitsonga en Afrikaans/Engels;
- Die tale op 'n rotasiebasis gehanteer word;

- Elke staatsorgaan verplig sal wees om nie minder as vier tale nie – een uit elke kategorie – in kommunikasie met ander staatsinstellings te gebruik;
- Elke staatsdepartement van die nasionale regering en elke provinsiale regering binne drie jaar 'n taaleenheid moet hê om die bepalings van die taalwet toe te pas en die uitvoering daarvan moet monitor; en
- Enigene wat voel dat enige taalregte misken is, hom of haar op die hof mag beroep.

Alhoewel die voorgenome taalwet nog besig is om beslag te kry voordat dit deur die parlement aanvaar en deur die Staatspresident as wet onderteken word, is sterk kritiek alreeds daarteen uitgespreek. Insiggewend is die feit dat die kritiek weereens slegs uit Afrikanergeledere kom. Giliomee (Rapport, 6 Augustus 2000) argumenteer dat die taalwet ontoereikend sal wees omdat die onus op die Kommissie vir die Bevordering en Beskerming van die Regte van Kulturele, Godsdienstige en Taalgemeenskappe geplaas sal word om die gelykeberegting van tale te verseker. Volgens Giliomee (Rapport, 6 Augustus 2000) sal dit ongewens wees omdat die konsepwet wat aan die kommissie beslag moet gee, nie voorgee om 'n taalfunksie te hê nie.

Uit die kritiek teen die voorgenome taalwet, en spesifiek die reg van die individu om hom of haar op die hof te beroep indien enige taalregte misken word, kan die afleiding gemaak word dat daar 'n besorgdheid heers oor die voortbestaan van die Afrikaansheid van sekere Afrikaner instellings waar veeltaligheid nie bevorder word nie. Anders gestel: Die kritiek kom juis van individue, groepe en instansies (ook US) wat nog nie fundamenteel getransformeer het nie, en is as sulks nie in ooreenstemming met en relevant vir die veranderinge rondom ons in die breër samelewing nie (Smith, onderhoud 10 November 2000, Müller, onderhoud 10 November 2000; Zulu, onderhoud 27 Oktober 2000 en Jadeziwene 8 November 2000). In terme van transformasie by die US lewer Cloete (Matie, 26 Maart 1997) soos volg kommentaar:

“... uitgangspunte, strukture en praktyke wat reeds begin om krake te toon omdat hulle nie regtig meer die behoeftes wat hulle veronderstel is om aan te spreek, effektief bedien nie. Universiteite ... behoort nie te probeer om transformasie te vermy nie”.

Soos reeds genoem is taalbeplanning vir veeltaligheid beslis nie 'n eenvoudige taak nie – tog is dit nie totaal onmoontlik nie (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000; Gayland, onderhoud 31 Oktober 2000; Ridge, onderhoud 2 November 2000). Synde die opdrag van die Wes-Kaapse Provinsiale Tale Wet (Wet 13 van 1998) dat die drie dominante tale Afrikaans, Engels en Xhosa op gelyke basis gebruik, bevorder en ontwikkel moet word, sal taalbeplanning aan die Universiteit van Stellenbosch dus ook nie 'n maklike taak wees nie – aldus dit was nie. Vanweë die onvoldoende fokus op die ontwikkeling en bevordering van voorheen gemarginaliseerde tale (Xhosa) in die US se taalbeleid (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000; Banda, onderhoud 2 November 2000), fokus hierdie hoofstuk op die bevindings van die ondersoek en aanbevelings vir 'n taalbeleid wat die US meer toeganklik sal maak vir alle taalsprekendes. Dit is: Taalbeplanning wat politieke, ekonomiese en sosiale verandering ten doel het.

6.2 BEVINDINGS

6.2.1 DIE INSTITUSIONELE FORUM

Volgens Artikel 31, Wet No 101 (Wet op Hoër Onderwys) het die Institusionele Forum ('n statutêre liggaam volgens wet gekonstitueer) 'n adviserende rol. Die ondersoek na die Institusionele Forum se insette tot die taalbeleid het op die volgende gewys:

- dat die Institusionele Forum nie tevrede is met die huidige taalbeleid en die toepassing daarvan nie;
- Die Raad het nie die Institusionele Forum se voorstelle oor parallelle medium onderrig aanvaar nie. Die Raad "... sien nie kans daarvoor nie" (Müller, onderhoud 10 November 2000);
- Die Raad dring daarop aan dat 'n opname oor die taalposisie op kampus gedoen word voordat 'n besluit geneem kan word;
- Die Institusionele Forum voel sterk dat die Raad besig is om met vertragingstaktiek (Müller, onderhoud 10 November 2000) sy alumni en veral klein donateurs (wat nie die universiteit se karakter dramaties wil verander nie) moet tevrede stel. De

Stadler (onderhoud, 27 Oktober 2000) onderlê verder hierdie sentiment as hy argumenteer dat, “universiteite word bestuur soos ‘n sake onderneming en is veral aangewese op die sogenaamde derdestroom inkomste en as sulks kan Stellenbosch universiteit hom nie losmaak van sy mark (Afrikaner mark) of voedingsbron nie. Die basis is histories. Dis nie slegs net ‘n ideologiese kwessie nie, maar dus ook ‘n besigheidskwessie”;

Vervolgens is die Institusionele Forum van mening (Müller, onderhoud 10 November 2000) dat dit individuele bestuurslede, senior bestuur, alumni en klein donateurs is wat teen verandering van die taalbeleid is. Ten spyte van die feit dat die debat oor die taalbeleid tans doodgesmoor is (Müller, onderhoud), gaan die Institusionele Forum ‘n oop debat forseer omdat dit hul statutêre verantwoordelikheid is.

6.2.2 DIE BEELD VAN DIE US VANWEEË SY TAALBELEID

As gevolg van apartheidsbevooroordeeling het die Universiteit van Stellenbosch buitengewoon baie bates in terme van infrastruktuur, navorsingskapasiteit, goed opgeleide dosente, ‘n verskeidenheid van vakkursusse en ‘n reputasie van hoë standaarde (Mandela Embargo: 26 September 1994). Ten spyte van al hierdie bates word dit nie tot voordeel van die hele land (histories voorheen benadeelde gemeenskappe) aangewend nie. In die woorde van Mandela (Toespraak, US) “... the language policy limits this university’s ability to share (its) resources with the broader community”.

Die bevinding is ook dat die Suid-Afrikaanse gemeenskap die universiteit se taalbeleid as behoudend beskou (Smith, onderhoud 10 November 2000; Swanepoel, onderhoud 28 November 2000; Henderson, onderhoud 31 Oktober 2000; Gaylard, onderhoud 31 Oktober 2000 en Zulu, onderhoud 27 Oktober 2000). Groot klem word geplaas op die politieke en kulturele tradisie en simboliek. Hieroor filosofer Smith soos volg:

“... die universiteit moet ‘n mededingende karakter bou, nie om tradisie te behou nie. Die fokus moet nie op kulturele simboliek gevestig wees nie, maar op die simboliek van veeltaligheid – juis omdat die basiese regte van andertaliges aangeraak word” (Smith, onderhoud 10 November 2000).

Ook Swanepoel beliggaam die politieke en kulturele agendas wat aan die basis van die universiteit se taalbeleid lê as hy (Swanepoel) hom soos volg uitdruk:

“Ek dink dat die Universiteit van Stellenbosch haar sien as ‘n enklavistiese bate met ‘n sekere (Afrikaner) identiteit wat verdedig moet word om behoue te bly teen die druk van die meerderheid Suid-Afrikaners wat anders dink. Hierdie standpunt is gebaseer op ‘n naïewe vrees dat ‘n sekere kultuur bedreig word, en slegs behoue kan bly as sekere groeperings van die Suid-Afrikaanse bevolking uitgehou word. Die verskuiwing van politieke mag in Suid-Afrika het baie te doen met die vasklou sindroom waarvan die Universiteit se taalbeleid deel uitmaak” (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000).

Dit is dus egter duidelik dat die Universiteit nog steeds voortgaan om enge Afrikaner belange te bevorder en nie deel in die inklusiewe, deelnemende, deursigtige en versoenende ethos wat in nasionale belang is nie. Uitsprake soos: “Daar is nie plek vir Engels naas Afrikaans nie – daar moet nie gepeuter word aan die US se taalbeleid nie” (Kritzinger, onderhoud 8 November 2000); “Stellenbosch would remain true to its roots and would continue serving the needs of Afrikaans speakers regardless of colour or creed” (Van Wyk, Cape Times 2 April 1997); “Dit gaan te ver om te sê dat daar plek is vir Engels naas Afrikaans – Die grondwet verbind nie ‘n universiteit om taaluiting te gee nie” (Stümpf, onderhoud 13 November 2000); “... die universiteit sal uit die liga van die top vyf universiteite val indien hy Engels naas Afrikaans moet toelaat” (Claasen, onderhoud 10 November 2000); “die universiteit moet sy historiese basis in ag neem. Stellenbosch is ingebed in die Afrikaanse gemeenskap en daarom kan die Universiteit dit nie ignoreer nie” (De Stadler, onderhoud 27 Oktober 2000); en “... die universiteit is dinamies, maar dinamies beteken nie noodwendig verandering nie ...” (Gous, onderhoud 8 November 2000), kan beslis ‘n aaduiding wees dat die universiteit nie sy rol as ‘n instansie van rede, rasonale denke, redenering en debatvoering ten opsigte van die taalbeleid wil uitvoer nie. Die mees logiese stap sou volgens die navorser wees dat die universiteit krities die taalsituasie evalueer met die fokus op die toekoms.

6.2.3 TAALVERDRAAGSAAMHEID

Die taalbeleid van die US (vergelyk Private Wet Op Die Universiteit van Stellenbosch) laat

toe vir 'n buigsaamheid (taalvriendelikheid) met Afrikaans as uitgangspunt. Volgens Swanepoel (onderhoud, 28 November 2000) is dit 'n swak vorm van taalverdraagsaamheid wat uitgebeeld word en wat op vele maniere geïnterpreteer kan word. In 'n poging om die beleid te interpreteer kan die volgende vraag gevra word: Beteken dit dan dat 'n student of werknemer geregtig is op bediening (akademies en anders) in die taal (anders as Afrikaans) van sy keuse? Dit kom belis nie so voor nie (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000; Zulu, onderhoud 27 Oktober 2000, en Jadezwi, onderhoud 8 November 2000) as daar gelet word na vergaderingvoertaal, notules wat net in Afrikaans geskryf word en studente wat in Afrikaans geantwoord word op vrae in Engels. Dat 'n student wel 'n vraag in Engels kan vra en sy eksamen in Engels kan aflê is waar, maar dan is daar ook heelwat studente (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000) wat gesê word dat "julle het mos geweet dit is 'n Afrikaanse Universiteit ... as julle nie Afrikaans verstaan nie is daar ander universiteite".

Baie studente (Swanepoel, onderhoud), veral Afrikataalsprekers sukkel om lesings te verstaan wat slegs in Afrikaans aangebied word. Hierdeur word hulle ge-intimideer om nie vrae te stel nie uit vrees dat hulle as "dom" bestempel kan word. Die taalvriendelikheid word dan op verskillende wyses uiting aan gegee met Afrikaans as uitgangspunt en nie menseverhoudings en opvoedkundige oorwegings as uitgangspunte nie.

Daar is egter ook Engelssprekende studente en buitelandse studente wat begripsprobleme ondervind vanweë die taalbeleid (voertaal), terwyl navorsingsbronne in Engels is. Alhoewel die departement Afrikatale (Zulu, onderhoud 26 Oktober) studente aanmoedig om hul navorsing in hul moedertaal te doen, is daar geen strewe deur die US om inheemse tale (korpusse nog onontwikkeld) te ontwikkel nie. Aan die hand hiervan argumenteer Desai (Burger, 26 Oktober 2000) dat:

"... solank die status van inheemse tale nie in die openbare arena verhoog word nie, sal Engels geleidelik sy hegemonie oor ander tale versterk – juis omdat sprekers van inheemse tale om verstaanbare redes toenemend Engels verkies omdat dit meer ekonomiese keuses insluit".

Vervolgens laat die taalbeleid van die US toe vir die aanbieding van taalhulpprogramme aan studente wat nie Afrikaans magtig is nie (Private Wet op Die Universiteit van Stellenbosch). Die ondersoek toon (vergelyk Akademiese Ontwikkelingsprogramme) dat die Akademiese Ontwikkelingsprogramme nie op taalontwikkeling fokus nie, maar een van die fokuspunte is wel taalvaardigheids-ontwikkeling. Aangesien voorgraadse lesings in Afrikaans is en die meeste handboeke Engels is, is dit nodig om die Afrikaans- en Engelskommunikasie vermoë van sukkelende studente te versterk. Hierdie fokuspunt is gebaseer op die opvoedkundige waarheid dat die student se vermoë om tekste te analiseer en redelik goed te kan skryf van kardinale belang vir sy akademiese vordering is. Die Akademiese Ontwikkelingsprogramme bevorder hoegenaamd nie veeltaligheid nie vanweë die oorweldigende gebruik van Afrikaans, die kommunikasie met studente in Afrikaans, basiese administratiewe kommunikasie wat in Afrikaans is (dit sluit ook internasionale studente in) en die feit dat die US primêr as 'n "voorgraadse" universiteit fungeer (vergelyk 1998 Verslag). Dié situasie sou noodwendig tot vervreemding (internasionale studente en ander taalsprekers) lei asook vertroue en akademiese vordering affekteer.

6.2.4 TOEGANKLIKHEID

'n Kardinale bepaling van die taalbeleid van die US is die voortdurende soeke na verdere maniere om die universiteit meer toeganklik te maak vir sprekers van ander tale. Hierdie bepaling in die taalbeleid het ten doel om die Raad en Senaat te vrywaar van enige kritiek terwyl hulle weet dat die US nie toeganklik is vir sprekers van Afrikatale nie. Die feit van die saak is dat die US oorwegend Afrikaans is en dat swart studente doelbewus uitgesluit word (Zulu, onderhoud 27 Oktober 2000). Die persepsie bestaan ook dat die US meer tegemoetkomend is teenoor kleurlinge omdat kleurlinge geen bedreiging inhou vir die karakter, tradisie en kultuur van die universiteit nie. Hieroor lewer Zulu soos volg kommentaar: "... they prefer blacks who are foreigners because they can't influence culture and make no demands" (onderhoud, 27 Oktober 2000). Statistiek (vergelyk Bylae J) toon dat die getal Engelssprekende studente toegeneem het tot 25,1% (2000). Volgens Jadezwi, (onderhoud 8 November) is die vrees ook dat "... Stellenbosch will change to a white liberal institution. The policy was designed to keep others out. It is not the reality

anymore ... it is about numbers to draw a significant state subsidy. The policy is contrary to what is happening on the ground". In terme van sy taalbeleid wat impak maak op die toeganklikheid van die instansie is dit duidelik dat die Raad, Senaat en Alumni 'n vrees koester vir swart, demokratiese en liberale invloede. Om die relatiewe stabiliteit te handhaaf moet die status quo in alle opsigte gehandhaaf word.

6.2.5 DIE INTERNASIONALE RELEVANSIE VAN DIE US

Globalisering is byna sinoniem met die nuwe ekonomie, so ook die persepsie dat wie deel van die "nuwe wêreld" wil wees hul bedrywighede na ander lande moet uitbrei. In dié verband kan die US nie slegs net op 'n lokale vlak met Afrikaans as vertrekpunt fungeer nie. Internasionale uitbreiding en mededinging as 'n instansie van akademiese uitnemendheid is noodwendig die resep vir internasionale groei en akademiese mededinging.

In sy pas goedgekeurde Strategiese Raamwerk vir die eeuwisseling en daarna het die Universiteit van Stellenbosch hom onomwonde verbind tot uitmuntendheid in sy drie primêre programareas: Onderrig, navorsing en gemeenskapsdiens. Hierdie verbintenis sluit nou aan by die nuwe visie van die Universiteit van Stellenbosch: "... om deur kritiese en rasionale denke uitmuntendheid na te streef" en "... asook die missie: "om in verbondenheid met die universitêre ideaal van uitmuntende wetenskapsbeoefening 'n omgewing te skep ... waarbinne kennis ontdek kan word en tot voordeel van die gemeenskap aangewend kan word". Dit (uitmuntendheid en die verwerping van nasionale en internasionale aansien) word in die vooruitsig gestel met Afrikaans as vertrekpunt.

Die afleiding kan dus gemaak word dat:

- Afrikaans onmisbaar geag word in die bereiking van ontwikkelingsdoelwitte en om ekonomiese groei te stimuleer;
- Afrikaans 'n onmisbare skakel is om leer en onderrigaktiwiteit op die ontwikkelingsbehoefes van die gemeenskappe wat die US bedien, te rig; en

- Die Universiteit die kampvegter vir die behoud van Afrikaans is wat ten doel het om die US te laat voort bestaan as 'n gestereopeerde, wit, Afrikaner, konserwatiewe Afrikaanse universiteit, wat teen verandering is.

Hoewel die Strategiese Raamwerk vir die eeuwisseling en daarna (vergelyk Bylae G) 'n geïntegreerde benadering tot die hoof funksies van die Universiteit van Stellenbosch bied, kan die volgende kritiese vrae in terme van die universiteit se taalbeleid gestel word:

- wat is die rol van die universiteit. Gaan dit oor kultuurbeoefening, of gaan dit oor die dinamiese oordrag van kennis. Wat is belangriker kultuur of akademie?
- op watter wyse kan die US 'n universiteit van wêreld gehalte word en sy rol mededingend in die internasionale arena van uitmuntendheid vertolk as 'n internasionale universiteit?

In die eerste plek is 'n universiteit 'n instansie van intellektuele rede, rasonale denke, redenering, debatering en die oordrag van akademiese kennis (Stümpf, onderhoud 13 November 2000). Onderliggend hieraan is die nastreef van internasionale relevantheid, groei, mededinging en uitmuntendheid. Die klem word ook geplaas op die volhoubare ontwikkeling van die gemeenskappe binne die bedieningsgebied van die Universiteit van Stellenbosch.

Vervolgens is Cloete (1999: 3) van mening dat die universele aard van 'n universiteit moet uitstyg bo dié van politiek en kultuur en is dit nie 'n etniese gemeenskap wat verbind is ... "through loyalties which arise from the sharing of a common territory or awareness of the ties of blood and a common past (Ajayi, aangehaal deur Cloete, 1999: 4). Die teendeel volgens Eisemon & Holm-Neilson (aangehaal deur Cloete, 1999: 4) is dat: "The intellectual culture that is shared by its members is based on an agreement on and a commitment to the quest for new knowledge through rigorous scientific investigations using commonly accepted approaches and techniques, leading to the setting of generally accepted standards to which results of research must conform. Knowledge is shared, not culture".

'n Universiteit se primêre taak volgens Cloete (Rapport, 24 November 1996) is om die mens se kennis van en insig in homself en sy wêreld te verbreed deur die verskynsels om hom wetenskaplik na te vors. Daarvoor argumenteer Cloete (1996: 6) moet 'n universiteit akademiese vryheid hê, sy studente en dosente se horisonne verbreed, doelbewus krities ingestel wees en hom so min aan bande laat lê deur beperkinge van politiek, taal, godsdiens en kultuur. Tog het akademiese vryheid volgens Cloete (Rapport, 24 November 1996) ook sy beperkinge, want geen universiteit kan in isolasie funksioneer nie. Om dus dan aan sy gemeenskap se behoeftes te voldoen moet 'n universiteit weet wat dit is.

'n Mens sou dus kon argumenteer dat Cloete (Rapport, 24 November 1996) sou suggereer dat 'n universiteit hom moet vergewis van die behoeftes van die gemeenskap wat hy dien, en dat die taalbeleid hierdie behoeftes aanspreek juis omdat dié behoeftes sekere finansiële en administratiewe beperkings het.

Die primêre klem behoort nie op die behoud van Afrikaans en kultuurbevordering te val nie. Ten opsigte van die rol van die Universiteit van Stellenbosch reageer Smith (onderhoud, 10 November 2000) soos volg:

"Die Universiteit van Stellenbosch moet in die eerste plek 'n universiteit wees. US behoort nie 'n kampvegter vir Afrikaans te wees nie, omdat die universiteit nie aan Afrikaners en Afrikaanssprekendes behoort nie".

Tweedens is dit onmoontlik vir die US om as 'n instansie van akademiese uitnemendheid in die globale konteks te fungeer met Afrikaans as vertrekpunt – definitief nie op voorgraadse vlak nie. Die vraag wat Swanepoel (onderhoud, 28 November 2000) stel is:

"Hoe ruil ons studente uit op hierdie vlak (voorgraads) as besoekende studente nou eers 'n ander taal moet aanleer voordat hulle hier suksesvol kan studeer. Daar is uitsonderings van die buitelandse studente wat wel dit regkry om suksesvol te studeer". Die navorser handhaaf egter die mening dat die uitsonderings van buitelandse studente nie die feit verander dat dit moeilik is om eers 'n vreemde taal aan te leer voordat hulle kan studeer nie.

In terme van sy internasionale relevantheid verg dit dat die US meer as net Afrikaans moet wees (Gous, onderhoud 8 November 2000) omdat gevorderde navorsing in Engels is. De Stadler (onderhoud, 27 Oktober) is van mening dat die US in terme van die kategorie: navorsingsinstansies, een van die top universiteite in die land kan wees, maar waarsku, om top te wees moet die US internasionaal fungeer, met navorsing van internasionale gehalte. Omdat internasionale gehalte in die internasionale arena getoets word, moet navorsing in Engels gepubliseer word, veral in Europa.

Daar bestaan egter verskillende oortuigings rondom die voertaal van die Universiteit van Stellenbosch en sy internasionale rol. Aan die een kant word erkenning gegee aan die US se internasionale rol en die uitleef daarvan in Engels, maar ook die handhawing dat: "... die Universiteit van Stellenbosch behoort nie Afrikaans te verander om 'n sentrum van internasionale kundigheid te wees nie. Afrikaans behoort nie die internasionale relevantheid van die Universiteit te striem nie. De Stadler (onderhoud) deel ook dié siening en sê dat:

"... wêreldklas universiteite is uitmuntendheid omdat hulle Engels is. Engels is die dominante akademiese taal in die wêreld. Op internasionale vlak moet daar 'n internasionale beleid wees, maar (in terme van die internasionale konteks) beteken dit nie dat daar nie 'n Afrikaanse universiteit moet wees nie".

Andersyds is die oortuiging dat sover, dit navorsingsamewerking en publikasies in internasionale tydskrifte aangaan (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000) Engels 'n groot rol speel, selfs vir die Universiteit van Stellenbosch. In die verband beweer Zulu (onderhoud, 27 Oktober 2000) soos volg:

"... English accommodates everyone – Afrikaans has no corporate meaning outside the university".

6.2.6 DIE HUIDIGE STAND VAN AFRIKAANS AAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

In sy Strategiese Raamwerk vir die eeuwisseling en daarna en toekomsvisie word die

Universiteit van Stellenbosch, ten spyte van sy taalbeleid (wat op uitsluiting neerkom), voorgehou as 'n instansie wat nie net aan Afrikaanssprekendes behoort nie, maar aan Suid-Afrika en al sy mense. Ondanks statistieke (vergelyk Bylae B) wat aandui dat die getal Afrikaanssprekende studente die afgelope vyf jaar met bykans 26,3% gedaal het – van 80,1% in 1990 tot 53,8% in 2000 (afstandsonderrig ingesluit), asook die feit dat in dieselfde tydperk die getal Engelssprekende studente geleidelik toegeneem het met 10,7% - van 2,6% in 1990 tot 25,1% in 2000, bly die universiteit onbeweegbaar, by monde van die rektor dat “... almal welkom is om te deel in die studiegeleenthede, maar Afrikaans bly die voertaal” (Die Burger, 9 September 2000). Baie insiggewend is ook die feit dat die getal studente met 'n swart moedertaal ook geleidelik aan die US met 16,4% (vergelyk Bylae B) – van 0,4% in 1990 tot 16,8% in 2000 toegeneem het, en wat meestal met Engels omgaan.

Dit is egter opvallend dat Engelssprekende studente hulle toenemend registreer aan die US en dat die Engelse karakter opvallend waarneembaar is. (Gaylard, onderhoud 31 Oktober 2000 en Henderson, onderhoud 31 Oktober 2000). Verskeie redes word en kan aangevoer word vir die toename in Engelse studente aan die US. Jadezwi, (onderhoud: 8 November 2000) voer aan dat:

“... UCT is dominated by blacks and standard have dropped. UWC lowered their admission policy which led to a lowering in standards. Parents would say politically (student activism) the US is stable and their standards are high”.

Gaylard (onderhoud, 31 Oktober 2000) handhaaf dieselfde siening dat:

“... the US attracts a lot of white English-speaking students and they are increasing. Rich well-off parents send their children to a university which is protected – which is perceived as very attracted, has a safe and stable environment with no disruptions”.

Gegee die feit dat alle tekens toon dat die Universiteit van Stellenbosch besig is om in terme van sy studente samestelling (vergelyk Bylae B); toenemend Engelssprekende studente te trek, die toenemende gewildheid van die US by Engelssprekendes uit Kwazulu

Natal (vergelyk Bylae A); koshuise wat oorwegend verengels (Burger, 9 September 2000); die feit dat weinig in Afrikaans gepubliseer word, ondermeer van vanweë die groot aantal buitelandse studente wat toeneem (vergelyk Bylae S) en dat Engels die medium is vir internasionale mededinging en uitmuntendheid, is die kritiese vraag: waarom dan die oorwaarding en behepthed met Afrikaans as akademiese wetenskaptaal? 'n Logiese antwoord volgens Gaylard (onderhoud, 31 Oktober 2000) is dat: ... the possibility is that the university is afraid that it will change to a white liberal institution where students will eventually come up with demands which can affect the conservative nature of the university. Therefore management has to be loyal to their constituencies". 'n Ander uitgangspunt is dat gevrees word dat die universiteit toegang kan verleen aan studente wat nie akademies gereed is nie (De Stadler, onderhoud: 27 Oktober 2000).

Dit is egter die mening van die navorser dat toelating 'n natuurlike demografiese proses gaan wees omdat die US 'n stabiele universiteit is en meer en meer Engelssprekende studente (van alle rasse) na die US sal kom. Om hierdie rede sal die taalbeleid van die US weer deur al sy belanghebbenes heroorweeg moet word, omdat: "you cannot have a monoligual language policy and on the one hand you say, you promote multilingualism" (Jadezwi, onderhoud: 8 Oktober 2000). Die Universiteit van Stellenbosch het akademiese outonomie, maar akademiese outonomie beteken egter nie die miskenning van menseregte nie.

6.2.7 DIE WENSLIKHEID VAN ENGELS AS VOERTAAL NAAS AFRIKAANS

Dosente aan die US het uiteenlopende standpunte hieroor. Volgens aanduidings (Burger, 9 September) weier sommige dosente om in Engels te doseer, terwyl ander dit as 'n uitdaging sien. Die meeste van die dosente met wie onderhoude gevoer is stel parallel medium onderrig voor (onderhoude: Jadezwi, 2000; Gaylard, 2000; Swanepoel, 2000; Muller, 2000; Henderson, 2000; Zulu, 2000). Van die drie viserektore wat deel is van die ampsdraers en Die Universiteitsraad is dit slegs Smith (onderhoud, 10 November 2000) wat plek sien vir Engels naas Afrikaans, en soos volg reageer: "... nie ten volle dubbel medium nie, maar 'n hibridise (baster) model vanweë die koste van dubbel medium onderrig. Dit moet egter ook lewensvatbaar wees want die markte speel 'n rol."

Claasen (onderhoud, 10 November 2000) se reaksie was soos volg: "... dis onmoontlik om alles te dupliseer. Die dravlak kan dit nie hanteer nie omdat dosente nie die tyd het nie – verder beteken dit ook die aanstel van meer dosente, wat kan beteken minder studente kan parallele onderrig ontvang".

Stümpf (onderhoud, 13 November 2000) was meer omsigtig en sê dat: "die grondwet is gebore uit 'n land se ontwikkelingsgang. Die grondwet verbind egter nie 'n universiteit tot taaluiting nie. Dit is moeilik om die beleid 100% vooruit te voorspel, maar daar is 'n gevoel dat daar na Engels beweeg moet word. Dit impliseer dat die raad 'n versoek aan bestuur moet rig om oorweging aan die Engelse tendens op kampus te skenk".

Kritzinger (onderhoud, 8 November 2000) was egter versigtig om 'n standpunt hieroor in te neem en vra om nie gekwoteer te word nie aangesien hy vrees vir sy posisie, maar wys tog op die finansiële, menslike hulpbronne en logistieke implikasies van 'n parallele medium beleid aan die US.

Zulu (onderhoud, 27 Oktober 2000) stel dubbel medium onderrig voor met Engels en Afrikaans as onderrigtaal. In terme van implementering stel Zulu (onderhoud) die volgende voor: "... one lecturer must have two lectures, one Afrikaans and one in English – alternatively all lectures should be in English."

In terme van die haalbaarheid van parallele medium onderrig aan die US is die navorser van mening dat dit slegs ekonomies haalbaar is as die getalle studente met Engels as voorkeur en dié met Afrikaans as voorkeur van so 'n aard is dat parallele klasse aangebied kan word sonder om meer dosente aan te stel om dit te doen. Hierdie balans van getalle sal afhang van die werwingspoging van die Universiteit wat op sy beurt van die universiteit se taalbeleid afhang. Met die wil om die beleid te verander en die regte werwingstrategieë is parallele onderrig wel haalbaar bv deur geselekteerde programme in Engels oor tyd in te stel. As dit regdeur die land gedoen word met dosente wat in beide tale doseer-bevoegdheid het, maak dit alle universiteite toeganklik vir hierdie voorkeurgroepe. Die inskrywings by 'n universiteit uit hierdie groeprings sal dan bepaal tot watter mate 'n

universiteit Afrikaans of Engels is. 'n universiteit moet natuurlik ter wille van ekonomiese oorwegings aansoeke kan afkeur uit sekere groeprings wat te min is om 'n klas te vul. Tweetaligheid is steeds haalbaar, maar met voorwaardes, soos hierbo genoem word.

Waar dit nie ekonomies haalbaar is om 'n taalvoorkeurverdeling te doen nie, kan daar 'n daadwerklike poging aangewend word om alle klasnotas in ten minste twee tale (Afrikaans en Engels) uit te gee. Verder moet daar derglike pogings aangewend word om van die ander Afrikatale te ontwikkel tot akademiese tale.

As een van die provinsiale tale in die Wes-Kaap Provinsie is Xhosa se korpus nog nie ontwikkel nie en volgens Ridge (onderhoud, 2 November 2000) kan Xhosa nie aangewend word om die leer van studente te bemiddel nie. Die probleem volgens Ridge (onderhoud) is dat die model vir Afrikaans misleidend is en nie vir Xhosa kan werk nie. Afrikaans het Nederlands en die Afrikaanse woordeskat as ondersteuning gehad. Die akademiese diskoers was beskikbaar deur die medium van Nederlands en Engels. Die diskoerse van wetenskaplike taalgebruik is egter nie beskikbaar in Xhosa nie, maar was beskikbaar vir Afrikaans deur Nederlands en Engels.

Die verwysings na "finansiële implikasies" (Stümpf): "... toeganklikheid en kwaliteit loop nie noodwendig hand aan hand nie – dit kan probleme skep" (De Stadler); "... the ordinary budget can't carry this" (Henderson) en "die ontwikkeling van tale moet op skool plaasvind en nie op universiteit nie" (Anthonissen), kan geïnterpreteer word as die aanbod van verskonings waardeur die realiteite op tegniese wyse weggeredeneer word. Die feit van die saak is dat Engelssprekende studente (internasionale studente ingesluit) toenemend na die US kom. Die wegredenering van die realiteite (Engelse instroming) skep die indruk dat daar laer getrek word rondom Afrikaans.

Dit is die mening van die navorser dat die situasie bestuur moet word deur die gesprekke en debatte weg te hou van die emosionele domein. 'n Universiteit mag nie van sy akademiese opdrag afwyk ten gunste van politieke en ideologiese simboliek nie.

6.2.8 TRANSFORMASIE AAN DIE US

Soos baie ander lande in die wêreld beleef Suid-Afrika tans 'n proses van transformasie vanaf 'n uitgediende en verworpe apartheidsgebaseerde waarde- en beleidstelsel na 'n nuwe post-apartheid waarde- en beleidstelsel vir die hele samelewing (Cloete, 1997: 9). Samelewingstransformasie volgens Cloete (1997) behels dus 'n wesenlike verandering in die waardes, uitgangspunte, benaderings, instellings en gebruike wat uitgedien is na aanleiding van die dramatiese veranderinge wat reeds op politieke, maatskaplike en ekonomiese vlakke in die land ervaar is na die vervanging van apartheid met heropbou en ontwikkeling. Mischke (Rapport, Datum onbekend) sluit by Cloete (1997) aan as sy transformasie soos volg definieer:

“... Dis die omvattende herskepping van die land om aan die eise van die nuwe tye te voldoen. Dit het te doen met elke faset van die nasie se lewe, met al die regeringsvlakke, en die staatsdiens, met stelsels en instellings en dienslewering en nasiebou en die gesindheid van mense”.

Die kritiese vraag wat dus gevra kan word: In hoe 'n mate is die Universiteit van Stellenbosch al getransformeer (sedert 1994) om relevant te wees in die breër samelewing (Cloete, 1997: 9) en sy verantwoordelikheid jeens die gemeenskap na te kom. Beide vrae is relevant na die rektor se standpunt oor transformasie aan die US (Cape Times, 2 April 1997) dat: “it won't work ... one need only look at what happened in Europe in 1968 when rioting students tried to take control. It spelt disaster”. Met betrekking tot transformasie aan universiteite was die rektor se uitlating soos volg: “... a code word for certain student groupings and other parties agitating to take over the universities” (Cape Times, 2 April 1997).

Benewens die vorm van bestuur, verantwoordelikheid en verantwoording teenoor gemeenskappe en die land, is dit veral die onderverteenwoordiging van ander rasse groepe in die rektoraat, die Universiteitsraad, die Senaat en doseerpersoneel wat opval.

Die ampsdraers (bestuur) van die universiteit bestaan uit die kanselier, rektor en vise-

kanselier, visierektor (navorsing), viserektor (bedryf), viserektor (onderrig) en die registrateur. Van die bestuur is dit slegs die visierektor bedryf wat uit die bruin gemeenskap kom. Daar dien geen swart of Indiër verteenwoordiger in die rektoraat nie. (Jaarboek, 2000). Opvallend is ook die ondervteenwoordiging van vroue in die rektoraat.

Volgens die Wet op Hoër Onderwys (Wet No 101, 1997) is die Universiteitsraad die hoogste besluitnemingsliggaam. Die Raad bestaan tans uit 30 persone waaronder die rektor, 3 vise-rektore, 3 professore deur die Senaat benoem, 1 lid deur die permanente nie-akademiese personeel benoem, 3 studente deur die studenteraad benoem, 1 lid deur die Institusionele Forum benoem, 4 lede deur die Minister van Onderwys benoem, 6 lede deur die Konvokasie benoem, 1 lid deur die Raad van die Stellenbosch Munisipaliteit benoem, 1 lid deur die Premier van die Wes-Kaapse Provinsiale Regering benoem, 1 lid (vakant) deur die Raad van die Nasionale Navorsingstigting benoem, 1 lid deur die Sakesektor in die Stellenbosch-distrik benoem, 2 lede deur verteenwoordigende liggame van die burgerlike samelewing benoem, en 3 lede deur die Senaat benoem. As die rasse samestelling in ag geneem word dan verteenwoordig 26 lede tans die sogenaamde wit gemeenskap, 3 die sogenaamde bruin gemeenskap en 1 die Indiër gemeenskap. (Jaarboek 2000, Deel 1). Dit is ironies dat daar nie verteenwoordigers uit die swart gemeenskap op die Raad dien nie – verder is 23 lede tans mans. In verhouding is vroue dus ondervteenwoordig. In die verband bevraagteken Cloete (1997: 9) die relevantheid van die raad se opdrag teenoor die gemeenskappe wat dit bedien as hy (Cloete) hom soos volg uitdruk: “behoort daar nie meer verteenwoordigers van gemeenskappe soos Idasvallei, Cloetesville en Kayamandi op die raad te dien nie? Behoort daar nie meer vroue te wees nie...”

In terme van verteenwoordiging onder doseerpersoneel het die Universiteit dus nog 'n lang pad om te gaan. Ander groepe is totaal ondervteenwoordig en tas die geloofwaardigheid van die Universiteit aan (Smith, onderhoud: 10 November 2000). In terme van die eerste en enigste gekleurde aanstelling in die rektoraat argumenteer Gaylard (onderhoud, 31 Oktober 2000) soos volg:

“... most staff members are white and male. A limited amount of transformation is taking place to make it look they are moving in the right direction, so that they are not seen as an sectoral institution, but a national university”.

Tans het die universiteit slegs een swart professor en drie bruin professore (Zulu, onderhoud, 27 Oktober 2000). Verder is daar volgens Zulu (onderhoud) ook 'n persepsie dat swart professore nie goeie aanstellings of professore is nie, en sê dat: “... transformation is very slow and selective. Blacks are expected to do exceptionally good. There is too high expectations of blacks”.

Die persepsie bestaan ook (Zulu, onderhoud) dat druk toeneem om te transformeer en daarom sal die US telkens, om die kritiek te minimiseer, met geselekteerde strategiese skuiwe en aanstellings vorendag kom sonder om hul alumni en donateurs te frusteer.

Transformasie in terme van verteenwoordiging loop hand aan hand met die volkome transformasie van die Suid-Afrikaanse samelewing in terme van strukture, doelwitte en gebruike. Die probleem met transformasie aan die US is dat dit gereduseer word tot iets wat net veldiep is. Die fokus is slegs om die demografiese samestelling van die bevolking te reflekteer sodat die US as “getransformeer” beskou kan word. Transformasie behels egter meer as dit. In die woorde van Cloete (2000: 9), “... daar behoort meer rasionalisering, interaksie, deursigtigheid en konsultering te wees”.

'n Taalbeleid wat akkomoderend is en erkenning gee aan alle taalsprekers binne die demografiese bedieningsgebied van die US en die land, sal die totale transformasieproses verder stimuleer.

6.3 AANBEVELINGS VIR 'N TAALBELEID AAN DIE US WAT VEELTALIGHEID SAL BEVORDER

6.3.1 AGTERGROND

Die Universiteit van Stellenbosch se taalbeleid met Afrikaans as voertaal (monolinguisme)

is 'n nalatenskap van die apartheid regime wat ten doel gehad het om die US as 'n "wit" universiteit te vestig. Die eentalige beleid is in 1992 bekragtig deur die Raad. Die medium van onderrig is Afrikaans: met dien verstande dat ander tale vir onderrig aangewend kan word waar dit na die mening van die Senaat vir effektiewe onderrig noodsaaklik is.

Sedert 1992 het die taalsituasie aan die universiteit asook die dinamika rondom taalbeplanning, veeltaligheid en die medium van onderrig aan Hoër Onderwys Instellings dramaties verander, ondermeer in die volgende opsigte:

- Engels word gesien as die mees lewensvatbare akademiese voertaal (lingua franca), asook 'n akademiese wetenskaplike taal vir internasionale mededinging in die internasionale arena;
- Engels is ook die taal wat toegang aan internasionale studente en akademici verleen om aan die universiteit te studeer;
- Engels word ook gesien as die taal wat deur alle rasse (wit, bruin, swart en Indiër) verstaan word omdat Engels deur die meerderheid as skoolvak geneem was;
- Die meerderheid akademici is Engelssprekend of tweetalig (Engels en Afrikaans). 'n Baie klein minderheid is Xhosaspreekend (Dosente in Departement: Afrikatale);
- 60% van eerstejaarstudente se leeswerk is in Engels (Ridge, onderhoud 2 November 2000);
- Sonder Engels sal 99% van studente nie kan vorder nie (Ridge, onderhoud);
- Die Internasionale area vir uitmuntendheid in terme van navorsing en ekonomiese groei is Engels (De Stadler, onderhoud);
- Sprekers van Afrikatale en internasionale studente is nie vermoënd in Afrikaans nie, en verkies om onderrig in Engels te ontvang;

- Alhoewel die meerderheid studente Afrikaanssprekend is, het die getal Engelssprekende studente en swart studente dramaties toegeneem (Vergelyk Bylae B).

Vanuit die sosio-linguistiese benadering, is die feit dat ons in 'n demokratiese bestel is wat gebaseer is op die erkenning van taalregte (menseregte), die bevordering van veeltaligheid, die gelyke gebruik van alle amptelike tale, die fasilitering van die bemagtiging van die individue, asook die feit dat die getal Engelssprekende en swart studente aan die US dramaties toeneem, is dit nie meer aanvaarbaar om voort te gaan met die eentalige beleid (Afrikaans) nie. Dit is egter 'n sensitiewe kwessie gegee die feit en omstandighede dat 'n groot gedeelte van Afrikaanssprekende Afrikaners hulself met die universiteit identifiseer. Tog moet daar 'n balans gehandhaaf word tussen die behoud van Afrikaans as 'n waardevolle kulturele bron by die universiteit en 'n nuwe inklusiewe identiteit vir die universiteit wat die siening verwerp dat dit 'n universiteit vir Afrikaners is. Terselfdertyd moet daar omsigtig omgegaan word teen die neiging om te aanvaar dat die "slegs Engelse" opsie nie-problematies is nie.

6.3.2 BELEID

Die taalbeleid van die US moet op so 'n wyse geformuleer word dat sleutel aspekte van die universiteit se missie verklaring geïmplementeer word. Die taalbeleid moet voldoen aan die bepalings van die Grondwet, Die Pan Suid-Afrikaanse Taalraad Wet, Die Wet Op Hoër Onderwys en die Taalbeleid Raamwerk vir Hoër Onderwys in Suid-Afrika.

Gedagtig aan die beleidsdokumente moet die taalbeleid nie net gefokus wees op die medium of media van onderrig en leer nie, maar moet dit ook daarna strewe om die breër ontwikkelingsdoelwitte van die universiteit te bevorder. Die US se taalbeleid moet dus op die volgende fokus:

- tale vir leer en onderrig (skakeling tussen studente, dosente, modules, programme en uitkomste);

- tale vir interne kommunikasie (skakeling tussen ampsdraers, die Universiteitsraad, die Senaat, Konvokasie, fakulteite, dosente en administratiewe personeel) en
- tale van eksterne kommunikasie (skakeling tussen rolspelers binne en buite die universiteit – nasionaal en internasionaal).

6.3.3 BELEIDSDOELWITTE

Die taalbeleid van die Universiteit van Stellenbosch moet die volgende beleidsdoelwitte kan adresseer:

- **TOEGANKLIKHEID** – praktiese stappe moet geneem word om suksesvolle toegang tot akademiese en professionele diskoerse te fasiliteer. Die fokus moet geplaas word op die fasilitering en bevordering van die dominante provinsiale tale, met Afrikaans en Engels as die akademiese medium in die institusionele konteks (Xhosa moet ontwikkel word), en Engels in die internasionale konteks (vergelyk Taalbeleidsraamwerk vir Hoër Onderwys).
- **REGVERDIGHEID EN HERSTEL** – In terme van die beleidsbepalings moet die universiteit waak teen 'n neiging van “slegs Engels” of “slegs Afrikaans” deur die bevordering van en ontwikkeling van Xhosa as 'n akademiese en professionele taal; versekering van die voortsetting en bevordering van Afrikaans as 'n akademiese en professionele taal; ontwikkeling van die multitalige vaardighede onder personeel met die doel om die aantal Xhosa-sprekende personeel te vermeerder;
- **DEMOKRASIE** – Die universiteit moet demokratiese taalpraktyke aanmoedig, insluitende die uitroei van rasistiese en seksistiese taal;
- **PRAKTIESE UITVOERBAARHEID** – Versekering dat die beleid prakties haalbaar en uitvoerbaar is.
- **IMPLEMENTERING** – Die versekering dat daar duidelik omskrewe strukture en

meganismes in plek is vir die monitering, navorsing en hersiening van die beleid. Die universiteit moet toesien dat prosedures in plek is vir optrede vir die nienakoming van die beleid.

6.3.4 BELEIDSBEGINSELS

Die taalbeleid van die US moet gevestig wees op die volgende beginsels en waardes:

- Moedertaal onderrig;
- Multitaligheid;
- Billikheid;
- Deursigtigheid;
- Diensbaarheid;
- Die erkenning van menseregte;
- Toeganklikheid;
- Bemagtiging;
- Versoening en trots;
- Akademiese uitnemendheid; en
- Verantwoordelikheid.

6.3.5 BELEIDSBESLUIT

Gebaseer op die doelwitte, en beginsels van die taalbeleid moet die universiteit hom daartoe verbind om akademiese uitnemendheid na te streef deur die taalbehoefte van alle studente in beginsel te erken. Die taalbeleid moet gedryf word deur die behoefte om studente te lewer met kritiese, rasionele denke en die oplossing van rasionale en internasionale vraagstukke in 'n positiewe leeromgewing.

6.3.6 DIE IMPLEMENTERING VAN DIE BELEID

Akademiese uitnemendheid binne die nasionale en internasionale konteks as 'n akademiese, navorsing en gemeenskapsintensiewe instansie, moet die basis wees van

die universiteit en sy openbare beeld. Alle belangegroepe moet saamwerk met die implementering van die taalbeleid. As die hoogste besluitnemingsliggaam van 'n Hoër Openbare Onderwysinstansie moet die Raad toesien dat die rektor as hoof uitvoerende beampte verantwoordelik is vir die implementering van die beleid.

Die Universiteit van Stellenbosch moet bemark word as 'n veeltalige universiteit waar die hooftale, maar nie die enigste tale van onderrig Engels en Afrikaans is. Dit beteken dat:

- die universiteit 'n parallele taalbeleid het met Engels op soveel vlakke as moontlik, naas Afrikaans;
- die medium van onderrig is nie slegs net geïdentifiseer vir die medium wat gebruik word waarin lesings aangebied sal word nie, of met die taal van akademiese tekste nie. Daar moet erkenning gegee word dat daar in beginsel plek is vir ander tale in akademiese, professionele, ekstrakurrikulêre en administratiewe diskoerse;
- Die universiteit moet pro-aktief erkenning gee en verseker dat veral die verskillende provinsiale tale op kampus aangewend word in kurrikulêre en ekstrakurrikulêre konteks;
- Multitaligheid moet aktief en waar prakties moontlik, sistematies op kampus bevorder word in die gees van die missie verklaring (vergelyk Strategiese Raamwerk Vir Eeuwisseling En Daarna);
- Die universiteit moet hom verbind tot die volhoubare gebruik en ontwikkeling van Afrikaans, Engels en Xhosa as akademiese en professionele tale;
- Afrikaans en Engels (parallel medium) moet die hooftale wees, maar moet nie die enigste tale vir opvoedkundige, interne en eksterne kommunikasie wees nie. Vir opvoedkundige doeleindes moet die universiteit se toelatingsbeleid vereis dat studente aanvaarbare vlakke van vaardigheid in Afrikaans en Engels het, met inagneming van die beskikbare akademiese ontwikkelingsprogramme.

Vanweë die diverse aard van die Suid-Afrikaanse samelewing word aanvaar dat daar 'n verskeidenheid maniere sal wees hoe om die beleid van veeltaligheid te implementeer. Dit verg van die universiteit om 'n buigsame en verdraagsame benadering aan te neem waarin die beleid eksplisiet en gemotiveerd toegepas kan word, sodat die verskeidenheid van interpretasies van die algemene beleid op 'n deursigtige en verantwoordbare wyse kan geskied. Die klem moet geplaas word op funksionaliteit, en die funksionele vermenging, gelyktydig of afwisselende gebruik van tale in alle media moet toegelaat en selfs aangemoedig word, met die voorbehoud dat die genoemde praktyke kommunikasie sal fasiliteer en wat sal lei tot 'n soliede opvoedkundige en administratiewe praktyk.

Die tale van onderrig, leer en assessering moet die volgende areas behels:

- taal/tale vir gebruik tydens lesings;
- taal/tale vir gebruik tydens tutoriale;
- taal/tale vir gebruik in die opstel van werkopdragte/eksamens;
- taal/tale vir gebruik/toegelaat in die skryf van werkopdragte/eksamens;
- taal/tale waarin teksmateriale beskikbaar moet wees;
- taal/tale waarin studente selfgerigte studieprosesse en aktiwiteite kan aanleer.

In terme van die tale van onderrig, leer en assessering moet doseerpersoneel en studente aangemoedig word om oor te skakel na Afrikaans, Xhosa of Engels veral waar dit kommunikasie en bespreking fasiliteer.

Met betrekking tot die tale gebruik in tutoriale moet doseerpersoneel aangemoedig word om oor te skakel na Afrikaans, Xhosa, of Engels veral waar dit kommunikasie en bespreking fasiliteer. Dit kan selfs aan departement oorgelaat word om te besluit op aparte tutoriale vir bepaalde taalgroepe.

Met betrekking tot die taal/tale aangewend in die opstel van take, werkstukke en eksamens, moet Afrikaans, Engels en Xhosa gebruik word waar dit prakties moontlik is om dit te doen.

Met betrekking tot taal/tale aangewend vir die skryf van werkstukke, take en eksamens, moet studente dit in Afrikaans, Engels en Xhosa kan doen op voorwaarde dat dit prakties haalbaar is om dit te doen.

Met betrekking tot taal/tale waarin tekste beskikbaar is, moet pogings aangewend word om hierdie tekste in Afrikaans, Engels en Xhosa beskikbaar te hê waar dit prakties moontlik is om dit te doen. (Tekste verwys ook na rekenaarsagteware.)

Wat die toegang tot akademiese en professionele diskoerse betref moet daar in terme van die voorgestelde taalbeleid op die volgende gefokus word:

- **'n Toename in vaardigheid in Engels vir akademiese en professionele diskoerse.**

Alle studente moet toegang hê tot kursusse op eerstejaarsvlak en meer gevorderde kursusse met die doel om hul Engelse mondelinge kommunikasie vaardighede te versterk, asook die verbetering van hul akademiese lees- en skryfkennis in Engels. Hierby moet ingelees word dat alle studente toegang moet hê tot ondersteuningsdienste wat so ontwerp is om hulle te help in die ontwikkeling van hul akademiese lees-en skryfkennis in Engels. (Swanepoel, onderhoud 28 November 2000).

- **Die bevordering van Afrikaans**

Dit is belangrik dat die Universiteit voortgaan om Afrikaans te bevorder as 'n akademiese taal en as 'n kulturele bron. Die universiteit moet navorsings- en ontwikkelingsprojekte koördineer en inisieër sodat Afrikaans in die onderrig en leeromgewings bevorder word.

- **Die bevordering van Xhosa**

Die Universiteit moet hom verbind tot die bevordering van Xhosa as 'n akademiese taal. Dit is egter belangrik dat die moontlikheid van deelname in streeks-en-

nasionale navorsing en ontwikkelingsprogramme ondersoek word (Zulu, onderhoud 27 Oktober 2000).

Tale vir interne kommunikasie

Die amptelike tale vir interne kommunikasie vir akademiese en administratiewe doeleindes moet Engels en Afrikaans wees. Waar dit prakties moontlik is, na deeglike ondersoek deur relevante departemente en belangegroepe dit nodig ag, moet Xhosa vertalings beskikbaar wees. Tydens gesprekvoering en debatering moet die doelwit wees om deur almal teenwoordig verstaan te word. Sou 'n spreker verkies om in 'n taal te praat wat nie deur almal teenwoordig verstaan word nie, moet 'n opsomming beskikbaar wees vir diegene wat nie die taal in gebruik verstaan nie.

Met betrekking tot die taal van rekordhouding, moet die doelwit wees om deur huidige deelnemers en toekomstige lesers verstaan te word. Engels en Afrikaans moet aangewend word vir agendas, notules en ander dokumente op die makro-institusionele vlak. Besprekingsdokumente wat slegs in Engels en Afrikaans is moet 'n opsomming in Xhosa bevat (Jadezwi, onderhoud 8 November 2000).

Tale vir eksterne kommunikasie

Dit is fundamenteel dat die taal gebruik vir eksterne kommunikasie gebaseer moet wees op beginsels van ope kommunikasie en eenvoudige taal.

Strukture en meganismes om die implementering van die taalbeleid te monitor en te hersien

Dit is van kardinale belang dat die universiteit 'n Taalbeleid Advies Komitee vorm.

Hierdie komitee moet werk in samewerking met alle taaldepartemente op kampus

om die implementering van die universiteit se taalbeleid te monitor en te hersien.

In terme van sy opdrag het die Institusionele Forum 'n statutêre verantwoordelikheid (Müller, onderhoud 10 November 2000), en daarom is die aanbeveling dat die Institusionele Forum 'n sub-komitee aanwys om die rol te vervul van die Taalbeleid Advies Komitee, veral vanweë die Institusionele Forum se rol in die formulering van beleidsadvies (artikel 31 wet 101. Wet op Hoër Onderwys).

6.3.7 OPTREDE TEEN OORTREDERS VAN DIE TAALBELEID

Die visekanselier as uitvoerende beampte moet enige oortreding van die taalbeleid na die Raad verwys vir deeglike en regverdige ondersoek. Strukture en meganismes moet in plek wees waar individue en groepe oortredings kan aanmeld. In baie ernstige gevalle moet oortreders geskors kan word afhangende van die uitkoms van 'n regverdige en onafhanklike ondersoek.

6.3.8 VOORDELE VAN DIE VOORGESTELDE TAALBELEID

Die grootste voordeel van die voorgestelde taalbeleid is dat dit veeltaligheid aan die Universiteit van Stellenbosch sal bevorder. Dit bied ook aan Afrikaans die geleentheid om hom as akademiese en professionele taal naas Engels en Xhosa te handhaaf, wat sal verhoed dat Afrikaans en sy vele sprekers gemarginaliseer word en dat Afrikaans, Engels en Xhosa van hul sprekers weggehou word. Die vrese dat Afrikaans sal verdwyn sal besweer word.

Vervolgens hou die voorstelle ook finansiële implikasies vir die Universiteit van Stellenbosch in, in die sin dat die universiteit studente wat in die verlede en nog steeds toegang ontsê is en word (weens die huidige taalbeleid), sal lok wat die uitnemendheid van die universiteit verder sal uitbrei. Die vryemark is 'n bepalende faktor sodra studente die arbeidsmark betree. Die voorgestelde beleid hou die voordeel in dat gegradueerdes voorbereid sal wees op die uitdagings van die vryemark omdat dit veral gesien word in sy Engelse konteks. Dit sal ook addisionele inkomste vir die US bied wat die ekstra laste van parallele taalonderrig kan bestry.

Die Universiteit van Stellenbosch is een van die vele nasionale bates van ons land. Die voorgestelde taalbeleid sal dus ook daartoe bydra dat die universiteit as " nasionale bate deur alle burgers van die land, tot voordeel van die land benut sal word.

6.3.9 NADELE VAN DIE VOORGESTELDE TAALBELEID

Die vernaamste nadeel van die voorgestelde taalbeleid is dat dit enorme uitgawes tot gevolg sal hê, omdat dit die moontlikheid van meer personeel tot gevolg sal hê. Verder beteken dit dat die universiteit meer aan ondersteuningsdienste soos vertalers en aan produksiekoste sal moet bestee. Die navorser is oortuig daarvan dat die voordele in terme die universiteit se beeld, sy rol as 'n nasionale en internasionale navorsings-en-akademiese instansie van uitnemendheid en inklusiwiteit, swaarder weeg as die nadele, omdat meer studente uit ander taalgroepe 'n groter inkomste vir die universiteit sal genereer.

Die finansiële implikasies van die voorstelle kan baie groot wees, maar die navorser is oortuig dat die korporatiewe instansies wat ongeduldig is met die huidige taalbeleid (Müller, onderhoud 10 November 2000), en groot Maatskappye soos Naspers wat reeds besig is om te globaliseer (Muller, onderhoud 10 November 2000), by sal dra tot die geldkoffers van die universiteit —hom te bevry van sy enge Afrikaner nasionalistiese en kulturele identiteit en karakter en sy deure oop te maak vir meertalige invloede.

Die ander nadeel is egter dat die universiteit voor 'n keuse gestel kan word om moontlik sekere vakrigtings te sluit waar daar 'n aanvraag is, maar waar die vakrigting nie voldoen aan die eise van hedendaagse ekonomiese uitdagings nie.

6.3.10 OPSOMMING

Veeltaligheid en die bevordering daarvan is 'n feit van die lewe in Suid-Afrika en in private en openbare instellings. Wat egter kommer wek is die mate waartoe dit in die wiele gery word, of ontwikkel word, teengestaan word, nagelaat en verstaan word. Die taalbeleid waardeur die vorige koloniale tale bevoordeel was en waardeur effektiewe politieke

deelname aan die meerderheid van die bevolking in Suid-Afrika ontsê was, kan nie meer volhou word nie. Nog minder kan 'n situasie voortduur waar dit vir die meerderheid van die bevolking (swart) nie moontlik is om so doeltreffend te werk soos hulle veronderstel is om te doen nie, omdat hulle nie daartoe instaat is om so doeltreffend te kommunikeer in die vorige koloniale taal of hul eie taal in die werkplek situasie nie. Gesien uit 'n veeltalige perspektief, is elke taal van die land wat beskikbaar is vir die mense 'n bron wat na gewaarde geskat moet word vir wat dit bied.

Om die sukses van die taalbeleid aan die Universiteit van Stellenbosch te verseker, moet daar ook daadwerklik gekyk word na die psigologiese bevryding van 'n groot gros van die universiteitsgemeenskap. Met ander woorde daar moet gekyk word na maniere om mense te bevry van die negatiewe houdings wat nog steeds gekoester word teenoor hul eie tale asook hul ingesteldheid teenoor Afrikaans, Engels en Xhosa en ander tale. Daarom moet die Afrikatale net soos Afrikaans bevry word van die ideologiese bagasie wat hulle nog steeds as gevolg van apartheid met hul saamdra. As sodanig moet Afrikaans bevry word van die etikettering as verdrukkerstaal en veeleerder gesien word as een van die vele Suid-Afrikaanse tale en dienooreenkomstig behandel word. Engels hierteenoor moet bevry word van die persepsie wat nog steeds bestaan dat dit die taal van bevryding en status is. Ten opsigte van die Afrikatale moet die bevryding inhou dat sodanige tale gesien moet word as gelyke vennote van Afrikaans en Engels.

Die dae dat Afrikaans voorkeur- en voordeur-behandeling gekry het, is verby (Geldenhuys, 1996: 20). Die aankondiging dat daar nou elf amptelike tale in Suid-Afrika is, is te verwelkom, behalwe in sekere Afrikanerbastionne. Al elf tale is in beginsel geregtig op gelyke behandeling. Volgens Geldenhuys (1996: 20) is die nuwe bewindhebbers so die joos in vir apartheid en alles wat daartoe bygedra het, dat hulle skoon vergeet het dat Afrikaans nie net 'n wit spraakgemeenskap het nie, maar ook 'n groot swart spraakgemeenskap. Daar word teen Afrikaans in die Afrikanerkonteks gediskrimineer.

Die navorser is deel van die swart Afrikaanse spraakgemeenskap. Afrikaans is ook die taal waarin die navorser sy opvoeding ontvang het, die taal waarin hy sy gedagtes, begeertes, vreugde, lief en leed bewoord – die taal waarop hy trots is. Die betoog is dus

nie teen Afrikaans nie, maar teen dit wat Afrikaans binne die Afrikanernasionalistiese konteks staan. Ons bevind ons immers in 'n nuwe demokratiese Suid-Afrika met elf amptelike tale waar elke taal in beginsel gelyke aansien en bilike behandeling behoort te geniet. Uit die geskiedenis van die Universiteit van Stellenbosch blyk dit duidelik dat die universiteit van meet af deur Afrikaners beskou word as 'n bakermat vir Afrikaans en dat die hoogste ideale (in die afwesigheid van politieke mag) deur hierdie instelling verwesenlik sou word. Dit is dus te verstane dat dit vir Afrikaners moeilik is om los te kom van hierdie sentimente (Ridge, onderhoud 2 November 2000; De Stadler, onderhoud 27 Oktober 2000; Stumph, onderhoud 13 November 2000; Anthonissen, onderhoud 2 November 2000; Claasen, onderhoud 10 November 2000). Daar word steeds gewag gemaak van die Universiteit van Stellenbosch se kapasiteit om oor dekades produkte van uitnemendheid te lewer wat op verskeie terreine 'n leiersrol vervul het waardeur internasionale erkenning geniet word. Met hierdie tipe van argumente word gerieflikheids-halwe verswyg dat hierdie "produkte van uitnemendheid" slegs blankes was om te verseker dat die ekonomiese en politieke mag in die hande van blankes bly. Alle Suid-Afrikaners moet die geleentheid gegun word om as "produkte van uitnemendheid" bemark te word. Dit kan 'n werklikheid word in 'n Hoër Onderwysstelsel waar die veeltalige opset van die land erken word.

In die woorde van Mandela (Burger, 12 Junie 1997) moet daar eerder gekyk word na maniere waarop Afrikaans eerder aangewend kan word vir versoening as om te debateer of Afrikaans sal voortbestaan of nie. Onderhandeling met alle rolspelers om 'n oop debat aan te vra (veral die Institusionele Forum) om die taalbeleid te hersien en oorweging te skenk aan die institusionele Forum se aanbevelings ten opsigte van 'n parallelle medium taalbeleid (Müller, onderhoud 10 November 2000) is uiters noodsaaklik en die vraag is: Gaan die huidige benadering Afrikaans as versoeningstaal bevorder, of gaan dit die taal se einde beteken.

Mag Afrikaans bly staan ter wille van al sy sprekers ten spyte van party van sy sprekers (Du Plessis, 1997: 13).

BYLAE A: INSKRYWINGS VOLGENS GEOGRAFIESE HERKOMS VAN STUDENT EN JAAR*

	1995		1996		1997		1998		1999		2000					
											KONTAK		AFSTAND		TOTAAL	
	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%
RSA																
Wes-Kaap	10533	70.5	10828	69.6	10979	67.2	10833	64.3	10880	62.8	11334	62.7	190	5.2	11524	53.0
Noord-Kaap	365	2.4	354	2.3	407	2.5	627	3.7	652	3.8	702	3.9	63	1.7	765	3.5
Oos-Kaap	851	5.7	946	6.1	1040	6.4	1108	6.6	1201	6.9	1277	7.1	1240	33.8	2517	11.6
Vrystaat	273	1.8	313	2.0	356	2.2	425	2.5	427	2.5	456	2.6	172	4.7	638	2.9
Kwazulu Natal	460	3.1	564	3.6	730	4.5	852	5.1	950	5.5	935	5.2	938	25.6	1873	8.8
Mpumalanga	148	1.0	148	1.0	179	1.1	154	0.9	172	1.0	186	1.0	271	7.4	457	2.1
Noordelike Prov	104	0.7	140	0.9	177	1.1	248	1.5	300	1.7	298	1.5	388	10.5	686	3.2
Gauteng	1198	8.0	1328	6.5	1496	9.2	1570	9.3	1667	9.6	1732	9.6	143	3.9	1875	8.6
Noordwes Prov	94	0.6	98	0.6	118	0.7	167	1.0	158	0.9	192	1.1	259	7.1	451	2.1
TOTAAL RSA	14026	93.8	14719	94.6	15482	94.8	15984	94.9	16407	94.6	17122	94.6	3664	99.9	20785	95.5
Ander lande																
Botswana	4	0.0	7	0.0	11	0.1	17	0.1	21	0.1	22	0.1	1	0.0	23	0.1
Lesotho	2	0.0	1	0.0	3	0.0	7	0.0	12	0.1	8	0.0			8	0.0
Namibië	388	2.6	381	2.4	395	2.4	420	2.5	422	2.4	485	2.7			486	2.2
Swaziland	9	0.1	15	0.1	14	0.1	15	0.1	16	0.1	19	0.1			19	0.1
Zimbabwe	16	0.1	26	0.2	40	0.2	47	0.3	49	0.3	55	0.3			55	0.3
Elders	501	3.4	406	2.6	382	2.3	358	2.1	410	2.4	378	2.1	1	0.0	379	1.7
TOT ANDER LANDE	920	6.2	836	5.4	845	5.2	864	5.1	930	5.4	968	5.4	2	0.1	970	4.5
GROOT TOTAAL	14946	100.0	15555	100.0	16327	100.0	16848	100.0	17337	100.0	18090	100.0	3666	100.0	21756	100.0

*Vir 1998 en 1999 was die geografiese herkoms van afstandsonderrigstudente nie beskikbaar nie.

BRON: AFDELING: BESTUURSINLIGTING, US

BYLAE B: INSKRYWINGS VOLGENS HUISTAAL EN JAAR: TOTAAL VIR UNIVERSITEIT

	1995		1996		1997		1998		1999		2000	
HUISTAAL	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%
Afrikaans	10985	73.50	10985	70.62	11177	68.46	11268	65.51	11177	58.25	11699	53.77
Engels	3039	20.33	3460	22.24	3924	24.03	4283	24.90	9671	29.55	6467	25.13
Afrikaans/ Engels	261	1.75	278	1.79	316	1.94	338	1.97	366	1.91	380	1.75
Ander SA												
Amptelike taal	261	1.75	411	2.64	477	2.92	860	7.09	1361	7.09	3651	16.78
Ander taal	400	2.68	421	2.71	433	2.65	451	3.19	613	3.19	559	2.57
TOTAAL	14946	100.00	15555	100.00	16327	100.00	17200	100.00	19188	100.00	21756	100.00

INSKRYWINGS VOLGENS HUISTAAL EN JAAR: FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE

	1995		1996		1997		1998		1999		2000	
HUISTAAL	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%	GETAL	%
Afrikaans	2271	68.65	2285	64.79	2312	61.93	2275	59.43	2093	55.58	2093	55.22
Engels	785	23.73	891	25.26	1002	26.84	1060	27.69	1150	30.54	1139	30.05
Afrikaans/ Engels	59	1.78	65	1.84	75	2.01	92	2.40	196	2.81	91	2.40
Ander SA												
Amptelike taal	114	3.45	212	6.01	247	6.62	310	8.10	325	8.63	339	8.94
Ander taal	79	2.39	74	2.10	97	2.60	91	2.38	92	2.44	128	3.38
TOTAAL	3308	100.00	3527	100.00	3733	100.00	3828	100.00	3766	100.00	3790	100.00

BRON: AFDELING: BESTUURSINLIGTING, US

BYLAE C**AFRIKAANSSPREKENDE STUDENTE VOLGENS RAS VIR 2000**

BLANK	AFR / ENG AFRIKAANS	273 10 212
BLANK TOTAAL		10 485
KLEURLING	AFR / ENG AFRIKAANS	90 1 429
KLEURLING TOTAAL		1 519
SWART	AFR / ENG AFRIKAANS	12 46
SWART TOTAAL		58

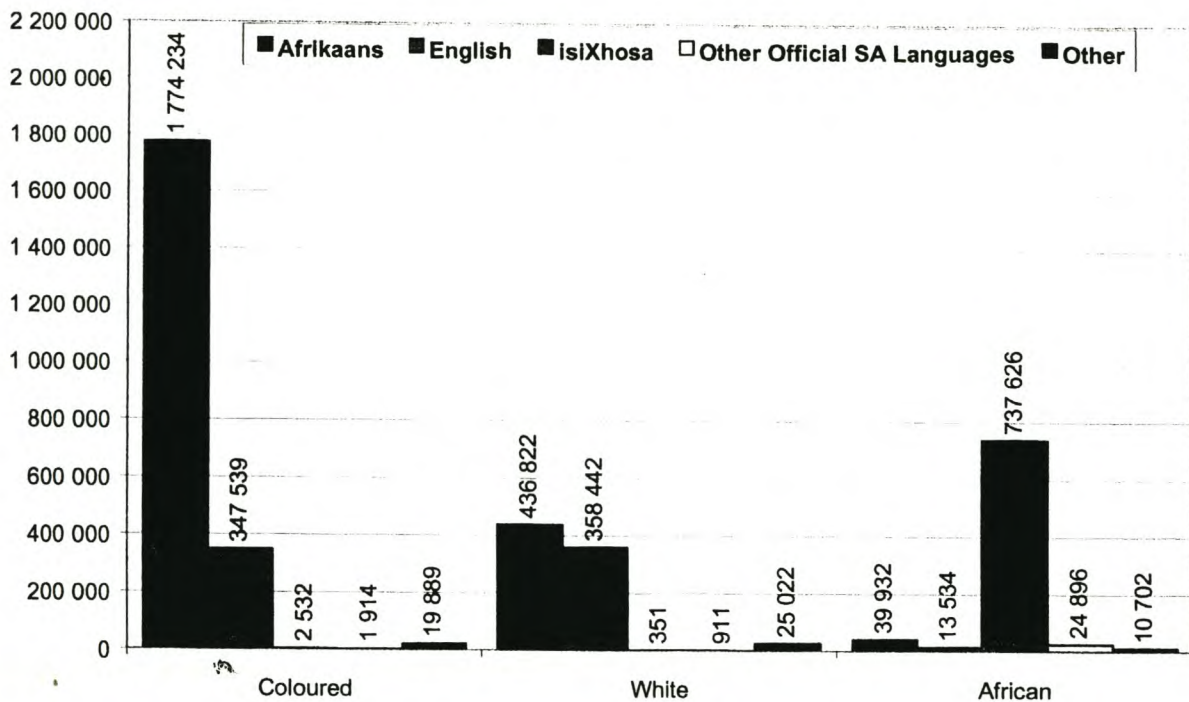
Aantal studente uit die onmiddellike bedieningsgebied van die US	6 463 (29.71%)
Totale aantal studente aan US	21 756

Bron: Afdeling: BESTUURSINLIGTING, US

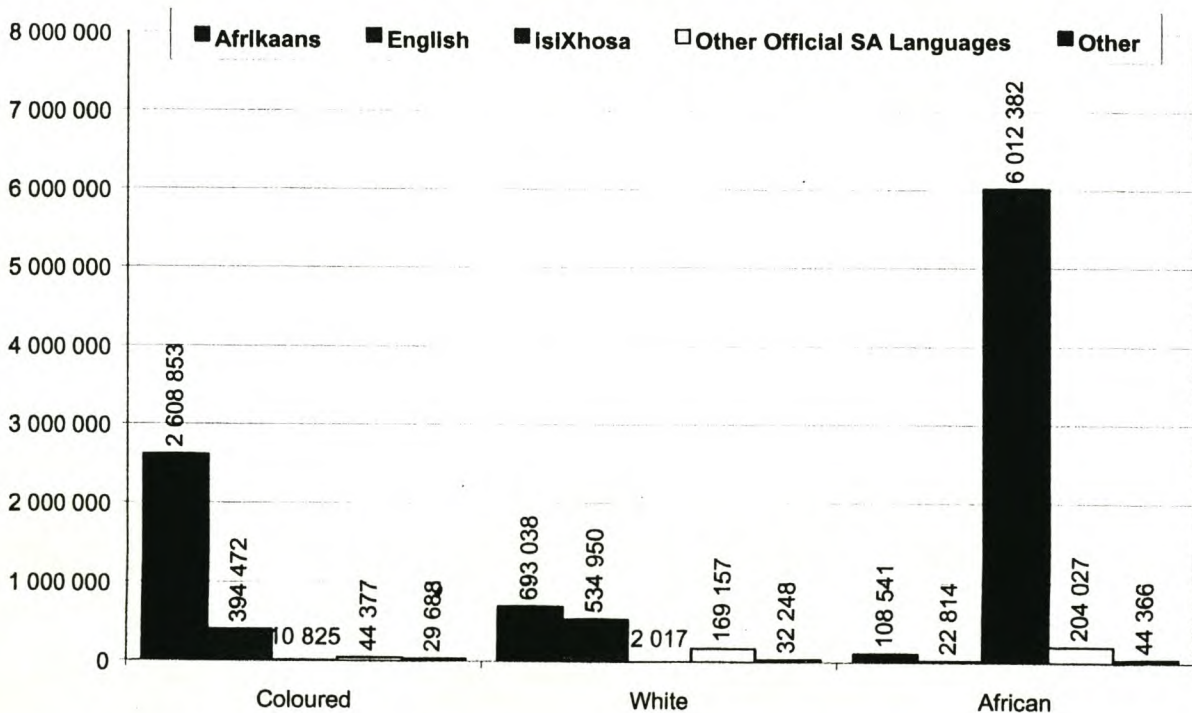
4.4.2 Language Composition by Population Group (First Language, according to Census 1996)

(a) Western Cape

[“Other” includes “Unspecified”; which is less than 1% in all cases]

(b) Former Cape Province (i.e. Western, Northern & Eastern Cape)

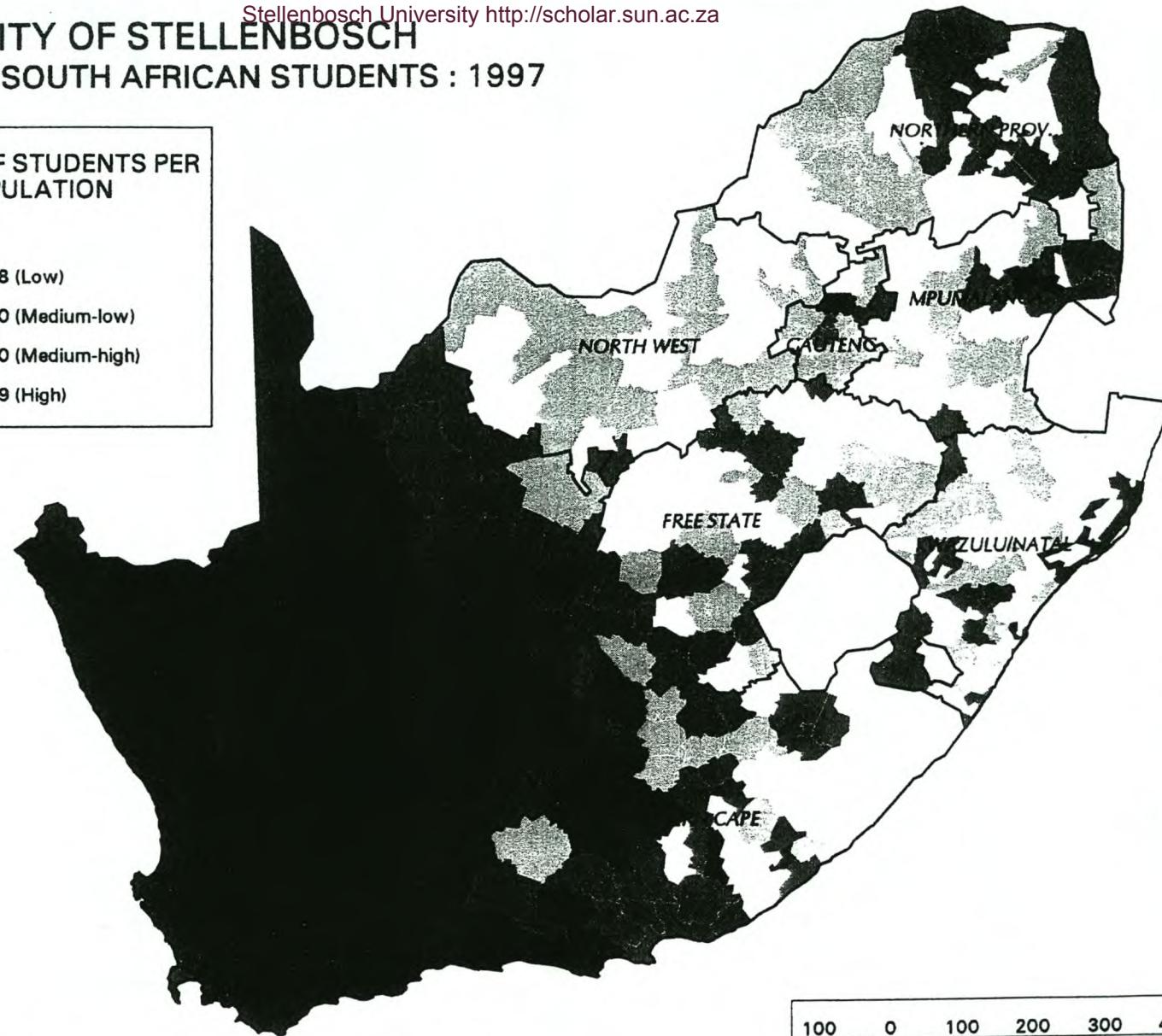

UNIVERSITY OF STELLENBOSCH

ORIGIN OF SOUTH AFRICAN STUDENTS : 1997

NUMBER OF STUDENTS PER
10 000 POPULATION

- 0
- 0.01 - 0.08 (Low)
- 0.09 - 0.20 (Medium-low)
- 0.21 - 0.70 (Medium-high)
- 0.70 - 24.9 (High)

Bron: (Clasen, W.T. US: 2000)

UNIVERSITY OF STELLENBOSCH ORIGIN OF SOUTH AFRICAN STUDENTS : 1997

ABSOLUTE CHANGE (1990-1997)

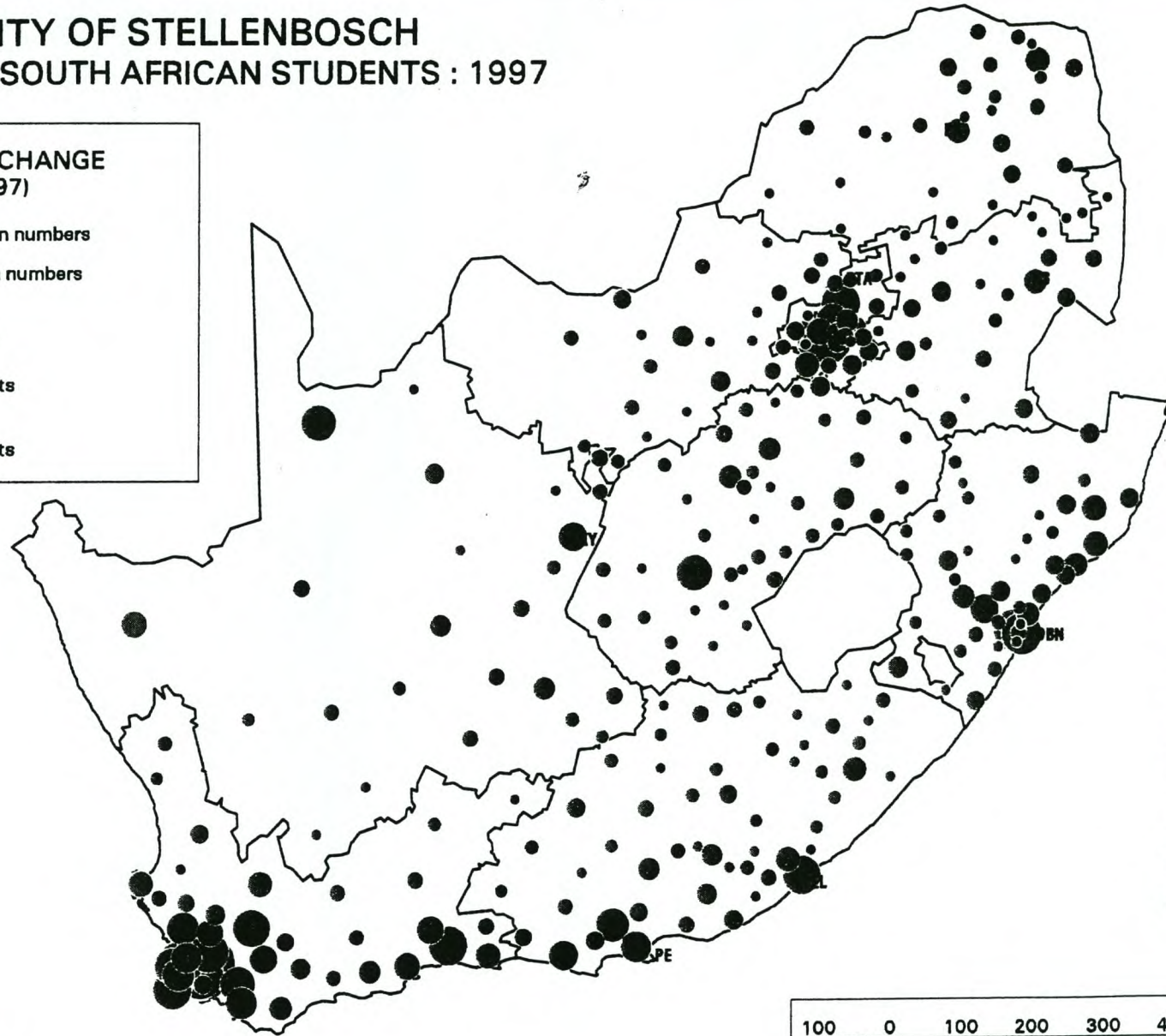
■ Decrease in numbers

■ Increase in numbers

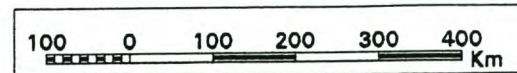
○ 1 Student

○ 10 Students

○ 50 Students

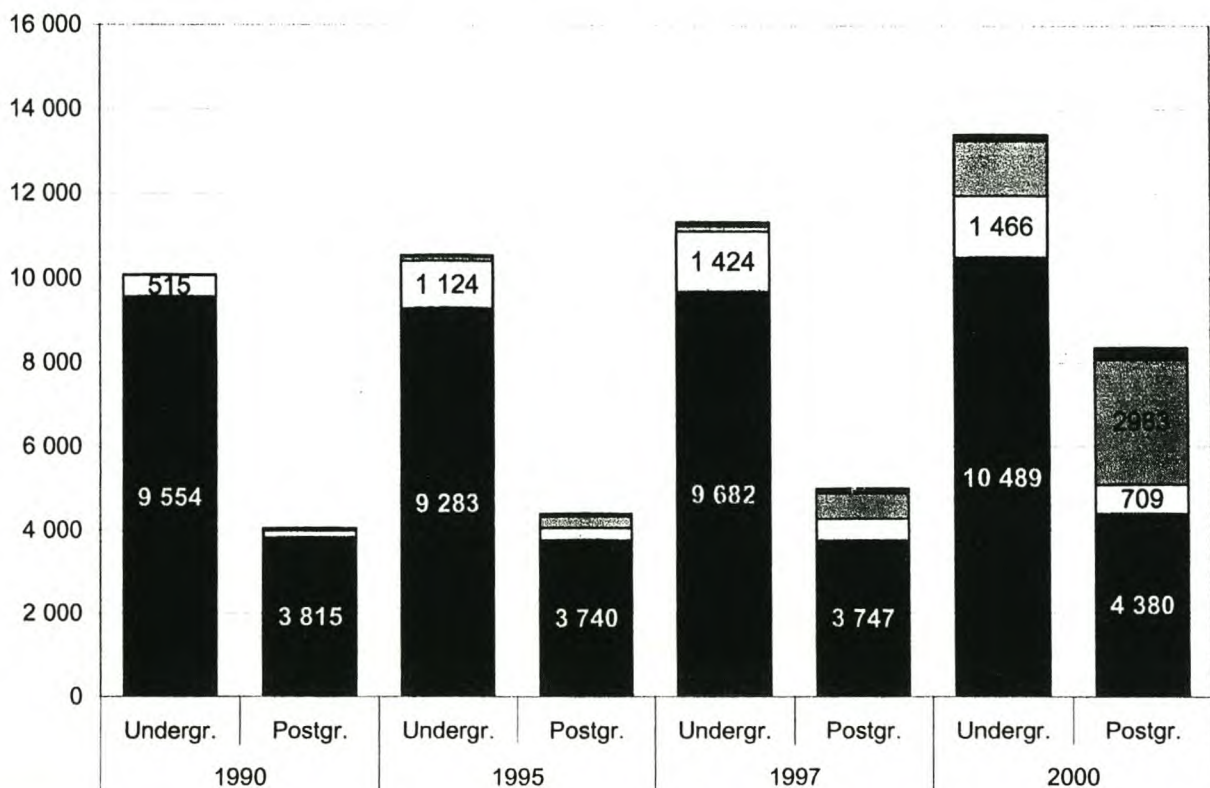
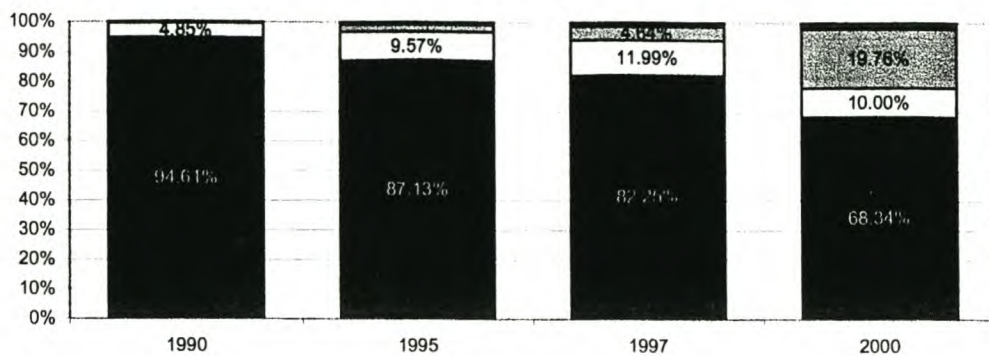
Bron: Afdeling: Bestuursinligting

4.1.5 Development: Population Groups (1990-2000)

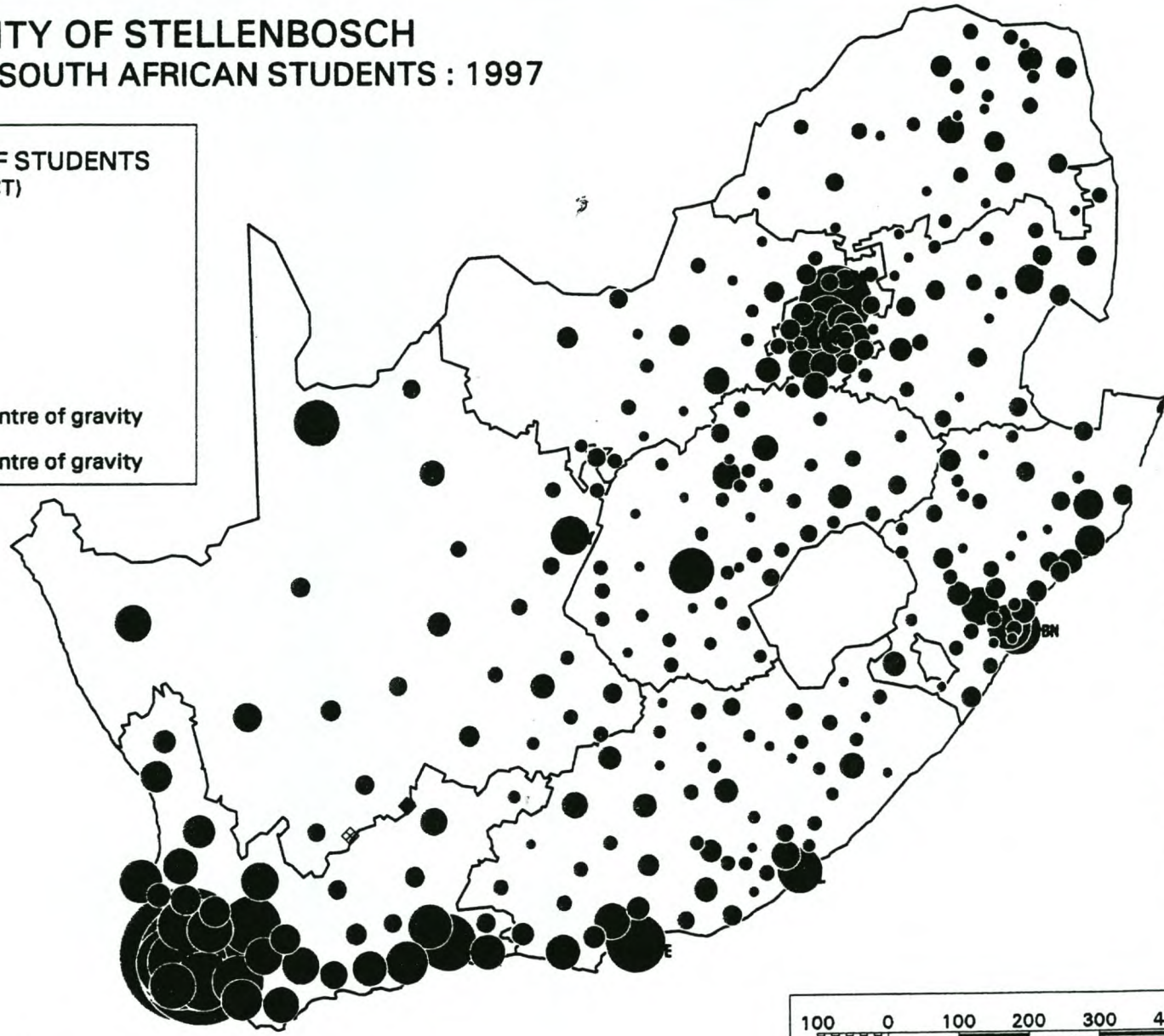
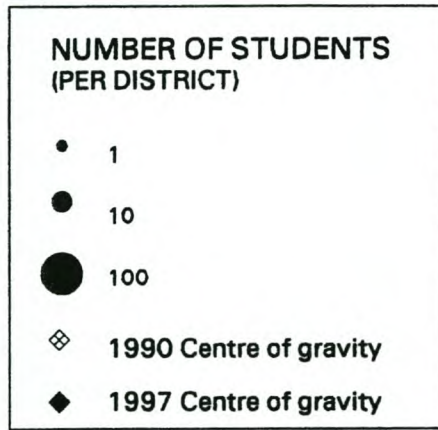
Totals and Undergraduate & Postgraduate

		1990			1995			1997			2000		
		Undergr.	Postgr.	Total	Undergr.	Postgr.	Total	Undergr.	Postgr.	Total	Undergr.	Postgr.	Total
		Num	Postgr.	Total	Undergr.	Postgr.	Total	Undergr.	Postgr.	Total	Undergr.	Postgr.	Total
Indian	Num	6	14	20	42	53	95	80	104	184	137	275	412
	%	0.06%	0.35%	0.14%	0.40%	1.21%	0.64%	0.71%	2.08%	1.13%	1.02%	3.29%	1.89%
Col.	Num	5	51	56	105	293	398	136	621	757	1317	2983	4300
	%	0.05%	1.26%	0.40%	0.99%	6.67%	2.66%	1.20%	12.41%	4.64%	9.82%	35.74%	16.76%
White	Num	515	171	686	1124	306	1430	1424	533	1957	1466	709	2175
	%	5.11%	4.22%	4.85%	10.65%	6.97%	9.57%	12.58%	10.65%	11.99%	10.93%	8.49%	10.00%
Total	Num	9554	3815	13369	9283	3740	13023	9682	3747	13429	10489	4380	14869
	%	94.78%	94.17%	94.61%	87.96%	85.15%	87.13%	85.51%	74.87%	82.25%	78.22%	52.47%	68.34%
Total	Num	10080	4051	14131	10554	4392	14946	11322	5005	16327	13409	8347	21756
	%	100%	100%	100%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

UNIVERSITY OF STELLENBOSCH ORIGIN OF SOUTH AFRICAN STUDENTS : 1997

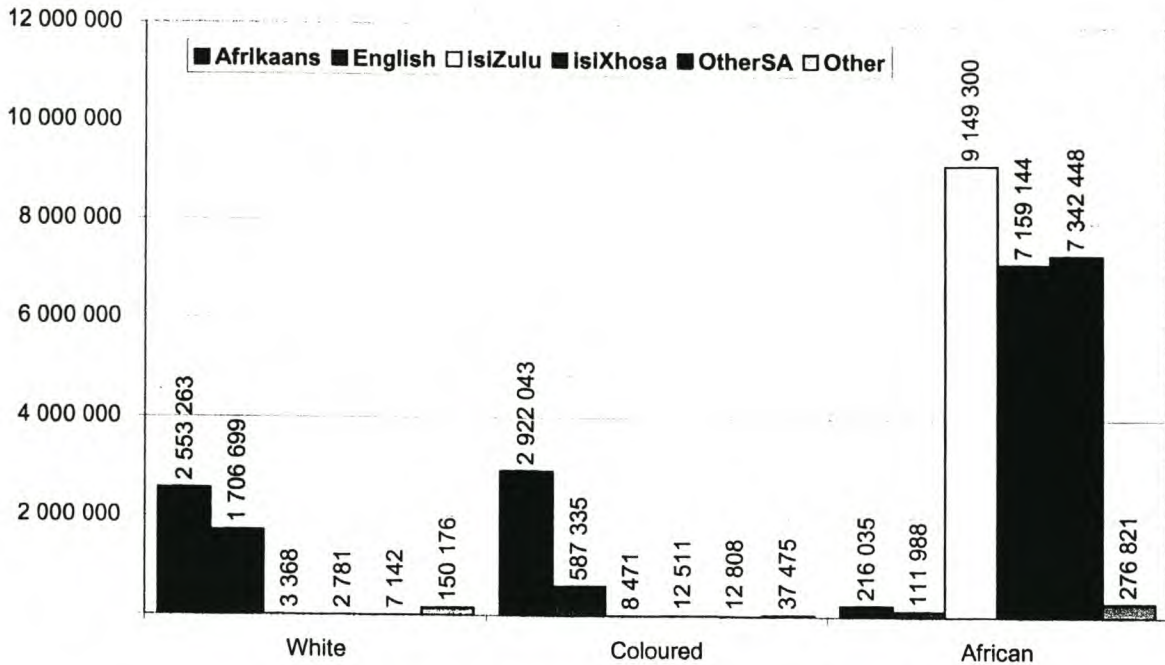

BRON : W.T. CLASEN, US : 2000

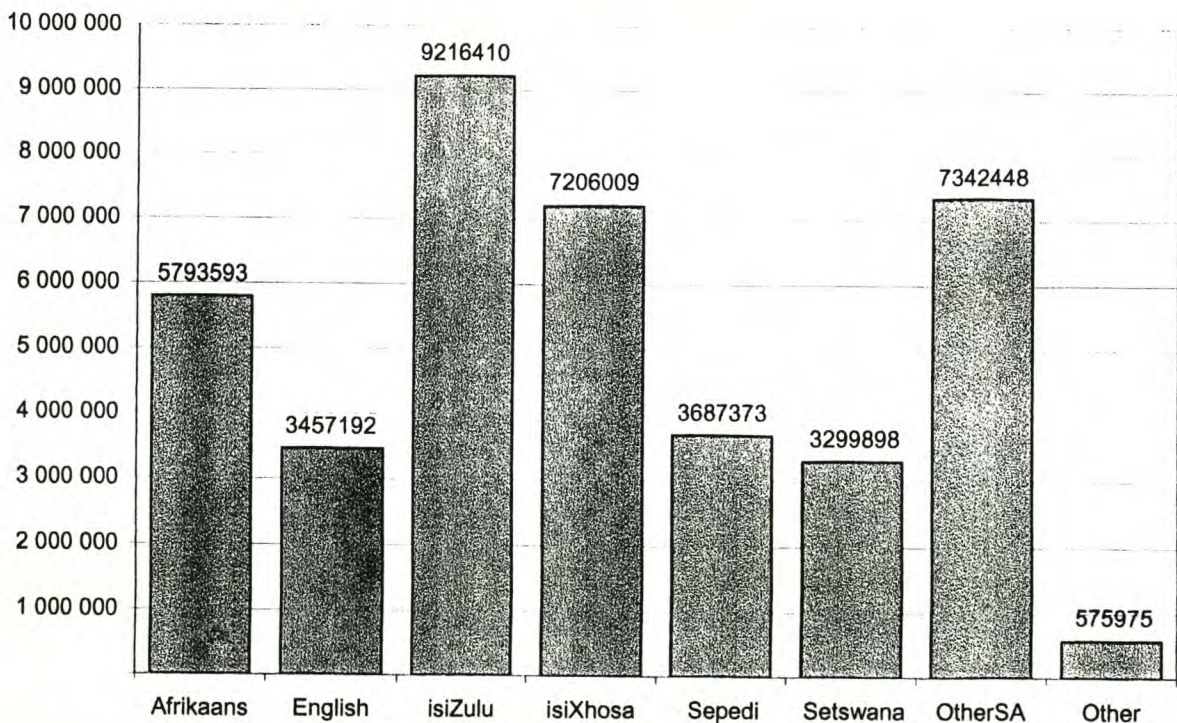
4.4.3 First Language in SA (Total Population) (Census 1996)

(a) By Population Group

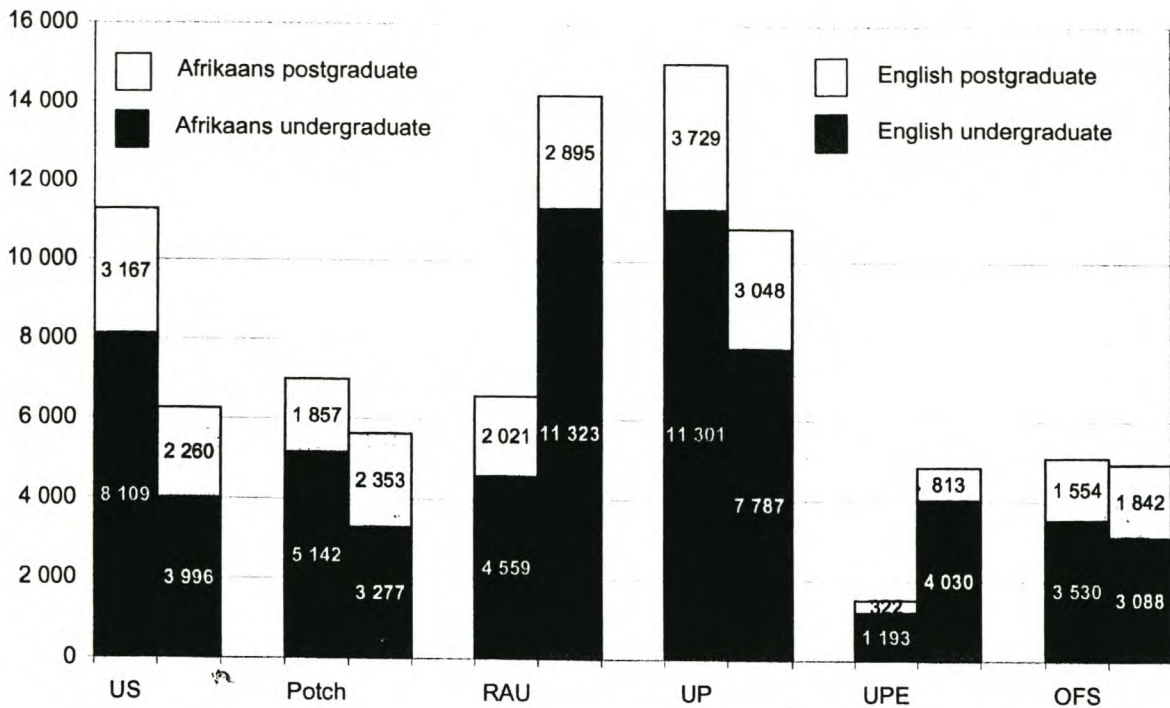
[“Other” includes “Unspecified”, which is less than 1% in all cases]

(b) By Language

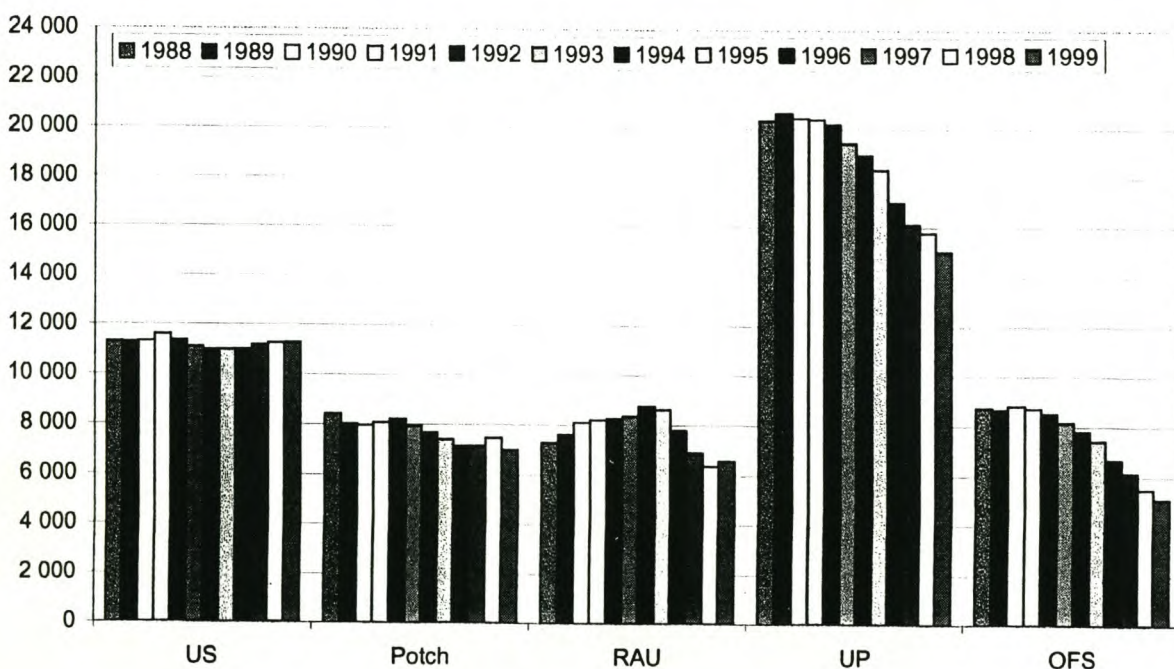

4.4.5 Afrikaans and English Students at Some SA Universities (1999)

[Source: SAPSE Table 2.7]

4.4.6 Afrikaans and Afrikaans/English Students at HWU's (1999)

BRON : W.T. CLAASEN, US : 2000

[Source: SAPSE Table 2.7]

BRONNELYS

Adenkunde, M.A. 1972 Sociolinguistic problems of English Language Instruction in Nigeria. In: Smith & Shy. Sociolinguistics in Cross-Cultural Analysis. Georgetown: University Press.

Ajayi & others, J F Ade, Goma, Lameck K H & Johnson, G Ampah 1996: THE AFRICAN EXPERIENCE WITH HIGHER EDUCATION. James Currey, London.

Alexander, N. 1989. Language Policy and National Unity in South Africa/Azania. Cape Town: Buchu Books.

Alexander, N. Cape Times. 1998. 22 September: Page number unknown.

Allard, E. 1984. What constitutes a language minority? In: Journal of multilingual and multicultural development. Vol. 5: 3-4.

Anderson, R. 1988. Power and the word: Language, Power and Change. London: Paladin Craffon Books.

Antonissen, C. 2000. Persoonlike onderhoud. 2 November, Bellville.

Appel, R. & Muysken, P. 1987. Language contact and Bilingualism. New York: Routledge & Chapman and Hall.

Banda, S. 2000. Persoonlike onderhoud. 2 November, Bellville.

Bengu, S. Die Burger. 1997. 29 Mei: Bladsynommer onbekend.

Bernstein, B. 1971. Class, codes and controle, Vol. 1. London: Routledge & Kegan Paul.

Beukes, A. 1991. The Politics of Language In Formal Education: The position of Afrikaans. In: Journal for language teaching (SALT) 25, 1: 64-77.

Brummer, N.J. 1918. Gedenkboek Van Het Victoria-Kollege. De nationale Pers Beperkt: Kaapstad.

Brynard, P.A. & Hanekom, S.X. 1997. Introduction to research in Public Administration and related academic disciplines. Pretoria: J.R. van Schaik.

Claasen, W.T. 2000. Persoonlike onderhoud. 10 November, Stellenbosch.

Cloete, G.S. 1996. By Maties is plek vir Engels langs Afrikaanse Karakter. Rapport. 1996. 24 November: Bladsynommer onbekend.

Cloete, G.S. 1997. Transformasie, die Universiteitsraad en deursigtigheid. In: Die Matie. 1997. 26 Maart: 9.

Cluver, A.D. 1993. The decline of Afrikaans. In: Goedhals, Van Zyl & Curt (red). 1993: 31.

Combrinck, J. 1991. Die toekomstige status en funksie van Afrikaans. In: Tydskrif vir geesteswetenskappe. 31,2: 101-112.

Dawie, rubriekskrywer. Uit My Politieke Pen. Die Burger. 1997. 7 Julie: 10.

Desai, Z.K. Die Burger. 2000. 26 Oktober: 9.

Desai, Z.K. 1999. The Promotion Of Multilingualism in South Africa. In: PANSALB NEWS, 1999: 4-5.

De Stadler, L. 2000. Persoonlike onderhoud. 27 Oktober, Stellenbosch.

Die Komitee Vir Hoër Onderwys. 2000. Taalbeleid vir Hoër Onderwys in Suid-Afrika. Pretoria.

Die Universiteit van Stellenbosch.

Die Universiteit van Stellenbosch. 2000. 'n Strategiese Raamwerk Vir Die Eeuwisseling En Daarna. Stellenbosch.

Die Universiteit van Stellenbosch. Die Institusionele Forum. 2000. Rapport Van Die Institusionele Forum, no 1, 2000. Stellenbosch.

Dirven, R. 1992. Afrikaans: Feite en interpretasies. In: Afrikaans na Apartheid, Webb, 1992: 37.

Dressler, W. & Wodak-Leodalter, R. 1977. Language and social change. New York: Cambridge University Press.

Du Plessis, T. 1986. "n Alternatiewe Siening van Afrikaans?" In: Van den Heever, R. 1978: 30-35.

Du Toit, J.B. Die Burger. 2000. 6 Mei: 9.

Du Toit, J.B. Rapport. 2000. 6 Augustus: 15.

Eisemon, T O & Holm-Nielsen, L. 1995: "Reforming higher education systems : some lessons to guide policy implementation, in HIGHER EDUCATION 29: 405-420.

Erasmus, G.G. 1986. Taalbeplanning en taalonderwysbeplanning. In: South African Journal of Education 6: 182-186.

Esterhuysen, J. 1986. Taalpraktyk en skoolafrikaans. Johannesburg: Taurus.

Fasold, R. 1984. The sociolinguistics of society. Oxford: Basil Blackwell.

Fishman, J.A. 1972. Language and Ethnicity. The Hague: Mouton.

Gaylard, R. 2000. Persoonlike onderhoud. 31 Oktober, Stellenbosch.

Geldenhuys, D. 1996. Taalstaat moet oor Grondgebied beskik. In: Rapport. 1996. 24 November: Bladsynommer onbekend.

Geldenhuys, D. Rapport. 1996. 24 November: Bladsynommer onbekend.

Geldenhuys, I. 1996. Op soek na nuwe rolmodelle. In: Karring, herfs 1996 (11): 20-21. Bellville: UWK.

Gerwel, G. 1987. "Het Afrikaans 'n toekoms"? In: Tree na Vryheid. Van den Heever, 1987: 22-27.

Giliomee, H. Die Burger. 1999. 1 Maart: 10.

Gous, R.H. 2000. Persoonlike onderhoud. 8 November, Stellenbosch.

Henderson, A. 2000. Persoonlike onderhoud. 31 Oktober, Stellenbosch.

Jaarboek. 2000. Deel 1. Universiteit Van Stellenbosch.

Jadezweni, M.W. 2000. Persoonlike onderhoud. 8 November, Stellenbosch.

Kaschula, Burger. Datum en bladsynommer onbekend.

Kotze, D.J. 1969. Prof H.B. Thom. Nasionale Handelsdrukkery: Elsie's Rivier.

Kritzinger, S. 2000. Persoonlike onderhoud. 8 November, Stellenbosch.

- Louw, C. 1992. Van gesprekke tot onderhandeling: Afrikaans dra swaar aan sy burokratiese ballas. In: Karring, Winter 1992(4): 20-22. Bellville: UWK.
- Maartens, J. 1992. Taalbewustheid in die Afrikaanse klaskamer. In: Karring, Somer 1992(5): 11-16. Bellville: UWK.
- Malherbe, E.G. 1977. Education in South Africa. Cape Town: Juta.
- Mandela, N. 1994. Toespraak by die Universiteit van Stellenbosch.
- Mandela, N. 1996. Embargo Check Against Delivery: Toespraak deur President Mandela by geleentheid ter ontvangs van 'n ere-graad van die Universiteit Van Stellenbosch.
- Mandela, N. Die Burger. 1997. 12 Junie: Bladsynommer onbekend.
- Marivate, C.N. 1992. The Evolution of Language Policy for Africans in South Africa. Unpublished Ed. D Thesis, Harvard University.
- MarkData, 2000. Taalgebruik en interaksie in Suid-Afrika.
- Matie. Jaarverslag 2000.
- Matieland. Jaargang 43, 2: 1999.
- Mbeki, T. Die Burger. 1997. 17 Junie: Bladsynommer onbekend.
- Mkhatswa, S. 1999. Being multilingual defines being South African. In: PANSALB NEWS, 1999: 3.
- Müller, H. 2000. Persoonlike onderhoud. 10 November, Stellenbosch.
- Pakendorf, G. 1992. Ou Wyn in nuwe bottel. In: Karring, Somer 1992(5): 18-19. Bellville UWK.

Pan South African Language Board. 2000. Language use and language interaction in South Africa: A sociolinguistic survey. Pretoria: Markdata.

Pietersen, L. 1980. Taalsociologie, Minderheden, Tweetaligheid, Taalacterstand. Groningen: Walters-Noordhof.

Pokpas, L & Van Gensen, A. 1992. Afrikaans en ideologie in taalbeplanning. In: Webb, V. Afrikaans en Apartheid. Pretoria: Van Schaik.

Ponelis, F.A. 1982. Afrikaans binne meertalige verband. In: Tydskrif vir geesteswetenskappe 26,2: 87 – 95.

Prinsloo, K.P. & Van Rensburg, M.C.J (reds) 1994. Afrikaans: Stand, Taak, Toekoms. Pretoria: Haum.

Prinsloo, K.P. 1986. Taalbeplanning vir Afrikaans: voorstelle op die makro-vlak. In: Tydskrif vir geesteswetenskappe 26,4: 66-274.

Raad op Hoër Onderwys, 2000. Taalbeleid Raamwerk vir Hoër Onderwys In Suid-Afrika.

Ridge, S. 1997. Multilingualism in Southern Africa. In: annual Review Of Applied Linguistics. Vol. 17. 1997. New York: Cambridge University Press.

Ridge, S. 2000. Persoonlike onderhoud. 2 November, Bellville.

Rubin, J. 1977. Language Planning. New York: Cambridge University Press.

Setiono, S. 1998. Thoughts on language Planning. Jakart A Post, 10/31/1998.

Shillington, K. 2000. Afrikaner Nasionalism 1993-1999. Microsoft ® Encarta ® Encyclopedia 200 © Microsoft Corporation.

Smith, J. 2000. Persoonlike onderhoud. 10 November, Stellenbosch.

South African Yearbook 1999. Sixth Edition. Pretoria: Government Printer.

Steyn, J.C. 1995. Die Taalstryd In Die Oorgangstyd: Gesindhede teenoor Afrikaans 1990-1994. In: Stilet, Supplement 1: April 1995.

Stumpf, R.H. 2000. Persoonlike onderhoud. 13 November, Stellenbosch.

Suid-Afrika (Republiek). 1992. Private wet op die Universiteit van Stellenbosch (Volksraad), Wet no. 107, 1992. Pretoria: Staatsdrukker.

Suid-Afrika (Republiek). 1994. Interim Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, No 200, 1993. Pretoria: Staatsdrukker.

Suid-Afrika (Republiek). 1996. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, no. 108, 1996. Pretoria: Staatsdrukker.

Suid-Afrika (Republiek). 1997. Wet op Hoër Onderwys Wet, no. 101, 1997. Pretoria: Staatsdrukker.

Suid-Afrika (Republiek). 1997. Pan Suid-Afrikaanse Taalraad Wet, no. 59, 1997. Pretoria: Staatsdrukker.

Swanepoel, J. 2000. Persoonlike onderhoud. 28 November, Stellenbosch.

Tauli, V. 1968. Introduction to theory of language planning. New York: John Wiley and Sons, Inc.

The Calender of The Victoria College and Boys High School, Stellenbosch 1905. Cape Town: Argus Printing and publishing coy.

Thiongo, N. 1999. Realizing Language Rights. In: PANSALB NES, 1999: 5.

Thom, H.B. 1966. Stellenbosch 1866 – 1966: Honderd jaar Hoër Onderwys. De Nasionale Pers Beperkt: Kaapstad.

Trudgill, P. 1986. Sociolinguistics: An introduction to language and society. London: Pelican.

Universiteit Van Stellenbosch. 1998. Tussentydse verslag: Afrikaanse Akademiese Ontwikkelingsprogramme.

Universiteit Van Stellenbosch, 1999. Tussentydse Verslag: Afrikaans Basisprogram Lettere en Wysbegeerte.

Universiteit Van Stellenbosch, 1999. Verslag: Afrikaanse Akademiese Ontwikkelingsprogramme.

University Of Stellenbosch, 1998. Summary of the 1998 report on the integrated tutorial programme in English 1.

Van den Heever, R. 1987. Tree na Vryheid: 'n Studie oor alternatiewe Afrikaans. Kaapstad: Clyson.

Van der Rheede, I. 1997. Notas oor Taalbeleid en Taalbeplanning. Departement Afrikaans: Universiteit van Wes-Kaapland.

Van Gensen, A. 1992. Keer om die metafore. In: Karring, Winter 1992(4): 28-34. Bellville. Universiteit van Wes-Kaapland.

Van Jaarsveld, F.A. 1981. Wie en wat is die Afrikaner. Goodwood: Tafelberg.

Van Louw, C. 1994. Taalbeplanning vir Veeltaligheid: 'n Suid-Afrikaanse perspektief. Ongepubliseerde M.A.-Tesis, Universiteit van Stellenbosch.

Van Louw, C. 2000. Persoonlike onderhoud. 2 November, Bellville.

Van Wyk, A. Die Burger, 1997. 30 Mei: 15.

Van Wyk, A. Die Burger, 2000. 9 September: 11.

Van Wyk, A. Maties to stay Afrikaans-speaking. Cape Times. 1997. 2 April: 3.

Van Wyk, A.H. 1995. The Making Of A University: A lecture delivered at Stellenbosch the occasion of the passing of the University of Stellenbosch Act, 1916.

Wardhaugh, R. 1987. Language in Competition. London: Basil Blackwell.

Webb, V. 1992(a). Language attitudes in South Africa: Implications for a post-apartheid democracy. Pretoria: University of Pretoria.

Webb, V. 1992(b). Afrikaans na Apartheid. Pretoria: Van Schaik.

Wes-Kaap Provinsie. 1998. Wes-Kaapse Provinsiale Tale Wet, no 13, 1998. Pretoria: Staatsdrukker.

Zulu, N.S. 2000. Persoonlike onderhoud. 27 Oktober, Stellenbosch.